Rizoma freireano

Vol. 29 · 2020

Rizoma freireano 29. educación popular, ciudadanía y proceso de autodeterminación catalán

Rhizome freirean 29. popular education, citizenship and process of self-determination in Catalonia

Rizoma freireà 29. educació popular, ciutadania i procés d'autodeterminació català

Editor: Nucli Paulo Freire, Universitat de Girona

ISSN 1989-0605 · Institut Paulo Freire de Espanya
https://www.rizoma-freireano.org/category/historico-de-revistas/2020-vol-29/

Sumario

EDITORIAL

Cap a la llibertat col·lectiva des de la llibertat personal
Jordi Cuixart

Towards collective freedom from individual freedom
Jordi Cuixart

Hacia la libertad colectiva desde la libertad personal
Jordi Cuixart

ARTÍCULOS

PER FER UNA TRUITA CAL TRENCAR ELS OUS
Benet Salellas

To make an omelet you have first to break the eggs
Benet Salellas

NO SE PUEDE HACER TORTILLA SIN ROMPER LOS HUEVOS
Benet Salellas

MONSTRES
Tamara Carrasco i Garcia

MONSTERS
Tamara Carrasco i Garcia

MONSTRUOS
Tamara Carrasco i Garcia

Crònica d'un engany, anunciat?
Alba Artés Beltrán, Júlia Berrido Aceña

Chronicle of a deceit – foretold?
Alba Artés Beltrán, Júlia Berrido Aceña

¿Crónica de un engaño, anunciado?
Alba Artés Beltrán, Júlia Berrido Aceña

CATALUNYA, UN PROCÉS D'EMANCIPACIÓ
Josep-Maria Terricabras

Catalonia, an emancipatory process
Josep-Maria Terricabras

Cataluña, un proceso de emancipación
Josep-Maria Terricabras

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Absurdistan
Bodil Valero

Absurdistán
Bodil Valero

ABSURDISTAN
Bodil Valero

POEMA

[Excusatio preliminar]
David Fernández

[Excusatio preliminar]
David Fernández

DOCUMENTAL

Selecció de fotos per revista Rizoma 29

Cap a la llibertat col·lectiva des de la llibertat personal

Jordi Cuixart, president d'Òmnium Cultural; presó de Lledoners, juliol 2020

Deia Ferrater Mora descrivint la societat catalana que "l'autèntic seny no es limita a perseguir el que és més accessible, les realitats quotidianes i immediates; l'ideal del seny és perseguir el que és just, convenient i correcte, encara que aquesta persecució sigui en alguns instants l'acció més insensata que hom pugui imaginar".

El procés d'alliberament nacional català s'emmarca en aquest anhel per aconseguir el que es considera just, per enfortir el progrés col·lectiu seguint l'esperança d'un futur millor per a tothom. Va arrencar amb la societat civil com a principal protagonista i, com tots els moviments d'alliberament nacional, ha passat i passarà per moltes fases. Però hi ha un punt de no retorn que l'ha fet irreversible, quan la ciutadania decideix seguir la veu de la pròpia consciència; és el que Ramin Jahanbegloo anomena el moment gandhià de Catalunya.

A aquest punt ha estat possible arribar-hi per l'alliberament personal, indestriable de l'alliberament col·lectiu, que té l'1 d'Octubre del 2017 com a màxim exponent. Aquell dia vam posar el cos davant de la brutalitat policial, avui impune. Després del que es va convertir en l'acte de desobediència civil més important dels últims anys a Europa, vam entendre que la presó i la repressió no podien ser cap límit a l'hora de fer possible les legítimes aspiracions nacionals. Sense l'autodeterminació personal de cada ciutadà per avantposar l'exercici democràtic a la prohibició injusta no hi hauria hagut autodeterminació col·lectiva.

De fet, sabem que l'any 2010 no va començar res, veníem recentment de les consultes populars sobre la independència, però sí que va ser un punt d'inflexió, en la mesura que la societat catalana va decidir posar-se definitivament per davant de la classe política per prendre les regnes del seu propi destí. Com deia l'aleshores presidenta d'Òmnium Cultural, Muriel Casals, vam passar "de la protesta a la proposta", i convertir la resignació autonomista en una proposta sobiranista.

Això explica que durant deu anys s'omplissin carrers i urnes, de manera excepcional a nivell europeu però alhora recollint una tradició històrica i de país de mobilització no-violenta. No oblidem que Barcelona va acollir, per exemple, la manifestació pro refugiats més gran d'Europa, en el país de les lluites compartides.

La societat civil organitzada és i serà motor de canvi. Avui impedeix que es normalitzi la repressió i és una de les millors garanties per mantenir la mobilització social, per fer cada nova passa sense deixar-se ningú pel camí. Com recull al seu article el professor Terricabras, “un procés polític té garanties d’èxit quan està en mans de ciutadans conscienciats i disposats a exercir pacíficament la seva responsabilitat cívica”. És viscut com una responsabilitat democràtica i de justícia amb els més de 2.500 represaliats o el miler de ferits de l’1 d’Octubre, però alhora de memòria pels qui ho han donat tot en circumstàncies pitjors -com durant la llarga nit del franquisme- i de responsabilitat amb les generacions que vindran i mereixen un país millor.

La lluita pels drets i les llibertats enforteix la cohesió. L’activisme va teixint una gran xarxa ciutadana que no es pregunta per creences o pel lloc de naixement, sinó que s’interpel·la per construir i decidir on vol arribar conjuntament. Que construeix futur compartit amb tothom, sense demanar renúncies a ningú.

I sí, és clar que l’exercici i la conquesta de drets és sinònim de conflicte, com explica Benet Salellas, però això no ha de fer que tinguem por del conflicte. Al contrari, els conflictes han permès d’avançar a les societats d’arreu del món. El que col·lectivament ens ha de preocupar, visquem on visquem, són les respostes antidemocràtiques als conflictes. I en el cas de l’Estat espanyol, el consens de les principals organitzacions de drets humans és meridià: Espanya ignora la justícia internacional, vulnera llibertats fonamentals i persegueix el dret a la protesta.

El judici a la democràcia va pretendre ser un acte de força del règim del 78, com de fet la causa general contra tot el moviment independentista així com la llei mordassa, que segueix a ple rendiment. Aquells mesos de judici, asseguts al banc dels acusats com a humils representants de la societat civil, vam decidir acusar l’Estat de vulnerar drets humans. Convertir en un exercici col·lectiu d’emancipació i maduresa un judici d’Estat que cercava venjança i escarni públic, no només per desactivar els independentistes sinó per censurar qualsevol moviment social sospitós de dissidència política.

Per això, sota el lema d’Ho Tornarem a Fer, també vam fer un acte sincer de tendresa amb tots els pobles de l’Estat i del món que es mobilitzen per construir societats justes, lliures i empoderades, com el sobiranisme català. Vam dir al jutge que tot el que vam fer la tardor del 2017 és el que havíem de fer, i que ho tornarem a fer sempre que calgui assumint-ne plenament les conseqüències, com fan tantes persones que des de les costes del Mediterrani fins a les places de Hong Kong

desobeeixen lleis injustes per protegir drets col·lectius.

I conscient que l'exercici de les llibertats uneix tots els demòcrates, l'Estat no només ha reprimit si no que ha intentat deshumanitzar el procés d'emancipació nacional. N'ha amagat el rerefons social i l'ha buidat de contingut, enmig d'una estratègia autoritària que a escala global han patit amb escreix el feminisme o l'ecologisme. Sense èxit, és clar, perquè la força de la gent és incontenible i perviu entre generacions per anys de condemna que s'imposin, com recorden al seu article l'Alba Artés Beltrán i la Júlia Berrido Aceña.

La repressió busca dividir els qui lluiten. Vivim en un present condicionat per la resposta brutal i reaccionària de l'Estat a les demandes democràtiques i ho expressa amb tanta sinceritat com coratge la Tamara Carrasco, doblement represaliada per la seva condició de dona activista. Per això és tan important ser conscients dels aprenentatges que n'estem extraient. Com ella mateixa recorda, "el patiment de tants i tants represaliats al llarg de la nostra lluita per la llibertat ha de tenir un sentit". El sol fet de persistir ja li dona tot el sentit.

Precisament enmig d'aquest present no ens podem permetre caure en la desesperança. De nou la societat civil serà l'encarregada de transformar les incerteses en determinació i estímul per avançar. Més de 1.000 dies de presó després, som més conscients de les nostres febleses i fortaleses, i hem tastat fins on és capaç d'arribar el règim per mantenir els seus privilegis. Alhora, també hem après que mantenir la coherència, exigir que es parli clar a la ciutadania i contribuir a enfortir els consensos de país serà clau per cada nova passa. Una bona manera de legitimar les decisions i les accions del conjunt de la societat catalana.

Lluitem per l'autodeterminació de Catalunya perquè no volem renunciar a una República que garanteixi el dret a la vida digna de tota la ciutadania. Però també perquè hi tenim tot el dret. I perquè en el viatge compartit per arribar-hi, tenim la preciosa oportunitat de lluitar pels drets humans d'arreu del món. La lluita genera esperança mentre va fent camí.

Towards collective freedom from individual freedom

Jordi Cuixart, President of Òmnium Cultural; Lledoners Prison, July 2020

It was said by Ferrater Mora describing Catalan people that “the true common sense it is not only limited to pursuing what is more accessible, the everyday and immediate reality. The ideal of the common sense is to pursue what is fair, convenient and right, even if this persecution is at times the most unwise action that anyone could imagine.

The process of national Catalan liberation belongs to the wish to achieve what is considered fair, to strengthen the group progress pursuing the hope of a better future for everybody. It started with the civil society as the main actor and, as all national liberation movements, has gone and will go through many phases.

But there is a point of no return that has made it irreversible, when citizens decide to follow the voice of their conscience; It is called by Ramin Jahanbegloo as the Gandhian moment of Catalonia.

It has been possible to reach this point because of individual liberation, inseparable from collective liberation, which has the 1st of October 2017 as its best. That day we put the body in front of the police brutality, unpunished today. After what became the most important act of civil disobedience in recent years in Europe, we understood that the prison and the repression could be no limit to make possible the legitimate national aspirations. Without the personal self-determination of every citizen to place democratic exercise before unfair prohibition, there would have been no collective self-determination.

In fact, we know that in 2010 nothing started, we came recently from the public consultations on independence, but it was a turning point, insomuch as Catalan society decided to place itself definitively in front of the politicians to take the reins of its own destiny. As Muriel Casals the then president of Òmnium Cultural said, we went “from protest to proposal”, and turn regional resignation into a sovereigntist proposal.

This explains the fact that for ten years streets and ballot boxes were filled, exceptionally at an European level but at the same time picking up a historical and country tradition of non-violent mobilisation. We cannot forget that Barcelona

hosted, for example, the largest pro-refugee demonstration in Europe, in the country of shared struggles.

The organized civil society is and will be an incentive for change. Today it prevents repression from normalizing and it is one of the best guarantees to keep social mobilization, to make every new step without leaving anyone along the way. As Professor Terricabras points out in his article, “a political process has a guaranteed success when it is in the hands of aware citizens and willing to exercise pacifically their civic responsibility.” It is lived as a democratic and justice responsibility with more than 2,500 people who suffered reprisals or one thousand people wounded in October 1st, but at the same time in memory for those who gave everything in worse circumstances, such as during the long night of the Franco regime- and of responsibility with the future generations which deserve a better country.

The fight for rights and freedoms strengthens cohesion. Activism is weaving a large net of citizens who do not question about their beliefs or place of birth, but interpellate themselves to build and decide where they want to arrive together. That builds a future shared with everyone, without asking anyone to give up.

And yes, it is clear that the exercise and rights achievement is synonymous with conflict, as Benet Salellas explains, but this fact should not make us be afraid of conflict. On the contrary, conflicts have enabled communities around the world to progress. What we need to worry about as a group, wherever we live, are the anti-democratic answers to conflicts. Regarding the case of Spain, the consensus of the main human rights organizations is clear: Spain ignores international justice, violates basic freedoms and pursues the right to protest.

The trial to democracy was intended to be an act of force of the regime of 78, as in fact the general cause against the entire independence movement as well as the gag law (ley mordaza), which remains in full swing. Those months of trial, when we were in the dock as humble representatives of civil society, we decided to accuse the Spanish state of violating human rights. To turn into a group exercise of emancipation and maturity a state trial that sought revenge and public ridicule, not only to deactivate the pro-independence movement but to condemn any social movement suspected of political dissent.

This is why, under the motto of We will do it again (Ho Tornarem a Fer), we also made a deep act of affection with all the people in the State and around the world who mobilise to build fair, free and empowered societies, such as Catalan

sovereignty. We told the judge that all we did in 2017 autumn was what we had to do, and that we will do it again whenever necessary, assuming totally the consequences, as many people do around the world from the Mediterranean coasts to Hong Kong squares disobeying unfair laws to protect collective rights.

And aware that the exercise of freedoms joins together all democrats, the state has not only repressed but has tried to dehumanize the process of national emancipation. It has hidden its social background and has emptied it of content, in the middle of an authoritarian strategy that has suffered widely from feminism to environmentalism on a global scale. Unsuccessfully, of course, because the strength of the people is uncontainable and survives between generations even though the years of prison sentence imposed, as Alba Artés Beltrán and Júlia Berrido Aceña recall in their article.

Repression seeks to divide those who fight. We live in a present conditioned by the brutal and reactionary response of the State to democratic demands, and Tamara Carrasco expresses this with as much sincerity as courage, she has been doubly victim of a reprisal for being an activist woman. That’s why it’s so important to be aware of what we are learning. As she herself recalls, “the suffering of so many victims of reprisal throughout our struggle for freedom must make sense.” Just the fact of persisting gives it all the meaning.

Just now, in the midst of this present we cannot afford to fall into desperation. Again, civil society will be responsible for transforming doubts into determination and encouragement to move forward. More than 1,000 days in prison later, we are more aware of our weaknesses and strengths, and we have tasted how far the regime is able to go to keep its privileges. At the same time, we have also learnt that maintaining coherence, asking to citizens to speak frankly and helping to strengthen country consensus will be the key to each new step. A good way to legitimise the decisions and actions of Catalan society as a whole.

We fight for self-determination of Catalonia because we do not want to renounce a Republic that guarantees the right to a dignified life for all citizens. But also because we have the right to live it. And because in the shared journey to get there, we have the lovely chance to fight for human rights around the world. The struggle gives hope as it advances.

Hacia la libertad colectiva desde la libertad personal

Jordi Cuixart, president d'Òmnium Cultural; presó de Lledoners, juliol 2020

Ferrater Mora describiendo la sociedad catalana decía que "el auténtico *seny* no se limita a buscar lo que es más accesible, las realidades cotidianas e inmediatas; el ideal del *seny* es luchar por lo que es justo, conveniente y correcto, aunque esta búsqueda sea en algunos instantes la acción más insensata que cualquiera pudiera imaginar".

El proceso de liberación nacional catalán se enmarca en este anhelo de conseguir lo que se considera justo para fortalecer el progreso colectivo con la esperanza de un futuro mejor para todos. Se inició con la sociedad civil como principal protagonista y, con todos los movimientos de liberación nacional. Ha pasado y pasará por muchas fases. Pero hay un punto de no retorno que lo hace ya irreversible cuando la ciudadanía decide seguir la voz de la propia conciencia; es lo que Ramin Jahanbegloo denomina como el momento gandhiano de Catalunya.

Llegar a este punto ha sido posible por la liberación personal, inseparable de la liberación colectiva, que tiene el 1 de Octubre del 2017 como máximo exponente. Aquel día pusimos nuestros cuerpos frente la brutalidad policial, hoy impune. Después de lo que se convirtió en el acto de desobediencia civil más importante de los últimos años en Europa, entendimos que la prisión y la represión no podían ser ningún límite a la hora de hacer posible las legítimas aspiraciones nacionales. Sin la autodeterminación personal de cada ciudadano anteponiendo el ejercicio democrático a la prohibición injusta, no habría habido autodeterminación colectiva.

De hecho sabemos que el año 2010 no comenzó nada, veníamos recientemente de las consultas populares sobre la independencia, pero sí fue un punto de inflexión, en la medida que la sociedad catalana decidió ponerse definitivamente por delante de la clase política para tomar las riendas de su propio destino. Como decía en aquellos momentos la presidenta de Òmnium Cultural, Muriel Casals, pasamos "de la protesta a la propuesta", y convertir la resignación autonomista en una propuesta soberanista.

Todo ello explica que durante diez años se llenaran las calles y las urnas, de manera excepcional a nivel europeo pero a la vez recuperando una tradición

histórica y de país, de movilización no violenta. No olvidemos que Barcelona acogió, por ejemplo, la mayor manifestación pro-refugiados de Europa, en el país de las luchas compartidas.

La sociedad civil organizada es y será motor de cambio. Hoy impide que se normalice la represión y es una de las mejores garantías para mantener la movilización social y, para poder hacer que cada nuevo paso adelante no deje a nadie por el camino. Como recoge en su artículo el profesor Terricabras, “un proceso político tiene garantías de éxito cuando está en manos de ciudadanos concienciados y dispuestos a ejercer pacíficamente su responsabilidad cívica”. Se vive como una responsabilidad democrática y de justicia con los más de 2.500 represaliados o el millar de heridos del 1 de Octubre, pero a la vez de memoria por todos aquellos que lo dieron todo en circunstancias peores -como durante la larga noche del franquismo- y, de responsabilidad con las generaciones que vendrán y merecen un país mejor.

La lucha por los derechos y las libertades fortalece la cohesión. El activismo va tejiendo una gran red ciudadana que no se pregunta por creencias o por el lugar de nacimiento, sino que se interpela para construir y decidir donde se quiere llegar conjuntamente. Que construya un futuro compartido con todos, sin pedir renuncias a nadie.

Y sí, es evidente que el ejercicio y la conquista de derechos es sinónimo de conflicto como explica Benet Salellas, pero eso no ha de ser motivo para que tengamos miedo al conflicto. Al contrario, los conflictos han permitido avanzar a las sociedades de cualquier parte del mundo. Lo que colectivamente debe de preocupar, vivamos donde vivamos, son las respuestas antidemocráticas a los conflictos. Y en el caso del Estado Español, el consenso de las principales organizaciones de derechos humanos es meridiana: España ignora la justicia internacional, vulnera libertades fundamentales y persigue el derecho a la protesta.

El juicio a la democracia pretendió ser un acto de fuerza del régimen del 78, como de hecho es una causa general contra todo el movimiento independentista así mismo como la ley mordaza, que sigue en pleno rendimiento. Aquellos meses de juicio, sentados en el banco de los acusados como humildes representantes de la sociedad civil, decidimos acusar al Estado de vulnerar los derechos humanos. Convertir en un ejercicio colectivo de emancipación y de madurez, un juicio de Estado que buscaba venganza y escarnio público, no solo para desactivar a los independentistas sino para censurar cualquier movimiento social sospechoso de

disidencia política.

Por eso, bajo el lema de "'Ho Tornarem a Fer" (Lo volveremos a hacer), también hicimos un acto sincero de ternura con todos los pueblos del Estado y del mundo que se movilizan para construir sociedades justas, libres y empoderadas, con el soberanismo catalán. Dijimos al juez que todo lo que hicimos en el otoño del 2017 era lo que debíamos de hacer, y que lo volveríamos a hacer siempre que fuera necesario asumiendo plenamente las consecuencias, como hacen tantas personas que desde las costas del Mediterráneo hasta las plazas de Hong Kong desobedecen leyes injustas para proteger derechos colectivos.

Y consciente que el ejercicio de las libertades une a todos los demócratas, el Estado no sólo ha reprimido sino que ha intentado deshumanizar el proceso de emancipación nacional. Ha escondido el objetivo social y lo ha vaciado de contenido en medio de una estrategia autoritaria que a escala global ha padecido con demasía el feminismo o el ecologismo. Sin éxito, lógicamente, porque la fuerza de la gente es incontenible y pervive entre generaciones por años de condena que se impongan, tal como recuerdan en su artículo Alba Artés Beltrán y Júlia Berrido Aceña.

La represión busca dividir a quienes luchan. Vivimos en un presente condicionado por la respuesta brutal y reaccionaria del Estado a las demandas democráticas y lo expresa con tanta sinceridad como coraje la Tamara Carrasco, doblemente represaliada por su condición de mujer y activista. Por eso es tan importante ser conscientes de los aprendizajes que estamos extrayendo. Como ella misma recuerda, "el sufrimiento de tantos y de tantas represaliados a lo largo de nuestra lucha por la libertad ha de tener un sentido". El solo hecho de persistir ya le da todo el sentido.

Precisamente en medio de este presente no nos podemos permitir de caer en la desesperación. De nuevo la sociedad civil será la encargada de transformar las dudas en determinación y estímulo para avanzar. Después de más de 1.000 días de prisión somos más conscientes de nuestras debilidades y fortalezas y hemos comprobado hasta donde es capaz de llegar el régimen para mantener sus privilegios. A la vez, también hemos aprendido que mantener la coherencia, exigir que se hable claro a la ciudadanía y contribuir para fortalecer los consensos de país será la clave para cada nuevo paso. Una buena manera de legitimar las decisiones y las acciones del conjunto de la sociedad catalana.

Luchamos por la autodeterminación de Catalunya porque no queremos renunciar a una República que garantice el derecho a la vida digna de toda la ciudadanía. Pero también porque tenemos este derecho. Y porque en el viaje compartido para llegar al objetivo final, tenemos la preciosa oportunidad de luchar por los derechos humanos en cualquier parte del mundo. La lucha genera esperanza mientras se va haciendo el camino.

PER FER UNA TRUITA CAL TRENCAR ELS OUS

[**Benet Salellas**, advocat i exdiputat de la CUP-CC]

Aquesta popular frase feta la va pronunciar en Joan Coma i Roura, regidor de Capgirem Vic, en un ple del seu Ajuntament el desembre del 2015. L'independentisme havia suggerit una campanya de mocions de suport a la resolució que havia aprovat el Parlament de Catalunya d'inici de la XI legislatura en els diferents ajuntaments del país i va ser precisament en el marc d'aquesta defensa de la sobirania parlamentària que en Joan Coma va pronunciar aquestes paraules:

"Entenem que, a més, la declaració de ruptura amb l'Estat espanyol té dues grans virtuts. Per una banda, compromet el parlament a adoptar les mesures necessàries per a obrir aquest procés de ruptura amb l'Estat espanyol, d'una manera democràtica, massiva, sostinguda, pacífica, que permeti l ' apoderament de la ciutadania a tots els nivells i es basi en la participació oberta, activa i integradora. Democràcia, participació, poder popular, coses que hem reivindicat des de fa molt temps. Per una altra banda, el parlament s'erigeix en únic dipositari de la sobirania i en expressió del poder constituent. Declara, així, que deixem de supeditar les decisions de les nostres institucions a les decisions de les institucions espanyoles, en particular a les decisions del Tribunal Constitucional, que considera mancat de legitimitat i competència. Desobediència, fa temps també que la reclamem. Nosaltres sempre hem dit que per fer la truita caldrà trencar els ous, i aquesta declaració significa un clar pas endavant cap a la construcció de la república catalana."

A la sortida del Ple un dels regidors del consistori, el conegut ultradretà Josep Anglada, va acudir directe a la Guàrdia Civil a interposar una denúncia contra aquest discurs, que li va acabar comportant una imputació al regidor cupaire per un delicte d'incitació a la sedició al tribunal especial de l'Audiència Nacional. Novament, complicitat política entre la ultradreta, els cossos policials i l'Audiència Nacional i, vist amb la perspectiva del temps, una autèntica premonició de quina seria l'etiqueta jurídica amb què l'Estat pensava fer front a l'independentisme, el delicte de sedició amb què la tardor del 2019 els líders socials i polítics encausats davant el Tribunal Suprem serien condemnats a cent anys de presó.

D'aquest antecedent en podem extreure alguns dels elements centrals d'aquest procés en els termes viscuts aquests darrers anys: desobediència civil, institució

destituent, autotutela de drets, apoderament comunitari i autoritarisme estatal.

La desobediència civil

Durant la legislatura en qüestió (2015-2017) es va parlar molt del valor de la desobediència com a eina de lluita. Vam començar fent-ho amb una idea difusa, fins i tot en alguns moments el terme va ser utilitzat senzillament per parlar de rebel·lia política o de ganes de canviar tot allò que sembla injust, molt centrada en la necessitat de tenir capacitat crítica i d'actuació davant de lleis i decisions judicials que es perceben com a injustes, de ser subjectes amb criteri propi. Posteriorment s'avançaria molt més cap a la desobediència civil com a tal, més en la forma en què tradicionalment ha estat utilitzada, fins a l'expressió màxima de desobediència civil multitudinària que va suposar la jornada de l'1-O. Tot i així, quan Jordi Cuixart va desgranar i argumentar sobre el concepte canònic de desobediència civil en la defensa política que en va fer en el judici sobre l'1-O, el moviment independentista va descobrir que havia anat actuant amb una certa inèrcia política sobre el tema, molt ben encaminats, probablement fruit de la cultura política que s'havia anat forjant en els darrers decennis i d'un cert esperit llibertari que sempre ha tingut la societat catalana però sense haver tingut gaire consciència sobre el tema.

Abans de la tardor del 2017, l'independentisme havia treballat en tot moment en un escenari de grans mobilitzacions populars, intergeneracionals i transversals políticament que no havien comportat cap moment de confrontació directa amb el poder establert, l'Estat s'havia limitat a ignorar el moviment, a caricaturitzar-lo i a menystenir-lo. Amb la preparació del referèndum d'autodeterminació, hi va haver un canvi d'estratègia capitanejat especialment pel poder judicial i la Guàrdia Civil, bons representants del franquisme sociològic que perviu en amplis estrats d'aquestes institucions de l'Estat. Durant el mes de setembre van produir-se actuacions judicials en impremtes, mitjans de comunicació, magatzems de distribució i finalment en les dependències de la Generalitat i d'un partit polític el dia 20. Aquests episodis suposarien els primers contactes empírics entre les forces de l'Estat i la ciutadania que surt a protestar en una lògica no només independentista sinó clarament republicana, és a dir, de defensa de drets polítics. I aquí és on es produeix un primer salt en el procés de mobilització en què caldria ressaltar com a mínim dos trets molt característics d'aquells dies: la voluntat de ser-hi i la no-violència.

Davant de l'ocupació policial que es produeix del país, la resposta ciutadana existeix perquè hi ha un apoderament col·lectiu molt important. No hi ha por. Així

s'ha cridat als carrers de Barcelona després dels atemptats del 17 d'agost i així s'expressa les setmanes posteriors amb les actuacions policials. És conegut que Catalunya té una llarga tradició de consciència política des de baix, i aquesta consciència s'aprofundeix en aquells moments fruit del treball del moviment independentista però també de moltes altres experiències com el 15-M i la PAH, que són molt presents en la retina dels actors polítics catalans. La seva metodologia i praxi política seran al mateix temps escola i referent. I aquests actors recents es vinculen també en una tradició més històrica de lluita no-violenta i de desobediència civil al nostre país que va del moviment contra l'OTAN, per la insubmissió al servei militar, el moviment ecologista, el feminisme… Per això la resposta aquell setembre és la que és, sense que hi hagués gaires consignes prèvies, sense que realment existís una organització clara que pogués comandar les mobilitzacions, des de la seu d'Unipost a Terrassa, dels magatzems de Riells fins a la seu de la CUP al carrer Casp, la resposta és asseure's al terra pacíficament davant de la policia i col·locar el propi cos com a instrument de defensa, en aquella vella lògica gandhiana, d'estar disposat en el pitjor dels casos a rebre violència però no estar mai disposat a exercir-la contra un altre.

Aquelles setmanes van ser un aprenentatge col·lectiu, accelerat i incomplet, però només una tradició política forta, un treball ideològic intensiu sobre aquest marc d'acció política en els mesos anteriors i l'exemplificació precipitada en les setmanes prèvies, poden explicar aquell 1 d'octubre de reacció tan unànime en aquest doble sentit, de determinació de ser-hi i defensar els col·legis però des de la més absoluta no-violència construint un dels supòsits de desobediència civil massiva més importants de l'Europa Occidental.

Institució destituent

El referèndum en concret es va poder portar a terme per una combinació de la mobilització popular amb una aportació institucional evident, sobre la qual encara no es pot parlar clarament perquè es troba *sub iudice* en diferents procediments judicials. En qualsevol cas, més enllà de l'aportació concreta, hi ha una actitud expressada pel poder autonòmic i per una part important del poder municipal en aquell període que és la que acompanya i facilita el procés que podríem anomenar com a *destituent* perquè té una naturalesa clara d'impugnació del règim existent. Una de les fórmules d'aquest poder destituent s'expressa en aquells moments precisament amb la desatenció de determinats requeriments provinents del poder central, ja sigui govern de l'Estat o Tribunal Constitucional, en una certa superació

de l'estretor habitual amb què les institucions acostumen a funcionar en relació a la llei. És, d'alguna manera, una mena de desobediència civil aplicada a les institucions en una proposta *sui generis* perquè ni sempre és tan pública ni tan col·lectiva com la desobediència civil a l'ús. De fet això només és possible perquè ens trobem en un Estat amb una mínima desconcentració del poder en diferents administracions que permet aquest joc de desobediències internes dins del sistema institucional. No és un debat senzill, però en aquells mesos vam poder experimentar aquest híbrid anomenat *desobediència institucional.*

És complex precisament perquè habitualment ens havia tocat treballar des de fora de la institució i vam descobrir la diferent perspectiva que suposa exercir la *desobediència* des de dins. Té un efecte de curtcircuit del sistema molt important. Les institucions estan construïdes per protegir el sistema polític i jurídic, per tant, quan la contradicció entre legalitat i legitimitat que volem evidenciar amb l'exercici de la desobediència es produeix dins de la institució el conflicte emergeix de manera molt més profunda i, alhora, les conseqüències també tenen altres magnituds. Portar fins a les darreres conseqüències una posició de *desobediència institucional* només té sentit si en aquest pla hi ha en un futur més o menys proper la possibilitat de capgirar el conjunt de l'ordenament jurídic. Si no, la possibilitat de sostenir la desobediència des de dins de la institució és molt limitada i comporta ben aviat l'anul·lació del conjunt de l'acció institucional, prèvia inhabilitació dels seus principals responsables polítics. Ara bé, també és cert que la capacitat de difusió del debat polític que es té des de la institució funciona com un altaveu inigualable. El sistema jurídic espanyol, per altra banda, és tan encorsetat; el marge d'actuació és tan estret i els poders polítics i econòmics són tan bel·ligerants que podríem predir que qualsevol càrrec públic que hagi fet bé la feina, probablement acabarà imputat abans d'acabar la legislatura.

Autotutela de drets

Quan s'arriba a l'estiu del 2017 amb l'anunci de la data i la pregunta d'un referèndum sobre la república catalana es dona el tret de sortida d'una nova fase en la reconstrucció de la nostra sobirania, des de la consciència que l'exercici i la conquesta de drets és sempre sinònim de conflicte. La convocatòria era un pols, un pols al govern Rajoy, però també un pols al conjunt de les institucions de l'Estat que l'emparava (Tribunal Constitucional, fiscalia, la jerarquia judicial) i a la majoria àmplia a l'arc parlamentari que el secundava, el conegut *búnquer del 78.* No podem oblidar que en aquell moment tot l'antic règim s'alia de manera explícita en contra

del referèndum, no només les institucions estatals. El Rei, la jerarquia eclesiàstica, la banca, la patronal, els sindicats de concertació i els partits polítics unionistes van remar en contra de la celebració del referèndum.

En aquell moment vam tenir clar que l'escenari polític en què ens trobàvem necessitava passar per un component de fet, d'acció, de realitat. No hi havia més aliances ni avenços ni més reconeixements internacionals possibles sense la convocatòria d'un referèndum i la seva materialització. En condicions de normalitat democràtica el govern de la Generalitat hagués convocat un referèndum i l'hagués celebrat a la *quebequesa*. No era la conjuntura que vivíem, n'érem conscients. Les institucions estatals espanyoles, desbocades en la croada contra l'exercici del dret a l'autodeterminació, estaven cridades a intentar impedir la normalitat preparada des d'aquí amb l'únic objectiu de disposar de pretesos arguments per discutir la legitimitat d'un possible resultat que els fos advers des d'allà.

Nosaltres érem partidaris de construir un carril central de consens sobre les garanties perquè havíem d'estirar la institucionalitat al màxim. Al mateix temps, però, havíem de començar a bastir la idea que l'1-O s'esdevindria en un context d'autotutela de drets. L'autotutela és un mecanisme de garantia dels drets quan les garanties institucionals es troben bloquejades o resulten insuficients. Serien garanties d'autotutela en determinats supòsits des del dret a vaga fins a la desobediència civil*,* en la filosofia del concepte de garantia social de la Constitució de l'Any 1 de la Revolució Francesa que la defenia així, "*consisteix en l'acció de tots per assegurar a cadascú el gaudi i conservació dels seus drets".*

I d'això es tractava en aquells mesos, entre moltes altres coses, d'autotutelar els nostres drets. El dret a l'autodeterminació sempre té un component d'autogestió i de construcció des de baix. El cert era, però, que en aquell moment el nostre dret a vot sobre el naixement d'una república a Catalunya no tenia cap possibilitat d'acudir a una garantia jurisdiccional, no hi havia cap tribunal a l'Estat espanyol que volgués emparar-lo; per això no ens quedava cap altre remei que, com en tantes altres moments de la nostra història, autotutelar-nos en els nostres drets.

Nosaltres sabíem que la celebració del referèndum aquell 2017 contindria una certa dosi d'això, de desobediència, d'autotutela de drets, de rebel·lia. Ho escrivíem en els articles i tribunes a les quals vam tenir accés en aquelles dates perquè ho vèiem com un element imprescindible. Desconeixíem quina seria la forma concreta, quina seria la consigna que caldria donar i des de quins espais, però no teníem dubte que caldria incorporar aquest element doble: autotutela col·lectiva i desobediència de

les ordres que provindrien de la institucionalitat espanyola. Calia anar en compte, un excés d'autotutela podia convertir el referèndum en un *butireferéndum* com en deien alguns. De fet, els detractors de les garanties – Coscubiela, Rabell, Albiach...- apuntaven cap a aquesta direcció, que no hi havia prou garanties institucionals que validessin els resultats del referèndum i la neutralitat dels seus actors. Però per altra banda, un discurs de legalitat pura ens portava a un atzucac evident perquè les prerrogatives del govern central davant del Tribunal Constitucional i el propi Tribunal estaven disposats a intervenir fins a les últimes conseqüències la feble legalitat estatutària catalana. La nostra acció política va orientar-se de manera explícita en aquest difícil equilibri, institucionalitat per donar validesa i autotutela per garantir l'existència i celebració del referèndum.

Apoderament comunitari

Marcelino Camacho havia dit en plena lluita contra la dictadura que els drets es guanyen exercint-los (*"el derecho a huelga se consigue haciendo huelgas..."*) i aquest és un dels grans aprenentatges dels nostres temps. Contràriament a bona part dels discursos polítics que l'independentisme majoritari havia brandat en molts moments, no hi ha res que ens sigui regalat en la conquesta de drets individuals i col·lectius. I per això una de les lliçons més importants va ser entendre que davant de la prohibició del vot per a l'autodeterminació només es podia respondre votant per a l'autodeterminació. I per fer-ho, en un país amb la conjuntura del nostre, aquest objectiu només era possible a partir de l'autoorganització popular i de l'ocupació dels col·legis electorals per part de la pròpia comunitat, des de les associacions de veïns, les de mares i pares d'alumnes, els equips d'esport base, les agrupacions culturals, l'escoltisme fins als ateneus; el conjunt de la societat organitzada. La xarxa era preexistent però la indignació que havia anat coent-se les setmanes prèvies al referèndum van permetre que cristal·litzés en una organització que va comprendre la integritat del territori i la interpel·lació a una part molt important de la societat catalana. Aquest apoderament i la realització col·lectiva de l'esdeveniment van ser la base d'aquest moment fundacional que va provocar un abans i un després d'aquella data.

Sovint es posa molt la mirada en l'aspecte negatiu, en la repressió, en com la violència policial va provocar un canvi de xip en la població. I de ben segur que és així. Ara bé, en aquells dies hi va haver un aspecte molt positiu, la cohesió comunitària. En molts llocs, els veïns van conèixer per primera vegada molts dels seus convilatans en aquella llarga vetlla de les hores prèvies de l'1-O i això va

suposar un creixement humà incalculable. L'experiència de l'1-O va unir comunitats a partir del coneixement mutu i del repartiment de tasques i funcions d'aquells dies. Per això van néixer a partir d'aquell fet multitud de col·lectius més o menys formals escampats arreu del territori i que en molts llocs van aixoplugar-se sota la forma dels Comitès de Defensa del Referèndum primer i de la República després. I per això també van néixer colles, sopars de carrer, grups de missatgeria i tantes altres fórmules que són expressió d'aquest nou vincle comunitari. I aquest subjecte col·lectiu va protagonitzar la vaga general més contundent que es recorda i va obrir un procés de mobilització durant aquell octubre que va superar l' *establishment* independentista i va posar per primera vegada en molt de temps l' *statu quo* del 78 en risc.

Autoritarisme estatal

Per això la repressió de l'Estat no es va fer esperar amb la detenció dels *Jordis*, l'empresonament del govern i l'obertura de centenars de causes. Aquest probablement era l'únic ingredient absolutament previsible. L'aparell repressiu de l'Estat conformat per tots els seus actors policials i judicials es va posicionar plenament en el combat polític per a impedir l'exercici del dret a l'autodeterminació. En l'àmbit penal, encarregat tradicional de la repressió més dura, es van modificar les jurisdiccions per centralitzar alguns procediments en la cúpula judicial, es van recuperar figures delictives del passat, com la sedició, i fins i tot es van reinterpretar els delictes pensats per a la protecció de minories per a utilitzar-los per a la protecció dels cossos policials sempre amb greus conseqüències d'efecte desanimador ("chilling effect") per a l'exercici dels drets fonamentals d'expressió i de participació política. També el legislatiu espanyol, en un front compost per diversos partits polítics (PP, PSOE i C's), es va implicar en aquesta explosió repressiva mitjançant l'aplicació de l'article 155 CE, generant una unitat d'acció entre tots els poders de l'Estat espanyol, fins i tot amb aquells que no són estrictament institucionals, com l'extrema dreta.

S'ha parlat molt d'aquesta qüestió i ha monopolitzat bona part de l'acció política dels darrers temps. El judici contra els líders socials i polítics de l'independentisme davant del Tribunal Suprem, criticat per importantíssims actors internacionals en matèria de drets humans i que va acabar amb una condemna a cent anys de presó, simbolitza perfectament com l'única resposta que l'Estat dona a l'exercici del dret a l'autodeterminació és una descarnada repressió. L'ordre social derivat del 155 CE no és el resultat de la resolució del conflicte social, és a dir, no és que el problema

que va derivar en el conflicte com és la negació de la sobirania de Catalunya s'hagi resolt. Al contrari, després d'un elevat ús de la violència podria semblar que el conflicte ha disminuït, però en realitat hem assistit a una pacificació per la força. Per tant, aquest ordre autonòmic no resulta d'un pacte social sinó de la utilització sistemàtica de la vessant repressiva de l'estat.

Ara bé, aquesta pacificació no ha aconseguit escombrar tot allò que s'havia plantat i l'apoderament, l'autotutela, la capacitat destituent i desobedient no han pas desaparegut. Són latents. De fet, les protestes contra la sentència el passat octubre, en les seves múltiples formes, van demostrar que el conflicte es troba obert i que una nova generació, més jove, s'incorporava a les mobilitzacions amb un discurs molt ben travat de drets col·lectius com l'autodeterminació però sobretot i també de defensa dels drets democràtics, concebent-ho com un tot, en una lògica molt similar a les protestes que creixien aquells mateixos dies a Xile, Hong Kong o Beirut. Contràriament a allò que el règim desitjava, aquí no s'ha rendit ningú i a més, hem madurat políticament. Hem après coses i n'hem reinterpretat d'altres, conscients que com deia la vella frase feta, per fer una truita abans cal trencar els ous.

To make an omelet you have first to break the eggs

[**Benet Salellas**, lawyer and member of the Catalan Parliament on behalf of the CUP-CC (Candidacy for Popular Union-Constituent Call)]

This popular expression was pronounced by Joan Coma i Roura, councillor of CAPG Vic, in a plenary session of his Town Hall in December 2015. Independence had suggested a campaign of motions in support of the resolution that had been approved by the Parliament of Catalonia at the beginning of the XI legislature in the different town halls of the country and it was precisely within the framework of this defence of parliamentary sovereignty that Joan Coma pronounced these words:

We understand that, in addition, the declaration of a break with the Spanish State has two great virtues. On the one hand, it commits the Parliament to adopt the necessary measures to open this process of breaking with the Spanish State, in a democratic, massive, sustained and peaceful way, which allows 'empowerment of citizens at all levels and is based on open, active and integrating participation. Democracy, participation, popular power, things that we have been demanding for a long time. On the other hand, the parliament stands as the sole repository of sovereignty and an expression of constituent power. It thus declares that we should no longer subject the decisions of our institutions to the decisions of the Spanish institutions, in particular to the decisions of the Constitutional Court, which it considers to lack legitimacy and competence. Disobedience, which we have also been calling for some time. We have always said that in order to make the omelette, eggs must be broken, and this declaration is a clear step forward towards the construction of the Catalan Republic.

When one of the councillors of the council left the plenary session, the well-known ultra-right-winger Josep Anglada went directly to the Guardia Civil to file a complaint against this speech, which ended up charging the councillor from the CUP party with the crime of incitement to sedition in the special court of the Audiencia Nacional. Once again, political complicity between the ultra-right wing, the police forces and the Audiencia Nacional and, seen from the perspective of time, a real premonition of what would be the legal label with which the State intended to confront independence, the crime of sedition with which the social and political leaders accused before the Supreme Court would be sentenced to one hundred years in prison in autumn 2019.

From this background we can extract some of the central elements of this process in the terms experienced in recent years: civil disobedience, dismissal institution, self protection of rights, community empowerment and state authoritarianism.

Civil disobedience

During the legislature in question (2015-2017) there was much talk about the value of disobedience as a tool of struggle. It began with a diffuse idea, even at some moments the term was used simply to speak of political rebelliousness or the desire to change everything that seems unjust, very centered on the need to have critical capacity and to act before laws and judicial decisions that were perceived as unjust, to be subjects with their own criteria. Subsequently, progress was made, and much more so, towards civil disobedience as such, more so in the way it has traditionally been used, up to the maximum expression of mass civil disobedience that the day of October 1st represented. However, when Jordi Cuixart explained and argued the canonical concept of civil disobedience in the political defence he made in the trial on October 1, the independence movement discovered that it had already been acting with a certain political inertia on the issue, and that it had been moving in the right direction, probably as a result of the political culture that had been forged in recent decades and of a certain libertarian spirit that Catalan society had always had, but without being very aware of it.

Before the autumn of 2017, independence had worked at all times in a scenario of great popular, intergenerational and politically transverse mobilizations that had not involved any moment of direct confrontation with the established power, the State had limited itself to ignoring the movement, to caricaturing it and despising it. With the preparation of the referendum on self-determination, there was a change of strategy led especially by the judiciary and the Guardia Civil, good representatives of the sociological Francoism that survives in wide layers of these State institutions. During the month of September there were judicial actions in printing houses, media, distribution warehouses and finally in the offices of the Generalidad and a political party on the 20th. These episodes are, I suppose, the first empirical contacts between the forces of the State and the citizens who come out to protest in a logic that is not only pro-independence but also clearly republican, that is, in defence of political rights. And here is where a first jump in the mobilization process takes place in which at least two very characteristic features of those days should be highlighted: the will to be and non-violence.

In the face of the police occupation that is taking place in the country, the citizen

response exists because there is a very important collective empowerment. There is no fear. This is what the streets of Barcelona have been called after the attacks of 17 August, and this is how it is expressed in the weeks following the police actions. It is well known that Catalonia has a long tradition of political awareness from below, and this awareness deepened at that time as a result of the work of the independence movement but also of many other experiences such as 15-M and the PAH, which are very present in the retina of Catalan political actors. Their methodology and political practice will be both a school and a reference point. And these recent actors are also linked in a more historical tradition of non-violent struggle and civil disobedience in our country than the movement against NATO, for insubordination to military service, the environmental movement, feminism… That is why the answer that September is what it is, without there being too many previous slogans, without there really being a clear organization that could command the mobilizations, from the headquarters of Unipost in Terrassa, the Riells warehouses to the headquarters of the CUP in Casp Street, the answer is to sit on the ground peacefully in front of the police and place your own body as an instrument of defense, in that old Gandhian logic, to be willing in the worst case to receive

Those weeks were a collective learning, accelerated and incomplete, but only a strong political tradition, an intensive ideological work on this framework of political action in the previous months and the precipitate exemplification in the previous weeks, can explain that October 1st of reaction so unanimous in this double sense, of determination to be and defend the schools but from the most absolute nonviolence building one of the most important assumptions of massive civil disobedience in Western Europe.

Dismissal institution

The referendum in particular was able to be carried out by a combination of popular mobilization with an obvious institutional contribution, which cannot yet be spoken about clearly because it is sub judice in different judicial procedures. In any case, beyond the concrete contribution, there is an attitude expressed by the autonomic power and by an important part of the municipal power in that period which is the one that accompanies and facilitates the process that we could call as *dismissal* because it has a clear nature of impugnation of the existing regime. One of the formulas of this dismissing power expresses in those moments precisely with the disregard of certain requirements coming from the central power, either the

government of the State or the Constitutional Court, in a certain overcoming of the usual narrowness with which the institutions usually work in relation to the law. It is, in a way, a kind of civil disobedience applied to the institutions in a sui generis proposal because it is not always as public or as collective as the usual civil disobedience. In fact, this is only possible because we are in a State with a minimal deconcentration of power in different administrations that allows this game of internal disobedience within the institutional system. It is not a simple debate, but in those months we were able to experience this hybrid called *institutional disobedience.*

It is complex precisely because we had usually had to work from outside the institution and we discovered the different perspective that disobedience entails from within. It has a very important short-circuiting effect on the system. Institutions are built to protect the political and legal system, therefore, when the contradiction between legality and legitimacy that we want to show with the exercise of disobedience takes place within the institution, the conflict emerges in a much deeper way and, at the same time, the consequences also have other magnitudes. Taking a position of institutional disobedience to the ultimate consequences only makes sense if in the more or less near future there is the possibility of turning the whole legal system upside down. If not, the possibility of sustaining disobedience from within the institution is very limited and will soon lead to the annulment of the entire institutional action, after the disqualification of its main political leaders. However, it is also true that the institution’s capacity to disseminate political debate functions as an unparalleled loudspeaker. The Spanish legal system, on the other hand, is so restricted; the margin of action is so narrow and the political and economic powers are so belligerent that we could predict that any public office that has done its job well will probably end up being charged before the end of the legislature.

Selfprotection of rights

In the summer of 2017, with the announcement of the date and the question of a referendum on the Catalan Republic, the starting shot is fired for a new phase in the reconstruction of our sovereignty, from the awareness that the exercise and conquest of rights is always a conflict. The call was a powder, a powder to Rajoy’s government, but also a pulse to all the institutions of the State that protected it (Constitutional Court, prosecutor’s office, judicial hierarchy) and the large majority in the parliamentary arch that supported it, the well-known *bunker of 78*. The King,

the ecclesiastical hierarchy, the banks, the employers' association, the trade unions and the unionist political parties were all against the holding of the referendum.

At that time it was clear to us that the political scenario in which we found ourselves needed to go through a component of fact, of action, of reality. There were no more alliances, no more advances, no more international recognition possible without the call for a referendum and its materialization. In conditions of democratic normality the government of the Generalitat would have called a referendum and would have held it in Quebec. It was not the situation we were living, we were aware of it. The Spanish state institutions, unbridled in the crusade against the exercise of the right to self-determination, were called to try to prevent the normality prepared from here with the only aim of having alleged arguments to discuss the legitimacy of a possible result that would be adverse to them from there.

We were in favour of building a central lane of consensus on the guarantees so that we could pull the institutionality to the maximum. At the same time, however, we had to start building the idea that the 1-O would occur in a context of self-protection of rights. Self-guardianship is a mechanism for guaranteeing rights when institutional guarantees are blocked or are insufficient. These would be guarantees of self protection in certain cases, from the right to strike to civil disobedience, in the philosophy of the concept of social guarantee of the Constitution of the first year of the French Revolution, which defended it in this way: "it consists of the action of all to ensure that everyone enjoys and preserves their rights" .

And that was what those months were all about, among many other things, self-protection of our rights. The right to self-determination always has a component of self-management and construction from below. The truth was, however, that at that time our right to vote on the birth of a republic in Catalonia had no chance of being granted a judicial guarantee, there was no court in the Spanish state that would match it; therefore we had no choice but to select our rights, as in so many other moments in our history.

We knew that the holding of the referendum in 2017 would contain a certain amount of that, of disobedience, of self-protection of rights, of defiance. We wrote about it in the articles and stands to which we had access at that time because we saw it as an essential element. We did not know what the specific form would be, what the slogan would be that would have to be given and from which spaces, but we had no doubt that this double element would have to be incorporated: collective self-protection and disobedience of the orders that would come from the Spanish

institutions. We had to be careful, an excess of self-protection could turn the referendum into a kind of joke, as some said. In fact, the detractors of the guarantees – Coscubiela, Rabell, Albiach…- pointed in this direction, that there were not enough institutional guarantees to validate the results of the referendum and the neutrality of its actors. But on the other hand, a discourse of pure legality led us to an obvious dead end that the prerogatives of the central government before the Constitutional Court and the Court itself were ready to intervene to the last consequences of the weak Catalan statutory legality. Our political action was explicitly oriented in this difficult balance, institutionality to give validity and self protection to guarantee the existence and celebration of the referendum.

Community empowerment

Marcelino Camacho had said in the midst of the struggle against the dictatorship that rights are won by exercising them ("the right to strike is won by striking…") and this is one of the great lessons of our time. Contrary to a good part of the political discourses that the majority independence had wielded in many moments, there is nothing that is given to us in the conquest of individual and collective rights. And that is why one of the most important lessons was to understand that in the face of the prohibition of voting for self-determination one could only respond by voting for self-determination. And for that, in a country with the situation of ours, this objective was only possible from the popular self-organization and the occupation of the electoral colleges by the own community, from the neighbors' associations, those of mothers and fathers of students, the teams of basic sport, the cultural groups, the scouting to the athenaeums; the set of the organized society. The network was pre-existing but the indignation that had been cooking the weeks before the referendum allowed it to crystallize into an organization that understood the integrity of the territory and the questioning of a very important part of the Catalan society. This empowerment and the collective realisation of the van event was the basis of that foundational moment that provoked a before and after.

Often the focus is on the negative side, on the repression, on how the police violence caused a change of chip in the population. And I'm sure that's true. Now, in those days there was a very positive aspect, community cohesion. In many places, the residents met many of their fellow citizens for the first time during that long vigil in the hours leading up to October 1 st, which meant an incalculable human growth. October 1 st experience united communities based on mutual knowledge and the distribution of tasks and functions of those days. That is why a multitude of

more or less formal collectives were born from that fact, scattered throughout the territory and which in many places took shelter under the form of the Referendum Defense Committees first and then the Republic. And that's why groups, street dinners, messenger groups and so many other formulas were born that are an expression of this new community bond. And this collective subject led the most forceful general strike in memory and opened up a process of mobilization during that October to overcome the independence establishment and put the *statu quo* of '78 at risk for the first time in a long time.

State authoritarianism

That is why the state repression was not long in coming with Jordi's arrest, the imprisonment of the government and the opening of hundreds of cases. This was probably the only absolutely predictable ingredient. The repressive apparatus of the state, made up of all its police and judicial actors, took a full part in the political struggle to prevent the exercise of the right to self-determination. In the criminal sphere, traditionally responsible for the harshest repression, jurisdictions were modified to centralize some procedures at the top of the judiciary, past criminal figures were recovered, such as sedition, and even crimes designed for the protection of minorities were reinterpreted to be used for the protection of police forces, always with serious consequences of a chilling effect on the exercise of the fundamental rights of expression and political participation. The Spanish legislature, in a front composed of several political parties (PP, PSOE and C's), is also involved in this explosion of repression through the application of Article 155 of the Spanish Constitution, generating unity of action among all the powers in Spain, even with those that are not strictly institutional, such as the extreme right.

Much has been said about this issue and it has monopolised much of the political action of recent times. The trial of the social and political leaders of independence before the Supreme Court, which was criticized by very important international actors in the field of human rights and which ended with a sentence of one hundred years in prison, perfectly symbolizes how the only response that the state gives to the exercise of the right to self-determination is a harsh repression. The social order derived from the 155 article is not the result of the resolution of the social conflict, that is, it is not that the problem that led to the conflict, such as the denial of Catalonia's sovereignty, has been resolved. On the contrary, after a high use of violence it might seem that the conflict has diminished, but in reality we have seen a pacification by force. Therefore, this autonomic order is not the result of a social

pact but of the systematic use of the repressive side of the state.

However, this pacification has not succeeded in sweeping away everything that had been planted, and the empowerment, self-protection, dismissive and disobedient capacity has not disappeared. They are dormant. In fact, the protests against the sentence last October, in their multiple forms, showed that the conflict is open and that a new, younger generation was joining the mobilisations with a very well-conceived discourse of collective rights such as self-determination but above all and also of defence of democratic rights, conceived as a whole, in a logic very similar to the protests that were growing in those same days in Chile, Hong Kong or Beirut. Contrary to the regime’s wishes, no one has given up here and, moreover, we have matured politically. We have learned things and we have reinterpreted others, aware that, as the old saying goes, to make an omelette you first have to break the eggs.

NO SE PUEDE HACER TORTILLA SIN ROMPER LOS HUEVOS

[**Benet Salellas**, abogado y exdiputado de la CUP-CC]

Esta popular frase proverbial la pronunció Joan Coma i Roura, concejal de Capgirem Vic [1], en un pleno de su Ayuntamiento en diciembre de 2015. El independentismo había sugerido una campaña de mociones de apoyo a la resolución que había aprobado el Parlamento de Cataluña de inicio de la XI legislatura en los diferentes ayuntamientos del país y fue precisamente en el marco de esta defensa de la soberanía parlamentaria que Joan Coma pronunció estas palabras:

Entendemos que, además, la declaración de ruptura con el Estado español tiene dos grandes virtudes. Por un lado, compromete al parlamento a adoptar las medidas necesarias para abrir este proceso de ruptura con el Estado español, de una manera democrática, masiva, sostenida, pacífica, que permita el empoderamiento de la ciudadanía a todos los niveles y se base en la participación abierta, activa e integradora. Democracia, participación, poder popular, cosas que hemos reivindicado desde hace mucho tiempo. Por otra parte, el parlamento se erige en único depositario de la soberanía y en expresión del poder constituyente. Declara, así, que dejemos de supeditar las decisiones de nuestras instituciones a las decisiones de las instituciones españolas, en particular a las decisiones del Tribunal Constitucional, que considera carente de legitimidad y competencia. Desobediencia, hace tiempo también que la reclamamos. Nosotros siempre hemos dicho que para hacer la tortilla habrá que romper los huevos, y esta declaración significa un claro paso adelante hacia la construcción de la república catalana.

A la salida del Pleno uno de los concejales del consistorio, el conocido ultraderechista Josep Anglada, acudió directo a la Guardia Civil a interponer una denuncia contra este discurso, que le acabó comportando una imputación al concejal *cupaire,* por un delito de incitación a la sedición, al tribunal especial de la Audiencia Nacional. Nuevamente, complicidad política entre la ultraderecha, los cuerpos policiales y la Audiencia Nacional y, visto con la perspectiva del tiempo, una auténtica premonición de cual sería la etiqueta jurídica con que el Estado pensaba hacer frente al independentismo, el delito de sedición con que el otoño de 2019 los líderes sociales y políticos encausados ante el Tribunal Supremo serían condenados a cien años de cárcel.
De este antecedente podemos extraer algunos de los elementos centrales de este

proceso en los términos vividos estos últimos años: desobediencia civil, institución destituyente, autotutela de derechos, empoderamiento comunitario y autoritarismo estatal.

La desobediencia civil

Durante la legislatura en cuestión (2015-2017) se habló mucho del valor de la desobediencia como herramienta de lucha. Empezamos haciéndolo con una idea difusa, incluso en algunos momentos el término fue utilizado sencillamente para hablar de rebeldía política o de ganas de cambiar todo lo que parece injusto, muy centrada en la necesidad de tener capacidad crítica y de actuación ante leyes y decisiones judiciales que se perciben como injustas, de ser sujetos con criterio propio. Posteriormente se avanzaría mucho más hacia la desobediencia civil como tal, más en la forma en que tradicionalmente ha sido utilizada, hasta la expresión máxima de desobediencia civil multitudinaria que supuso la jornada del 1-O. Sin embargo, cuando Jordi Cuixart desgranó y argumentó sobre el concepto canónico de desobediencia civil en la defensa política que hizo en el juicio sobre el 1-O, el movimiento independentista descubrió que había ido actuando con cierta inercia política sobre el tema, muy bien encaminado, probablemente fruto de la cultura política que se había ido forjando en los últimos decenios y de un cierto espíritu libertario que siempre ha tenido la sociedad catalana pero sin haber tenido mucha conciencia sobre el tema.

Antes del otoño de 2017, el independentismo había trabajado en todo momento en un escenario de grandes movilizaciones populares, intergeneracionales y transversales políticamente que no habían comportado ningún momento de confrontación directa con el poder establecido, el Estado se había limitado a ignorar el movimiento, a caricaturizarlo y a despreciarlo. Con la preparación del referéndum de autodeterminación, hubo un cambio de estrategia capitaneado especialmente por el poder judicial y la Guardia Civil, buenos representantes del franquismo sociológico que pervive en amplios estratos de estas instituciones del Estado. Durante el mes de septiembre se produjeron actuaciones judiciales en imprentas, medios de comunicación, almacenes de distribución y finalmente en las dependencias de la Generalidad y de un partido político el día 20. Estos episodios supondrían los primeros contactos empíricos entre las fuerzas del Estado y la ciudadanía que sale a protestar en una lógica no sólo independentista sino claramente republicana, es decir, de defensa de derechos políticos. Y aquí es donde se produce un primer salto en el proceso de movilización en que habría que resaltar

al menos dos rasgos muy característicos de aquellos días: la voluntad de estar presentes y la no violencia.

Ante la ocupación policial que se produce del país, la respuesta ciudadana existe porque hay un empoderamiento colectivo muy importante. No hay miedo. Así se ha gritado en las calles de Barcelona tras los atentados del 17 de agosto y así se expresa las semanas posteriores con las actuaciones policiales. Es conocido que Cataluña tiene una larga tradición de conciencia política desde abajo, y esta conciencia se profundiza en aquellos momentos fruto del trabajo del movimiento independentista pero también de muchas otras experiencias como el 15-M y la PAH -Plataforma de Afectados por la Hipoteca-, que están muy presentes en la retina de los actores políticos catalanes. Su metodología y praxis política serán al mismo tiempo escuela y referente. Y estos actores recientes se vinculan también en una tradición más histórica de lucha no-violenta y de desobediencia civil en nuestro país que va del movimiento contra la OTAN, por la insumisión al servicio militar, el movimiento ecologista, el feminismo… Por esto la respuesta aquel septiembre es la que es, sin que hubiera demasiadas consignas previas, sin que realmente existiera una organización clara que pudiera comandar las movilizaciones, desde la sede de Unipost en Terrassa, los almacenes de Riells hasta la sede de la CUP en la calle Casp, la respuesta es sentarse en el suelo pacíficamente ante la policía y colocar el propio cuerpo como instrumento de defensa, en aquella vieja lógica gandhiana, estar dispuesto en el peor de los casos a recibir violencia pero no estar nunca dispuesto a ejercerla contra otro.

Aquellas semanas fueron un aprendizaje colectivo, acelerado e incompleto, pero sólo una tradición política fuerte, un trabajo ideológico intensivo sobre este marco de acción política en los meses anteriores y la ejemplificación precipitada en las semanas previas, pueden explicar aquel 1 de octubre de reacción tan unánime en este doble sentido, de determinación de estar y defender los colegios pero desde la más absoluta no violencia construyendo uno de los supuestos de desobediencia civil masiva más importantes de la Europa Occidental.

Institución destituyente

El referéndum en concreto se pudo llevar a cabo por una combinación de la movilización popular con una aportación institucional evidente, sobre la que todavía no se puede hablar claramente porque se encuentra *sub iudice* en diferentes procedimientos judiciales. En cualquier caso, más allá de la aportación concreta, hay una actitud expresada por el poder autonómico y por una parte importante del

poder municipal en ese período que es la que acompaña y facilita el proceso que podríamos llamar como *destituyente* porque tiene una naturaleza clara de impugnación del régimen existente. Una de las fórmulas de este poder destituyente se expresa en aquellos momentos precisamente con la desatención de determinados requerimientos provenientes del poder central, ya sea el gobierno del Estado o el Tribunal Constitucional, en una cierta superación de la estrechez habitual con que las instituciones suelen funcionar en relación a la ley. Es, de alguna manera, una especie de desobediencia civil aplicada a las instituciones en una propuesta *sui generis* porque ni siempre es tan pública ni tan colectiva como la desobediencia civil al uso. De hecho esto sólo es posible porque nos encontramos en un Estado con una mínima desconcentración del poder en diferentes administraciones que permite este juego de desobediencias internas dentro del sistema institucional. No es un debate sencillo, pero en aquellos meses pudimos experimentar este híbrido llamado *desobediencia institucional*.

Es complejo precisamente porque habitualmente nos había tocado trabajar desde fuera de la institución y descubrimos la diferente perspectiva que supone ejercer la *desobediencia* desde dentro. Tiene un efecto de cortocircuito del sistema muy importante. Las instituciones están construidas para proteger el sistema político y jurídico, por lo tanto, cuando la contradicción entre legalidad y legitimidad que queremos evidenciar con el ejercicio de la desobediencia se produce dentro de la institución el conflicto emerge de manera mucho más profunda y, al mismo tiempo, las consecuencias también tienen otras magnitudes. Llevar hasta las últimas consecuencias una posición de *desobediencia institucional* sólo tiene sentido si en este plan hay en un futuro más o menos próximo la posibilidad de dar la vuelta al conjunto del ordenamiento jurídico. Si no, la posibilidad de sostener la desobediencia desde dentro de la institución es muy limitada y comporta pronto la anulación del conjunto de la acción institucional, previa inhabilitación de sus principales responsables políticos. Ahora bien, también es cierto que la capacidad de difusión del debate político que se tiene desde la institución funciona como un altavoz inigualable. El sistema jurídico español, por otra parte, es tan encorsetado; el margen de actuación es tan estrecho y los poderes políticos y económicos son tan beligerantes que podríamos predecir que cualquier cargo público que haya hecho bien el trabajo, probablemente acabará imputado antes de acabar la legislatura.

Autotutela de derechos

Cuando se llega al verano de 2017 con el anuncio de la fecha y la pregunta de un referéndum sobre la república catalana se da el disparo de salida de una nueva fase en la reconstrucción de nuestra soberanía, desde la conciencia de que el ejercicio y la conquista de derechos es siempre sinónimo de conflicto. La convocatoria era un pulso, un pulso al gobierno Rajoy, pero también un pulso al conjunto de las instituciones del Estado que lo amparaba (Tribunal Constitucional, Fiscalía, la jerarquía judicial) y a la mayoría amplia del arco parlamentario que lo secundaba, el conocido *bunker del 78*. No podemos olvidar que en ese momento todo el antiguo régimen se alía de forma explícita en contra del referéndum, no sólo las instituciones estatales. El Rey, la jerarquía eclesiástica, la banca, la patronal, los sindicatos de concertación y los partidos políticos unionistas remaron en contra de la celebración del referéndum.

En ese momento tuvimos claro que el escenario político en el que nos encontrábamos necesitaba pasar por un componente de hecho, de acción, de realidad. No había más alianzas ni avances ni más reconocimientos internacionales posibles sin la convocatoria de un referéndum y su materialización. En condiciones de normalidad democrática el gobierno de la Generalitat hubiera convocado un referéndum y lo hubiera celebrado a la *quebequense*. No era la coyuntura que vivíamos, éramos conscientes. Las instituciones estatales españolas, desbocadas en la cruzada contra el ejercicio del derecho a la autodeterminación, estaban llamadas a intentar impedir la normalidad preparada desde aquí con el único objetivo de disponer de pretendidos argumentos para discutir la legitimidad de un posible resultado que les fuera adverso desde allí.

Nosotros éramos partidarios de construir un carril central de consenso sobre las garantías por que teníamos que tensar la institucionalidad al máximo. Al mismo tiempo, sin embargo, teníamos que empezar a construir la idea de que el 1-O ocurriría en un contexto de autotutela de derechos. La autotutela es un mecanismo de garantía de los derechos cuando las garantías institucionales se encuentran bloqueadas o resultan insuficientes. Serían garantías de autotutela en determinados supuestos desde el derecho a huelga hasta la desobediencia civil, en la filosofía del concepto de garantía social de la Constitución del Año 1 de la Revolución Francesa que la definía así, *consiste en la acción de todos para asegurar a cada uno el disfrute y conservación de sus derechos*.

Y de eso se trataba en aquellos meses, entre otras muchas cosas, de autotutelar

nuestros derechos. El derecho a la autodeterminación siempre tiene un componente de autogestión y de construcción desde abajo. Lo cierto era, sin embargo, que en ese momento nuestro derecho a voto sobre el nacimiento de una república en Cataluña no tenía ninguna posibilidad de acudir a una garantía jurisdiccional, no había ningún tribunal en España que quisiera ampararlo; por eso no nos quedaba otro remedio que, como en tantas otras momentos de nuestra historia, autotutelarnos en nuestros derechos.

Nosotros sabíamos que la celebración del referéndum aquel 2017 contendría una cierta dosis de eso, de desobediencia, de autotutela de derechos, de rebeldía. Lo escribíamos en los artículos y tribunas a las que tuvimos acceso en aquellas fechas porque lo veíamos como un elemento imprescindible. Desconocíamos cuál sería la forma concreta, cuál sería la consigna que habría que dar y desde qué espacios, pero no teníamos duda de que habría que incorporar este elemento doble: autotutela colectiva y desobediencia de las órdenes que provendrían de la institucionalidad española. Había que tener cuidado, un exceso de autotutela podía convertir el referéndum en un *butireferéndum* como decían algunos. De hecho, los detractores de las garantías – Coscubiela, Rabell, Albiach…- apuntaban hacia esta dirección, que no había suficientes garantías institucionales que validaran los resultados del referéndum y la neutralidad de sus actores. Pero por otro lado, un discurso de legalidad pura nos llevaba a un callejón sin salida evidente porque las prerrogativas del gobierno central ante el Tribunal Constitucional y el propio Tribunal estaban dispuestos a intervenir hasta las últimas consecuencias la débil legalidad estatutaria catalana. Nuestra acción política se orientó de manera explícita en este difícil equilibrio, institucionalidad para dar validez y autotutela para garantizar la existencia y celebración del referéndum.

Empoderamiento comunitario

Marcelino Camacho había dicho en plena lucha contra la dictadura que los derechos se ganan ejerciéndolos (*el derecho a huelga se consigue haciendo huelgas*…) y éste es uno de los grandes aprendizajes de nuestro tiempo. Contrariamente a buena parte de los discursos políticos que el independentismo mayoritario había blandido en muchos momentos, no hay nada que nos sea regalado en la conquista de derechos individuales y colectivos. Y por eso una de las lecciones más importantes fue entender que ante la prohibición del voto para la autodeterminación sólo se podía responder votando para la autodeterminación. Y para ello, en un país con la coyuntura de nuestro, este objetivo sólo era posible a

partir de la autoorganización popular y de la ocupación de los colegios electorales por parte de la propia comunidad, desde las asociaciones de vecinos, las de madres y padres de alumnos, los equipos de deporte de base, las agrupaciones culturales, el escoltismo hasta los ateneos; el conjunto de la sociedad organizada. La red era preexistente pero la indignación que había ido cociéndose las semanas previas al referéndum permitieron que cristalizara en una organización que comprendió la integridad del territorio y la interpelación a una parte muy importante de la sociedad catalana. Este empoderamiento y la realización colectiva del evento fueron la base de ese momento fundacional que provocó un antes y un después de aquella fecha.

A menudo se pone mucho la mirada en el aspecto negativo, en la represión, en como la violencia policial provocó un cambio de chip en la población. Y seguro que es así. Ahora bien, en aquellos días hubo un aspecto muy positivo, la cohesión comunitaria. En muchos lugares, los vecinos conocieron por primera vez muchos de sus conciudadanos en aquella larga vigilia de las horas previas del 1-O lo que supuso un crecimiento humano incalculable. La experiencia del 1-O unió comunidades a partir del conocimiento mutuo y del reparto de tareas y funciones de aquellos días. Por eso nacieron a partir de ese hecho multitud de colectivos más o menos formales esparcidos por todo el territorio y que en muchos lugares se cobijaron bajo la forma de los Comités de Defensa del Referéndum primero y de la República después. Y por eso también nacieron cuadrillas, cenas de calle, grupos de mensajería y tantas otras fórmulas que son expresión de este nuevo vínculo comunitario. Y ese sujeto colectivo protagonizó la huelga general más contundente que se recuerda y abrió un proceso de movilización durante aquel octubre que superó el *establishment* independentista y puso por primera vez en mucho tiempo el *statu quo* del 78 en riesgo.

Autoritarismo estatal

Por eso la represión del Estado no se hizo esperar con la detención de los *Jordis*, el encarcelamiento del gobierno y la apertura de cientos de causas. Este probablemente era el único ingrediente absolutamente previsible. El aparato represivo del Estado conformado por todos sus actores policiales y judiciales se posicionó plenamente en el combate político para impedir el ejercicio del derecho a la autodeterminación. En el ámbito penal, encargado tradicional de la represión más dura, se modificaron las jurisdicciones para centralizar algunos procedimientos en la cúpula judicial, se recuperaron figuras delictivas del pasado, como la sedición,

e incluso se reinterpretaron los delitos pensados para la protección de minorías para utilizarlos para la protección de los cuerpos policiales siempre con graves consecuencias de efecto desalentador (chilling effect) para el ejercicio de los derechos fundamentales de expresión y de participación política. También el legislativo español, en un frente compuesto por diversos partidos políticos (PP, PSOE y C’s), se implicó en esta explosión represiva mediante la aplicación del artículo 155 CE, generando una unidad de acción entre todos los poderes del Estado español, incluso con aquellos que no son estrictamente institucionales, como la extrema derecha.

Se ha hablado mucho de esta cuestión y ha monopolizado buena parte de la acción política de los últimos tiempos. El juicio contra los líderes sociales y políticos del independentismo ante el Tribunal Supremo, criticado por importantísimos actores internacionales en materia de derechos humanos y que terminó con una condena a cien años de prisión, simboliza perfectamente como la única respuesta que el estado da al ejercicio del derecho a la autodeterminación es una descarnada represión. El orden social derivado del 155 CE no es el resultado de la resolución del conflicto social, es decir, no es que el problema que derivó en el conflicto como es la negación de la soberanía de Cataluña se haya resuelto. Por el contrario, después de un elevado uso de la violencia podría parecer que el conflicto ha disminuido, pero en realidad hemos asistido a una pacificación por la fuerza. Por lo tanto, este orden autonómico no resulta de un pacto social sino de la utilización sistemática de la vertiente represiva del estado.

Ahora bien, esta pacificación no ha conseguido barrer todo lo que se había plantado y el empoderamiento, la autotutela, la capacidad destituyente y desobediente no han desaparecido. Están latentes. De hecho, las protestas contra la sentencia el pasado octubre, en sus múltiples formas, demostraron que el conflicto se encuentra abierto y que una nueva generación, más joven, se incorporaba a las movilizaciones con un discurso muy bien trabado de derechos colectivos como la autodeterminación pero sobre todo y también de defensa de los derechos democráticos, concibiéndolo como un todo, en una lógica muy similar a las protestas que crecían aquellos mismos días en Chile, Hong Kong o Beirut. Contrariamente a lo que el régimen deseaba, aquí no se ha rendido nadie y además, hemos madurado políticamente. Hemos aprendido cosas y hemos reinterpretado otras, conscientes de que como decía la vieja frase hecha, no se puede hacer tortilla sin romper los huevos.

Notas

[1] *Capgirem Vic* es una candidatura formada per la CUP, Candidatura de Unidad Popular, i Procés Constituent – Proceso Constituyente- de base asamblearia representativa del municipalismo popular, rupturista y de liberación nacional y social que se presentó a las elecciones municipales de 2015 del municipio catalán de Vic, capital de la comarca de Osona, obteniendo cuatro de los veintiún concejales.

MONSTRES

[Abans de res, em permeto aquest parèntesi amb un necessari excurs a mena de presentació…

Em dic *Tamara Carrasco i Garcia* i vaig néixer a Martorell, Barcelona, fa 36 anys. Sóc una treballadora i activista social i política. Vaig participar activament en la defensa de les urnes, l'1 d'octubre de 2017, i sóc una de les fundadores del CDR, Comitè de Defensa de la República, de Viladecans, municipi on resideixo. L'abril de 2018 vaig ser detinguda al meu domicili per la Guàrdia Civil espanyola acusada d'un presumpte delicte de sedició, rebel·lió i terrorisme. Vaig ser empresonada preventivament a Madrid i, posteriorment, la Fiscalia Nacional em va acusar, sense aportar proves, de preparar un atemptat contra la caserna de la Guàrdia Civil a Barcelona i d'idear una crema de banderes. Em van prohibir sortir del municipi, un confinament que va ser aixecat el 30 de maig de 2019. Estic pendent de judici i esperant, també, veure i viure la República Catalana.]

Quan em van demanar participar en aquesta publicació vaig acceptar encantada aquest repte. Vaig reflexionar-hi molt, quina aportació podria fer en un medi acadèmic? Vaig redactar varis esborranys per acabar estripant-los -massa neutre, massa sentimental, massa personal, barreges massa temes…- per tornar a començar novament. (Et puc assegurar que la persona que m'ho va encarregar ha tingut molta paciència amb mi.)

Així que estimada lectora, prego disculpis aquesta explosió d'idees potser desordenades, perquè és ben personal. Les genera un procés interior que he viscut en les meves carns i n'he estat testimoni de molts altres casos, i no he trobat millor manera d'expressar-ho.

Podem parlar a nivell purament jurídic, polític, antirepressiu, psicosocial, personal, amb perspectiva de gènere i un llarg etcètera. Però al cap i a la fi és la meva vida, i et parlaré amb el cor. La part acadèmica i les conclusions hauran d'anar a càrrec teu, jo només et deixaré el meu testimoni.

Quan la Guàrdia Civil em va detenir sota protocol antiterrorista i em van retenir tres dies als calabossos de Tres Cantos, Madrid, abans de passar per l'Audiència Nacional, no tenia ni idea del que se'm venia a sobre. Però, no, aquest no va ser el pitjor moment, aquesta era només l'espurna que s'acabava d'encendre.

Em van confinar durant més d'un any al meu poble, (ara amb la pandèmia del Covid19 que per desgràcia estem vivint es pot imaginar mínimament el que va significar). Havia de presentar-me als jutjats cada dilluns, tenia vigilància i seguiments obvis i vaig estar sotmesa a un linxament mediàtic desmesurat. De la nit al dia, algú amb una signatura em va convertir en un personatge públic.

Tot això, va fer que em diagnostiquessin Síndrome d'Estrès Post-Traumàtic. Crec que és la primera vegada que ho dic en públic.

En certa manera se'm reclamava que fos perfecta en molts aspectes perquè algú va decidir també que fos un símbol. Una dona dura, forta, amb uns principis ferms, que no s'arronsa, perquè simbolitza un moviment, el caràcter d'un poble en lluita per la seva llibertat.

Però la realitat era ben diferent, la cuirassa que m'havia fabricat donava la imatge que s'esperava de mi. Però de portes cap en dintre el síndrome, m'estava dominant, no sabia que passava ni com controlar-ho. Mirava la finestra de la meva habitació i l'espiell de la porta de casa cent vegades el dia, no podia anar sola pel carrer, durant mesos vaig dormir al sofà i moltes de les meves coses estaven tal qual les havia deixat la Guàrdia Civil.

M'obsessionava tot el meu entorn però sobretot em feia mal la paraula terrorista.

Com es pot utilitzar una paraula tan dura contra algú que no mataria ni a una mosca? Un terrorista és una persona plena d'odi, que utilitza el terror per aconseguir els seus objectius. Si ha de matar, segrestar i extorsionar ho farà. I jo no, no puc odiar. És una cosa que m'ha costat molt de temps entendre: l'odi, la ràbia permanent, la impotència, la venjança són sentiments que et destrueixen. I són sentiments que només tens tu i t'afectaran a tu mateixa. Era una dualitat difícil de portar: qui ets versus qui creuen que ets.

Arriba un punt d'inflexió, toques fons de veritat i sabem que quan arribes a aquest punt tens dues opcions: o et treus del mig i desapareixes, o bé tires cap amunt.

Vull aclarir-vos una cosa: no vull donar cap llàstima, no me la tinguis, per més dur que et sembli. Tots a la vida patim moments durs: morts de persones properes, malalties greus...i a mi m'ha tocat això. Que no et doni cap pena, perquè vaig decidir demanar ajuda i sortir de la foscor en la que estava immersa. I a dia d'avui, quasi dos anys després, puc dir-te que ho estic aconseguint. Que els meus

monstres no van poder amb mi.

M’agrada parlar de monstres i miralls, perquè no he parat de creuar-me amb ells aquest temps. Ha estat molt difícil afrontar-ho, però crec que m’ha fet evolucionar com persona i fer-me més forta.

Parlarem de dos monstres, un que no podem controlar i un altre que si, i que en cap cas la fugida és una opció, t’hi has d’enfrontar.

El primer monstre són les clavegueres de l’Estat espanyol. No parava de preguntar-me: per què jo?. Lògicament personalitzava en mi mateixa tot allò que em passava i era un plantejament erroni. No era contra mi, era contra el que els hi venia bé que representés. Les clavegueres tenen mil eines per fer-te entrar en pànic i enfonsar-te: mediàticament, judicialment, policialment, etc.

[Si tens temps busca informació sobre el Projecte MK Ultra, és un programa sobre control mental creat per la CIA l’any 1950. És utilitzat per moltes forces policials en diferents variants. Donat que com representa que estem en democràcia i la tortura física no està permesa tenen els seus mecanismes alternatius. No, no és cap teoria de la conspiració. Està documentat i ho pot avalar qualsevol represaliat de qualsevol època.

Resumint-ho molt, és una tècnica psicològica que consisteix en tenir-te amb l’espasa de Dàmocles sobre el cap, patint. Tota la resta t’ho fas tu sola. Així maten dos ocells d’un tret:

1. Et desactives com activista tu sola, i desactives com una onada expansiva al

teu entorn.
2. No inverteixen tants recursos com abans (per que el recurs ets tu mateixa) i així ells poden utilitzar els estalvis en el que vulguin.
3. Demonitzen una lluita legítima amb casos com el teu.]

Seguim. Començaven a arribar-me amenaces molt dures, les crítiques i insults també ho eren, van assenyalar casa meva amb pintades. I no passava res, qui representa que m'havia de defensar? Ningú. M'ho tenia que menjar jo. Així que em vaig crear un cercle personal amb el meu terapeuta, el meu advocat i antics represaliats (acusats del cas Pandora, de les detencions del 92 abans de les Olimpíades, del 95 a Barcelona i represaliats d'Euskal Herria...), només ells podien ajudar-me.

Els que representa que estaven en el meu vaixell també van contribuir a la

deshumanització. Els que ens havien de portar a una suposada República no estaven per la labor, van primar els seus interessos partidistes ficant-nos pràcticament en un calaix d'un oblidat armari als represaliats i menystenint en certa manera el nostre patiment. Amb el que ha passat els últims 3 anys des d'aquella tardor de 2017 pots extreure'n les teves pròpies conclusions. Han manejat els temps i han orientat les mobilitzacions com han volgut per contenir la dissidència i seguir fent el de sempre. (penseu per exemple en el Tsunami Democràtic i la Taula de Negociació). Tot plegat va fer mal, molt mal.

A aquest monstre no se'l pot dominar, és com el déu de la guerra, crea el caos, destrueix, i si li talles un tentacle li'n surten tres més.

El segon monstre ets tu mateixa, i amb molt d'esforç i treball, a aquest si que el pots dominar i vèncer.

Quan et fiquen en un embolic com aquest, tu mateixa et poses davant d'un mirall: tu i els teus monstres.

Hi ha centenars de persones que es fiquen amb el teu físic pel simple fet de ser dona, per com penses, per respirar, en definitiva per viure. El teu entorn més immediat tampoc sap com gestionar-ho i en molts casos el que fan és empitjorar la situació, perquè la culpa és teva. Perquè si no fossis independentista i activista no estaries en aquest embolic. Et converteixes en un vas d'aigua que es va omplint gota a gota. A nivell social has de ser un símbol del feminisme, de l'independentisme, de l'antifeixisme... I no, només ets una persona. Amb les teves errades i els teus encerts, i no és gens just que portis tot el pes del món sobre les espatlles. Estava cansada de ser Tamara Carrasco.

I va arribar el dia que vaig decidir posar la meva vida al centre. (si, una gran frase mal utilitzada últimament). Vaig decidir perdonar-me a mi mateixa, vaig decidir estimar-me.

No sóc partidària de fer plans de futur, i més a les portes de tenir un judici mediàtic tan dur. Però tot i així vaig entendre que la meva vida, la meva llibertat, la meva dignitat, la meva situació, tot, absolutament tot era meu. Perquè en algun moment seria oblidada, com tants i tantes altres, i em quedaria sola amb els meus monstres. I sabeu què? Que al segon monstre me l'estimo, perquè m'ha ensenyat lliçons de vida immenses, que em serviran per sempre. Perquè m'ha ajudat a conèixer a gent meravellosa. I sobretot, perquè m'ha fet valorar coses, a les que en el dia a dia no li

donem importància, com la llibertat.

Tinc molt treball per endavant, i un futur esperançador!

Després de llegir aquestes ratlles sé que és molt difícil donar-li un caire acadèmic a allò que explico. M'agradaria que, al menys, li donis un valor humà, perquè qui educa, o qui ensenya i aprèn, tracta de vides i de persones. Tot el que estudiem i treballem, en definitiva, té l'objectiu de millorar la vida de les persones, d'avançar en el progrés de la Història. Així que, comencem per humanitzar-nos, per una vegada deixem les teories marxistes, o tantes altres que fem servir, i mirem-nos als ulls. I posem la vida al centre, però de veritat, no com una frase feta.

El patiment de tants i tants represaliats al llarg de la nostra lluita per la llibertat ha de tenir un sentit. I aquí és on entres tu. Ignoro qui llegirà aquest article, però els futurs advocats, periodistes, psicòlegs, psiquiatres, i un llarg etcètera teniu molt a dir.

MONSTERS

[First of all, let me write this parenthesis with a necessary introduction of myself……]

My name is Tamara Carrasco y García and I was born in Martorell, Barcelona, 36 years ago. I am a social and political worker and activist. I actively participated in the defence of the ballot box, on 1 October 2017, and I am one of the founders of the CDR, Committee for the Defence of the Republic, in Viladecans, the municipality where I live. In April 2018, I was arrested at my home by the Spanish Civil Guard on charges of sedition, rebellion and terrorism. I was preventively imprisoned in Madrid and, subsequently, the National Prosecutor's Office accused me, without providing any evidence, of preparing an attack on the Guardia Civil barracks in Barcelona and of planning to burn flags. I was forbidden to leave the municipality, a confinement that was lifted on 30 May 2019. I am awaiting trial and hoping, too, to see and experience the Catalan Republic.

When I was asked to participate in this publication I was delighted to accept this challenge. I thought a lot about it. What contribution could I make in an academic forum? I wrote several drafts to end up breaking them all down – too neutral, too sentimental, too personal, mixing too many subjects… – and starting over again. I can assure you that the person who commissioned it has been very patient with me.

Therefore, dear reader, I ask you to excuse this explosion of perhaps disorderly ideas, because it is very personal. They are generated by an inner process that I have experienced myself. I have witnessed many other cases. And I have not found a better way to express it.

We can speak on a purely legal, political, anti-repressive, psychosocial, personal, gender-sensitive level and so on. But at the end of the day it is my life, and I will speak to you from the heart. The academic part and the conclusions will have to go to you, I will only leave you my testimony.

When the Guardia Civil detained me under anti-terrorist protocol and held me for three days in the dungeons of Tres Cantos, Madrid, before I went to the Audiencia Nacional, I had no idea what was coming. But, no, this was not the worst moment, this was just the spark that had just been lit.

I was confined for more than a year in my village (now with the Covid19 pandemic

that we are unfortunately living through you can hardly imagine what it meant). I had to report to the courts every Monday, I had surveillance and obvious follow-ups and I was subjected to an excessive media lynching. Overnight, someone with a signature turned me into a public figure. All of which led to my diagnosis of PTSD. I think that's the first time I've ever said that in public.

In a way, I was demanding that I be perfect in many ways because someone also decided that I should be a symbol. A hard, strong woman with firm principles, who does not wrinkle, because she symbolizes a movement, the character of a people fighting for their freedom.

But the reality was quite different, the armour I had made gave the image that was expected of me. But from the inside, the syndrome was dominating me, I didn't know what was happening or how to control it. I looked at the window and the peephole a hundred times a day, I couldn't walk down the street alone, I slept on the couch for months and many of my things were just as the Guardia Civil had left them during their searches at my home.

I was obsessed with my surroundings, but most of all I was hurt by the word *terrorist* How can anyone use such a harsh word against someone who wouldn't hurt a fly? A terrorist is a person full of hate, who uses terror to achieve his goals. If he is to kill, kidnap and extort, he will do so. And I don't, I can't hate. It is something that has taken me a long time to understand. Hate, permanent anger, helplessness, revenge are feelings that destroy you. And they are feelings that only you have, and they will affect you. It was a difficult duality to bear: who you are versus who they think you are.

A turning point comes, you really hit rock bottom and we know that when you get to this point you have two options: either you get out of the way and disappear, or you pull up.

I want to make one thing clear to you: I don't want to be pitied, don't pity me, however hard it may seem. Everyone in life suffers from hard times: deaths of people close to them, serious illnesses... and I have been through this. Don't feel sorry for me, because I decided to ask for help and get out of the darkness in which I was immersed. And today, almost two years later, I can tell you that I am succeeding. That my monsters couldn't handle me.

I like to talk about monsters and mirrors, because I've not stopped running into

them this time. It’s been very difficult to face, but I think it’s made me evolve as a person and make me stronger.

We’re talking about two monsters, one that we can’t control and one that we can, and that in no case is escape an option, you have to face.

The first monster is the dark side of the Spanish state. I kept asking myself: Why me? Logically, I personalized in myself everything that happened to me and it was a wrong approach. It wasn’t against me, it was against what it was good for them to represent. That dark side has a thousand tools to make you panic and sink: media, judicial, police, etc.

[If you have time, look up Project MK Ultra, a program on mind control created by the CIA in 1950. It’s used by many police forces in different variations. Since it represents that we are in a democracy and physical torture is not allowed, they have their alternative mechanisms. No, it’s not a conspiracy theory. It’s documented and can be supported by any retaliation in any era. In short, it is a psychological technique that consists of having you with the sword of Damocles over your head, suffering. Everything else you do on your own. That’s so clean and easy for them:

1. You deactivate yourself as an activist, and you deactivate your surroundings as a shockwave.

2. They don’t invest as many resources as before (because the resource is yourself) so they can use the savings on whatever they want.
3. They demonize a legitimate struggle with cases like you.]

Let’s get on with it. I was beginning to receive very harsh threats, criticism and insults too, they pointed at my house with graffiti. And nothing happened. Who was supposed to defend me? No one was supposed to defend you. I was supposed to deal with it by myself. So I created a personal circle with my therapist, my lawyer and former victims of retaliation (accused of the Pandora case, of the arrests in 1992 before the Olympics, in 1995 in Barcelona as well and of retaliation in the Basque Country…). Only they could help me.

Those who were on my side also contributed to the dehumanization. Those who

were supposed to lead us to a so-called Republic were not in it for the job, they put their partisan interests first by putting us practically in a drawer, those who were retaliated against, and in a way they despised our suffering. With what has happened in the last three years since that autumn of 2017, you can draw your own conclusions. They have dominated the tempos and have guided the mobilizations as they have wanted to contain dissidence and continue doing what they have always done. Think for example of the Democratic Tsunami and the Negotiating Table. All this was wrong, very wrong..

This monster cannot be mastered, it is like the god of war, it creates chaos, it destroys, and if you cut off one tentacle it grows three more.

The second monster is yourself, and with a lot of effort and work, you can dominate and defeat this one. When you get into a mess like this, you put yourself in front of a mirror: you and your monsters.

There are hundreds of people who mess with your physique simply because you are a woman, because of how you think, how you breathe, in short how you live. Your immediate environment does not know how to manage it either and in many cases what they do is make the situation worse, because the fault is yours. Because if you were not an independent and activist you would not be in this mess. You become a glass of water that fills up drop by drop. On a social level you must be a symbol of feminism, independence, anti-fascism… And no, you're just a person. With your mistakes and your successes, and it's not fair that you carry all the weight of the world on your shoulders. I was tired of being Tamara Carrasco. And the day came when I decided to put my life in the centre (yes, a big misused phrase lately). I decided to forgive myself, I decided to love myself.

I'm not in favor of making plans for the future, especially when I'm closer to having such a harsh media judgment. But I still understood that my life, my freedom, my dignity, my situation, everything, absolutely everything was mine. Because at some point I would be forgotten, like so many others, and I would be left alone with my monsters. And you know what? That I love this second monster, because he has taught me immense life lessons, which will serve me forever. Because this monster helped me meet wonderful people. And above all, because it made me value things that we don't value daily, like freedom.

I have a lot of work ahead of me, and a hopeful future!

After reading these lines I know that it is very difficult to give an academic character to what I am telling you. I would like you to at least give it a human value, because those who educate, or who teach and learn, are dealing with lives and people. Everything we study and work on, in short, has the objective of improving people's lives, of advancing the progress of history. So, we begin by humanizing ourselves, for once we leave behind the Marxist theories, or so many others that there are, and we look into the eyes. And we put life in the centre, but really, not as a set phrase.

The suffering of so many and so many people who have suffered reprisals in the course of our struggle for freedom must have a meaning. And this is where you come in. I don't know who will read this article, but future lawyers, journalists, psychologists, psychiatrists, and so on have a lot to say.

MONSTRUOS

[Antes de nada, me permito este paréntesis con un necesario excurso a modo de presentación…

Me llamo Tamara Carrasco García y nací en Martorell, Barcelona, hace 36 años. Soy una trabajadora y activista social y política. Participé activamente en la defensa de las urnas, el 1 de octubre de 2017, y soy una de las fundadoras del CDR, Comité de Defensa de la República, de Viladecans, municipio donde resido. En abril de 2018 fui detenida en mi domicilio por la Guardia Civil española acusada de un presunto delito de sedición, rebelión y terrorismo. Fui encarcelada preventivamente en Madrid y, posteriormente, la Fiscalía Nacional me acusó, sin aportar pruebas, de preparar un atentado contra el cuartel de la Guardia Civil en Barcelona y de idear una quema de banderas. Me prohibieron salir del municipio, un confinamiento que fue levantado el 30 de mayo de 2019. Estoy pendiente de juicio y esperando, también, ver y vivir la República Catalana.]

Cuando me pidieron participar en esta publicación acepté encantada este reto. Reflexioné mucho, ¿qué aportación podría hacer en un medio académico? Redacté varios borradores para acabar enviándolos a la papelera -demasiado neutro, demasiado sentimental, demasiado personal, mezclas demasiados temas…- para volver a empezar de nuevo. (Te puedo asegurar que la persona que me lo encargó ha tenido mucha paciencia conmigo.)

Así que querida lectora, ruego disculpes esta explosión de ideas quizás desordenadas, porque es muy personal. Las genera un proceso interior que he vivido en mis carnes y he sido testigo de muchos otros casos, y no he encontrado mejor manera de expresarlo.

Podemos hablar a nivel puramente jurídico, político, antirrepresivo, psicosocial, personal, con perspectiva de género y un largo etcétera. Pero al fin y al cabo es mi vida, y te hablaré con el corazón. La parte académica y las conclusiones deberán ser cosa tuya, yo sólo dejaré mi testimonio.

Cuando la Guardia Civil me detuvo bajo protocolo antiterrorista y me retuvieron tres días en los calabozos de Tres Cantos, Madrid, antes de pasar por la Audiencia Nacional, no tenía ni idea de lo que se me venía encima. Pero, no, este no fue el peor momento, esta era sólo la chispa que se acababa de encender.

Me confinaron durante más de un año en mi pueblo, (ahora con la pandemia del Covid19 que por desgracia estamos viviendo se puede imaginar mínimamente lo que significó). Debía presentarme a los juzgados cada lunes, tenía vigilancia y seguimientos obvios y estuve sometida a un linchamiento mediático desmedido. De la noche a la mañana, alguien con una firma me convirtió en un personaje público.

Todo ello, hizo que me diagnosticaran Síndrome de Estrés Postraumático. Creo que es la primera vez que lo digo en público.

En cierto modo se me reclamaba que fuera perfecta en muchos aspectos porque alguien decidió también que fuera un símbolo. Una mujer dura, fuerte, con unos principios firmes, que no se arruga, porque simboliza un movimiento, el carácter de un pueblo en lucha por su libertad.

Pero la realidad era bien distinta, la coraza que me había fabricado daba la imagen que se esperaba de mí. Pero en mi interior el síndrome me estaba dominando, no sabía que pasaba ni cómo controlarlo. Miraba la ventana de mi habitación y la mirilla de la puerta de mi casa cien veces el día, no podía ir sola por la calle, durante meses dormí en el sofá y muchas de mis cosas estaban tal cual las había dejado la Guardia Civil.

Me obsesionaba todo mi entorno pero sobre todo me dolía la palabra terrorista.

¿Cómo se puede utilizar una palabra tan dura contra alguien que no mataría ni a una mosca? Un terrorista es una persona llena de odio, que utiliza el terror para conseguir sus objetivos. Si ha de matar, secuestrar y extorsionar lo hará. Y yo no soy así, yo no puedo odiar. Es algo que me ha costado mucho tiempo entender: el odio, la rabia permanente, la impotencia, la venganza son sentimientos que te destruyen. Y son sentimientos que sólo tienes tú y te afectarán a ti misma. Era una dualidad difícil de llevar: quién eres versus quienes creen que eres.

Llega un punto de inflexión, tocas fondo de verdad y sabemos que cuando llegas a este punto tienes dos opciones: o te quitas del medio y desapareces, o bien sales a flote.

Quiero aclararte una cosa: no quiero dar ninguna lástima, no me la tengas, por más duro que te parezca. Todos en la vida sufrimos momentos duros: muertes de personas cercanas, enfermedades graves… y a mí me ha tocado esto. Que no te dé pena, porque decidí pedir ayuda y salir de la oscuridad en la que estaba inmersa. Y

a día de hoy, casi dos años después, puedo decir que lo estoy consiguiendo. Que mis monstruos no pudieron conmigo.

Me gusta hablar de monstruos y espejos, porque no he parado de cruzarme con ellos este tiempo. Ha sido muy difícil afrontarlo, pero creo que me ha hecho evolucionar como persona y hacerme más fuerte.

Hablaremos de dos monstruos, uno que no podemos controlar y otro que si, y que en ningún caso la fuga es una opción, te tienes que enfrentar.

El primer monstruo son las cloacas del Estado español. No paraba de preguntarme: ¿por qué yo?. Lógicamente personalizaba en mí misma todo lo que me pasaba y era un planteamiento erróneo. No era contra mí, era contra lo que les interesaba que yo representara. Las alcantarillas tienen mil herramientas para hacerte entrar en pánico y hundirte: mediáticamente, judicialmente, policialmente, etc.

[Si tiene tiempo busca información sobre el Proyecto MK Ultra, es un programa sobre control mental creado por la CIA en 1950. Es utilizado por muchas fuerzas policiales en diferentes variantes. Dado que como representa que estamos en democracia y la tortura física no está permitida tienen sus mecanismos alternativos. No, no es ninguna teoría de la conspiración. Está documentado y te lo puede avalar cualquier represaliado de cualquier época.

Resumiendo mucho, es una técnica psicológica que consiste en tenerte con la espada de Damocles sobre la cabeza, sufriendo. Todo lo demás te lo haces tú sola. Así matan dos pájaros de un tiro:

1. Te desactivas como activista tú sola, y desactivas como una onda expansiva

a tu entorno.
2. No inviertan tantos recursos como antes (por que el recurso eres tú misma) y así ellos pueden utilizar los ahorros en lo que quieran.
3. Demonizan una lucha legítima con casos como el tuyo.]

Seguimos. Empezaban a llegarme amenazas muy duras, las críticas e insultos también lo eran, señalaron mi casa con pintadas. Y no pasaba nada, ¿quien representa que me tenía que defender? Nadie. Me lo tenía que gestionar yo. Así que me creé un círculo personal con mi terapeuta, mi abogado y antiguos represaliados

(acusados del caso Pandora, de las detenciones del 92 antes de las Olimpiadas, del 95 en Barcelona y represaliados de Euskal Herria…), sólo ellos podían ayudarme.

Los que representa que estaban en mi barco también contribuyeron a la deshumanización. Los que nos debían llevar a una supuesta República no estaban por la labor, primaron sus intereses partidistas metiéndonos prácticamente en el cajón de un olvidado armario a los represaliados y despreciando en cierto modo nuestro sufrimiento. Con lo que ha pasado los últimos tres años desde aquel otoño de 2017 puedes extraer tus propias conclusiones. Han manejado los tiempos y han orientado las movilizaciones como han querido para contener la disidencia y seguir haciendo lo de siempre. (Piénsese por ejemplo en el Tsunami Democrático y la Mesa de Negociación). Todo ello hizo daño, mucho daño..

A este monstruo no se le puede dominar, es como el dios de la guerra, crea el caos, destruye, y si le cortas un tentáculo le salen tres más.

El segundo monstruo eres tú mismo, y con mucho esfuerzo y trabajo, a este si que lo puedes dominar y vencer.

Cuando te meten en un lío como este, tú misma te pones delante de un espejo: tú y tus monstruos.

Hay cientos de personas que se meten con tu físico por el simple hecho de ser mujer, por cómo piensas, para respirar, en definitiva por vivir. Tu entorno más inmediato tampoco sabe cómo gestionarlo y en muchos casos lo que hacen es empeorar la situación, porque la culpa es tuya. Porque si no fueras independentista y activista no estarías en este lío. Te conviertes en un vaso de agua que se va llenando gota a gota. A nivel social debes ser un símbolo del feminismo, del independentismo, del antifascismo… Y no, sólo eres una persona. Con tus errores y tus aciertos, y no es nada justo que lleves todo el peso del mundo sobre los hombros. Estaba cansada de ser Tamara Carrasco.

Y llegó el día que decidí poner mi vida en el centro. (Si, una gran frase mal utilizada últimamente). Decidí perdonarme a mí misma, decidí amarme. No soy partidaria de hacer planes de futuro, y más a las puertas de tener un juicio mediático tan duro. Pero aún así entendí que mi vida, mi libertad, mi dignidad, mi situación, todo, absolutamente todo era mío. Porque en algún momento sería olvidada, como tantos y tantas otras, y me quedaría sola con mis monstruos. ¿Y sabéis qué? Que al segundo monstruo le quiero, porque me ha enseñado lecciones de vida inmensas,

que me servirán para siempre. Porque me ha ayudado a conocer a gente maravillosa. Y sobre todo, porque me ha hecho valorar cosas a las que en el día a día no le damos importancia, como la libertad.

¡Tengo mucho trabajo por delante, y un futuro esperanzador!

Después de leer estas líneas sé que es muy difícil darle un carácter académico a lo que os cuento. Me gustaría que, al menos, le dieras un valor humano, porque quien educa, o quien enseña y aprende, trata de vidas y de personas. Todo lo que estudiamos y trabajamos, en definitiva, tiene el objetivo de mejorar la vida de las personas, de avanzar en el progreso de la Historia. Así que, empezemos por humanizarnos, por una vez dejemos las teorías marxistas, o tantas otras que hacemos servir y mirémonos a los ojos. Y pongamos la vida en el centro, pero de verdad, no como una frase hecha.

El sufrimiento de tantos y tantos represaliados a lo largo de nuestra lucha por la libertad debe tener un sentido. Y aquí es donde entras tu. Ignoro quién leerá este artículo, pero los futuros abogados, periodistas, psicólogos, psiquiatras y un largo etcétera tienen mucho que decir.

Crònica d’un engany, anunciat?

[**Alba Artés Beltrán i Júlia Berrido Aceña**, exmilitants del SEPC, Sindicat d’Estudiants dels Països Catalans, i partícips en moviments de l’esquerra independentista]

> *“Potser et maten o potser*
> *se’n riguen, potser et delaten;*
> *tot això són banalitats.*
> *Allò que val és la consciència*
> *de no ser res si no s’és poble.*
> *I tu, greument, has escollit.*
> *Després del teu silenci estricte,*
> *camines decididament.”* [1]
>
> **Vicent Andrés Estellés**

Com hem passat de ser dues estudiants universitàries a participar en un dels moments més importants de la història de Catalunya? Què en podem dir de tot el que vam veure? De tant en tant mirem enrere i recordem tot el que hem viscut juntes, sobretot, l’època que ens vam conèixer. Aleshores érem dues noies de 19 i 23 anys, estudiants de la Universitat de Girona. Ens vam trobar militant al Sindicat d’Estudiants dels Països Catalans durant uns dies que van ser clau per a la història i la memòria d’aquest país. Una experiència que vam viure colze a colze i que ens porta a explicar les nostres reflexions sobre el procés independentista des del *Primer d’octubre* fins ara. Per a nosaltres va ser l’inici de la nostra vida política i també de la nostra amistat.

Al principi pensàvem que només formàvem part del Moviment Estudiantil català però, en realitat, érem part d’una cosa molt més gran. Aquest sector va esdevenir clau en la mobilització massiva a favor de la República Catalana. No només perquè apel·làvem a tota la comunitat universitària, sinó també perquè, com veurem, ha estat sempre una eina de pressió per aconseguir que les institucions donessin suport a les demandes nacionals del nostre poble. Vam fer efectives nombroses aturades lectives, protegint així el dret de les persones a mobilitzar-se i permetent

que els estudiants i treballadors dels centres educatius poguéssim sortir al carrer. Sempre vam actuar tenint clar que hi ha moments en què cal buidar les aules i omplir els carrers.

Per posar-nos en context: l'espai on militàvem, el Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans (SEPC), és el sindicat estudiantil de referència arreu dels Països Catalans [2]. Aquest sindicat va néixer al 2006 i s'emmarca en el moviment polític de l'Esquerra Independentista [3]. L'objectiu principal d'aquesta organització és la construcció d'un marc educatiu pels Països Catalans des d'una òptica d'esquerres [4]. Concretament, la lluita va encaminada a construir un ensenyament públic, popular, feminista, en català, i de qualitat. És un sindicat horitzontal, és a dir, que funciona a partir d'assemblees. Per coordinar-nos disposa d'una estructura nacional que s'encarrega de vertebrar i unificar les accions de tot el sindicat. Aquesta estructura nacional es reprodueix en els nuclis, que són petites parts que conformen el sindicat a cada territori on, segons el gruix d'estudiants, es centren en un municipi, un Institut, una Universitat o un Campus.

Gràcies al treball de molts militants i estudiants que vam sortir en massa als carrers vam aturar projectes que atacaven el caràcter públic de l'educació com el 3+2 o l'EU2015 [5]. Des de l'augment de les taxes universitàries duta a terme pel govern d'Artur Mas, la nostra lluita es va centrar en reclamar la baixada de preus de les matrícules universitàries. Vam aconseguir l'aprovació de la moció del Parlament de Catalunya el dia 7 d'Abril del 2016, que ens avançava a la rebaixa del 30% d'aquestes. Però mai no es va aplicar. Per això des del SEPC vam seguir treballant en aquesta línia, aconseguint més de 70.000 firmes per a la ILP Universitats [6]reclamant aquesta rebaixa, altra vegada.

Aquest va ser l'espai de militància que ens va acollir, des del qual vam viure el procés independentista a Catalunya i des del qual vam lluitar per assolir la República Catalana. Avui anem tres anys enrere per repensar tot el que allò va significar per nosaltres i pel moviment estudiantil en general. Intentarem oferir un anàlisi crític del moment polític que va viure Catalunya i el paper que van jugar els estudiants i joves, sempre en peu de guerra, pel futur del nostre poble.

Volem votar

El setembre del 2017 començava un curs acadèmic molt marcat per l'agenda política catalana. El Parlament de Catalunya havia anunciat ja una data pel Referèndum d'Autodeterminació i havia aprovat la llei de Transitorietat [7]. Els

estudiants, més que mai, ens vam acollir amb fermesa a la màxima de Joan Fuster: “Tota política que no fem nosaltres serà feta contra nosaltres” [8].

Sentíem que aquell referèndum marcava l’inici d’un veritable procés d’independència per a Catalunya. Era la primera vegada que semblava que el govern estava veritablement disposat a jugar-se-la per la nació. El poble tenia un paper clar en tot això: defensar la seva sobirania sortint als carrers. Per això tots els esforços del moviment estudiantil i, en especial, del SEPC van anar destinats a la mobilització de la comunitat estudiantil a favor de la Independència de Catalunya. Havíem de deixar clar que volíem la independència i estàvem disposats a aturar els nostres estudis i les nostres vides, si calia.

Però en aquell moment el SEPC no era l’únic agent que treballava per mobilitzar la comunitat universitària a favor de la República. Des del maig d’aquell any s’havia anat gestant la plataforma Universitats per la República, centrada, primerament, en una campanya de recollida massiva de signatures pel Pacte Nacional pel Referèndum [9]i, posteriorment, en esdevenir una eina aglutinadora de mobilització de tots els estudiants, docents i personal administratiu de les universitats catalanes. El seu objectiu principal era que la mobilització estudiantil es desenvolupés clarament a favor de la independència. Aquesta plataforma transversal, sense un color polític al darrere més enllà del SÍ al Referèndum, ens donava un poder de mobilització molt més gran i ens permetia arribar a molta més gent.

La plataforma va ser un gran èxit, arribant a convocar una de les manifestacions estudiantils més grans de la història de Catalunya. Més de 80.000 estudiants concentrats als carrers de Barcelona, el 28 de setembre del 2017. Havíem aconseguit generar el clima perfecte per la celebració del Referèndum: portàvem setmanes repartint paperetes, informant a la gent del seu lloc de votació, i ajudant com podíem en l’organització d’aquell dia tan esperat.

Aquell Primer d’octubre de 2017 ens quedarà per sempre fixat a la nostra memòria. Érem un poble unit amb un objectiu comú. Les organitzacions, agents i partits polítics semblaven haver-se difuminat per deixar pas a la gent i al poder popular que no va dubtar a posar el seu cos davant de la policia per defensar cada col·legi del seu poble o ciutat.

Segurament recordem també el 2 d’octubre. Els estudiants vam tornar a sortir al carrer, com començava a ser costum, a les 12:00h davant del Rectorat de la

Universitat de Girona, amb les mans alçades i en un silenci autoimposat com a forma de protesta. Havíem votat i havíem guanyat, però també ens havien apallissat i sentíem que havíem de donar una resposta a l'alçada del moment.

Tota la Universitat de Girona ens vam bolcar en la preparació de la següent jornada: una gran aturada de país que va tenir lloc l'endemà, 3 d'octubre. La nostra lluita es començava a descentralitzar. Aquell dia havíem de sortir de la universitat i ser a la ciutat, units. El moviment estudiantil es va coordinar amb l'Assemblea de Joves del Gironès (AJGI) [10] per formar un gran bloc jove que ens caldria per a la següents mobilitzacions.

La d'aquell dia va ser la manifestació més multitudinària que s'ha fet mai a la ciutat de Girona. Van ser dies plens d'il·lusió i d'esperança: semblaven l'inici d'una veritable revolució. Sentíem que finalment anàvem encaminats cap a la independència. El poble català estava més unit que mai. Ens sentíem forts i pensàvem que tot sortiria bé. Si continuàvem amb aquella empenta i aquella energia, tindríem la República. Però aquell camí no el podíem fer sols. Calia que el nostre govern, les nostres institucions, fessin l'últim pas. Necessitàvem que fessin efectiu el mandat de l'1 d'octubre i proclamessin la República Catalana.

Hem votat, hem guanyat.

El vespre del 16 d'octubre, la repressió de l'estat va caure sobre en Jordi Sánchez i en Jordi Cuixart. Era el primer avís, la primera vegada que l'estat deixava clar que tots podíem acabar a la presó si seguíem el seu camí. Ens vam sumar a l'onada de cassolades organitzades davant les comissaries de la Policia Nacional. Majoritàriament joves i estudiants, sortíem al carrer amb certa indignació, i amb ganes que les coses comencessin a canviar.

El SEPC i Universitats per la República tornàvem a cridar a la vaga el 26 d'octubre del 2017. Sentíem que el moviment començava a estancar-se i aquella vaga reclamava algun canvi real. La manifestació va ser molt intensa i multitudinària, amb accions simbòliques però contundents, i ens donava forces per pensar que no érem les úniques que ens començàvem a sentir enganyades. Als estudiants ens començaven a semblar insuficients els clavells i les mans alçades. Aquesta opinió, però, quedava enterrada i aïllada a alguns joves i se'ns exigia que ens mantinguéssim pacífics. No només reclamàvem justícia per al nostre poble i els nostres presos polítics sinó també una acció del nostre govern.

Al dia següent, el President Puigdemont compareixia davant del món i tenia a les seves mans la il·lusió i l'esperança de tot un poble. El 27 d'octubre vam viure el moment de més intensitat política de les nostres vides. Es va proclamar la República Independent de Catalunya i tot va ser joia, alegria, petons, plors i abraçades: ho havíem aconseguit! Però només va durar vuit segons. Vuit segons, fins que el nostre President va "suspendre" la DUI [11].

Vam passar, de ser les persones més felices, a ser les persones més confoses: què volia dir allò? Avui sabem que, diguin el que diguin, no hi havien estructures d'estat preparades per assolir la independència. Que, mentre el poble sí que havíem fet la nostra feina sortint al carrer i deixant-nos apallissar pacíficament, el Govern no havia fet la seva. Vam passar del "volem votar" al "hem votat, hem guanyat", i d'aquí a "el poble mana, el govern obeeix".

Ara teníem un Govern que s'havia fet enrere, quan el poble volia anar endavant. Teníem l'Article 155 de la Constitució Espanyola aplicat i Mariano Rajoy havia convocat eleccions al Parlament de Catalunya el 21 de desembre. No hi havia rastre de la República Catalana que ens havien promès. Tot el que havíem patit, les hores sense dormir, les vagues eternes, les classes que ens havíem saltat, tot el que havíem sacrificat no havia servit de res. Estàvem pitjor que abans, ara ni tan sols teníem l'autonomia en funcionament.

El poble mana, el govern no obeeix

El poble català havia de suportar la injustícia de l'estat espanyol. I a més, havia de suportar que el seu Govern no havia fet la feina que el poble esperava. Teníem la sensació que el mandat del poble se li havia quedat gros a aquell Govern que ens venia la República com quelcom que podíem aconseguir seguint les seves passes. La independència material va esdevenir una situació incòmoda per Junts per Catalunya, i això es feia visible en la campanya electoral del 21-D. Ara, l'objectiu no era la independència sinó l'alliberament dels presos polítics. Ja no es perseguia el trencament amb l'estat sinó el retorn a la normalitat. El canvi d'objectiu de l'espai polític que ens havia promès la República es va fer palès en aquella campanya.

Malgrat tot, encara quedava en nosaltres una petita esperança respecte les eleccions del 21 de desembre del 2017. Per una banda, pensàvem que si tornava a guanyar l'independentisme per majoria hi hauria, encara, possibilitats de continuar endavant amb el mandat de l'1 d'octubre; i per l'altra, creiem que la CUP [12] era realment l'únic partit que estava disposat a donar-ho tot per proclamar la República

Catalana. Ells havien demostrat ser els únics que havien apostat sempre obertament tant per la DUI com per la desobediència institucional.

I va guanyar la independència, però la CUP va perdre molta força. Junts per Catalunya, amb la figura de Puigdemont, s'havia emportat la majoria dels escons independentistes i, entre ells, molts votants de la CUP. Aquell dia totes les esperances que ens podien quedar en el procés van desaparèixer: s'havien trencat de cop davant nostre sense que nosaltres en poguéssim ser, ni tan sols, conscients. Recordem aquella nit de desembre com una nit trista i confusa, com una derrota.

Qui sembra la misèria, recull la ràbia

Amb el nou semestre acadèmic, el panorama polític va canviar radicalment. La mobilització al carrer era gairebé nul·la, però a les converses de bar els nostres caps treien fum. Vam necessitar molt temps per poder assimilar tot el que havíem viscut. Encara ara ens preguntem com vam poder aguantar aquella mobilització constant durant mesos: assemblees eternes per a preparar vagues, mil i un manifestos per llegir en places i carrers, dormir poc, menjar on sigui, feina a tota hora i el mòbil sempre connectat. No paràvem de preguntar-nos: i ara què? de què havia servit tot això?

Davant la inacció política i la vigent aplicació del 155, al SEPC vam tornar a centrar els esforços en l'educació. El 26 d'Abril es va convocar una vaga per la rebaixa de les taxes. Però el desànim i el desgast de totes les mobilitzacions anteriors ens va dificultar molt la feina. Mentre que a l'octubre convocàvem una vaga d'un dia per l'altre i teníem una resposta massiva, ara havíem de treballar tres vegades més per aconseguir un seguiment de vaga que fos acceptable.

L'1 d'octubre del 2018 va ser el malanomenat primer aniversari de l'1 d'octubre; per nosaltres, aquest nom i la celebració lúdic-festiva d'aquest dia eren insultants. Com podia ser que celebréssim un dia que, per nosaltres, era una ferida oberta? Un any després, el mandat de l'1 d'octubre estava molt lluny de materialitzar-se. Per nosaltres la lluita continuava i va ser aquest motiu que ens va portar, com a SEPC, a convocar vaga estudiantil.

En aquest moment semblava que s'intuïa una esquerda que dividia el moviment independentista: ara, els joves, cansats de les mans alçades i els lliris començàvem a buscar l'enfrontament. Volíem fer trontollar de debò l'equilibri de l'estat espanyol. A l'altra banda de l'esquerda hi havia tota aquella part del moviment que

criminalitzava al jovent per tapar-se i enfrontar-se amb la policia, pensant que podíem fer la revolució amb flors i violes.

Aquesta esquerda es va evidenciar el 21 de desembre del 2018. Un any després de les eleccions imposades, l'Estat espanyol celebrava un Consell de Ministres a Barcelona i ho vam entendre com una provocació. Es va convocar una manifestació multitudinària a la capital catalana que tenia per objectiu impedir que es celebrés el consell. Els joves volíem una manifestació combativa i vam sortir als carrers a combatre.

Dins el moviment s'havia estès la idea que hi havia infiltrats a les manifestacions, que anaven encaputxats i que buscaven l'enfrontament amb la policia. Però no eren infiltrats. No ho podien ser perquè ens coneixíem, i érem els mateixos joves que ens havíem assegut pacíficament i havíem aguantat els cops de porra. I és que era el nostre futur el que estava en joc, i pensàvem defensar-lo com calgués. Començàvem a tenir clar que l'estat ens perseguia i que, per tant, ens havíem de cuidar. Cuidar-nos significava tapar-nos i encaputxar-nos. I al gener vam tenir moltes més raons per fer-ho, concretament 21.

La solidaritat, la nostra millor arma

Les nostres vides havien tornat a una certa normalitat. Però un dimecres qualsevol, el 16 de gener del 2019, ens vam despertar amb els mòbils traient fum. La Policia Nacional havia detingut 13 persones aquell matí, sense identificació i de paisà, arribant a 16 al final del dia. La majoria dels detinguts eren companys nostres, i no només companys de lluita i militància, sinó companys de vida, amics i amigues. Vam passar el matí davant de la comissaria de la Policia Nacional de Girona veient com anaven entrant els nostres companys que acabaven de ser detinguts i esperant que sortissin. Aquell atestat va augmentar a un total de 21 persones [13], acusades d'haver ocupat les vies del TAV [14] el primer d'octubre del 2018.

Però, un cop més, vam mirar d'oposar resistència. Una de les companyes que havia de ser detinguda estava a la Universitat quan la policia la va anar a buscar a casa seva. De seguida vam posar en marxa tots els mitjans per evitar la seva detenció i la Universitat de Girona va passar a ser el seu refugi. Amb el permís de les institucions universitàries, molts estudiants i joves ens vam tancar amb ella a la Universitat disposats a quedar-nos-hi tant temps com fes falta. Aquella tancada es va anomenar Caputxinada UdG i va durar deu dies. Deu dies durant els quals vam ser el centre del moviment independentista. Van ser molt nombroses les mostres de

solidaritat de col·lectius, partits polítics i fins i tot de les figures polítiques més importants del moment.

Molts dels joves encausats eren militants o ex-militants del SEPC UdG i de La Forja-Gironès [15], és a dir, persones amb les que havíem viscut tot el que hem descrit anteriorment. Com que les detencions van ser del tot arbitràries vam pensar que tal i com els havia passat a ells, ens podia passar a nosaltres. Aquesta ràtzia repressiva demostrava el que sempre havíem defensat: les caputxes eren una mesura antirepressiva necessària per protegir-nos, per cuidar-nos i per assegurar la continuïtat de la nostra lluita. Amb aquest atac cap als joves, l'estat tenia un objectiu molt clar: escampar la por entre nosaltres per evitar que continuéssim combatius. Lluny d'aconseguir-ho, la ràbia i les ganes de plantar cara a l'estat que ens amenaçava amb la seva repressió augmentaven.

La nostra sentència: independència

Començava un altre curs acadèmic. Dos anys després, sense ni rastre de la República que ja semblava quedar molt lluny, celebràvem un altre 1 d'octubre. Aquesta vegada ni tan sols el SEPC va convocar vaga i, la mobilització, va ser encara menys combativa que l'any anterior.

Però hi havia hagut moviment durant l'estiu. Havia nascut una plataforma que pretenia canviar l'estat de les coses: el Tsunami Democràtic [16]. Aquesta plataforma va ser creada per donar una resposta a l'alçada de la sentència del judici del procés. I, el 14 d'octubre quan es va fer pública, vam tornar a ser allà. Com preveiem, va ser una resolució injusta per als polítics del procés: havien estat sentenciats amb penes d'entre 9 i 13 anys de presó. Era l'hora d'inundar els carrers.

Van començar setmanes de mobilització constant. Cada dia ens organitzàvem amb el Comitè en Resposta a la Sentència, una plataforma unitària formada per varies organitzacions juvenils de Girona, que va ser un agent mobilitzador essencial mentre el tsunami no tenia previstes accions a Girona. No podíem esperar a les convocatòries del Tsunami ja que la gent reclamava sortir als carrers.

Ara bé, els carrers no van cremar per què ho digués el Tsunami Democràtic. Ni per què ho digués cap altra organització. Van cremar per la ràbia, impotència i frustració acumulada d'aquell jovent que no volia un altre 2017. La Plaça Urquinaona de Barcelona cremava de ràbia cada nit sense control i sense un

lideratge polític. Teníem un moviment al carrer molt potent que va desgastar a la policia i que no estava coordinat per cap organització: definitivament no estàvem acostumades a veure això.

I per què les organitzacions polítiques no van portar aquest lideratge o no van ser capdavanteres en la lluita al carrer? Veient el gran nombre de detencions que s'estaven duent a terme, creiem que l'Estat podia anar més lluny: les organitzacions érem carn de canó per la il·legalització. El poble català havia entès que ens havíem de cuidar i que la gent que estava organitzant les mobilitzacions aquests dies podia acabar com els Jordis. Tothom tenia por. Tsunami Democràtic, però, ja s'havia avançat a aquesta idea: no podia ser perseguida perquè no hi havia cap entitat ni persona visible al darrere. Tot i així, pensem que tampoc va assumir el paper de lideratge que el moviment espontani d'Urquinaona li exigia.

Heu vist mai com us apuntaven directament amb el canó d'una arma de foc? Heu sentit mai el so d'una escopeta de pilotes de goma al disparar? I com de diferent sona el d'una pistola de foam? Són coses que espanten, és clar que espanten. Però aguantàvem a primera línia de foc i ens protegíem com fos. Allà vam aprendre que el mobiliari de la ciutat ens podia protegir. Els nostres ulls veien la ciutat plena d'escuts per agafar o possibles refugis darrera de pilones o de contenidors. Els enfrontaments amb la policia van acabar en càrregues policials totalment desproporcionades que van deixar clara una sola cosa: la violència començava quan arribava la policia.

I és que moltes coses van canviar amb les mobilitzacions de la sentència. Ara també ens preguntem: i ara què? què va canviar? Però a banda de ser un gran canalitzador de la ràbia dels joves catalans, es va evidenciar una desconnexió que s'havia anat coent entre les institucions polítiques i el poble. La resposta a les protestes per part del govern —més policia i més bales de goma— lògicament no va agradar gens a les persones mobilitzades. Poc a poc, però, l'opinió pública, primer tímidament i després amb força [17], va anar basculant de la crítica a la comprensió de la magnitud del què estava passant a les manifestacions, del que reclamàvem els joves i el perquè empreníem aquelles accions.

Però la flama dels carrers es va anar apagant, i amb ella, tot pronòstic d'assolir la independència. Per explicar-vos els complexos motius que van acabar amb aquella flama i les seves conseqüències polítiques, discursives i emocionals, necessitaríem tot un altre article. Per ara, ens queda el record i els petits trofeus que ens vam endur dels carrers: pilotes de goma de tots colors amb les que els nostres gossos

juguen; les bales de *foam* que ens van treure ulls i alguns dels pots de gas lacrimogen que ens van fer plorar.

Ho tornarem a fer?

Aquesta pregunta ens planteja molts dubtes. Ara per ara, el procés independentista català sembla aturat. Des de les protestes post-sentència no hem tornat ni a sortir massivament al carrer ni a aconseguir cap compromís institucional que ens acosti fàcticament cap a la República. Veiem com la deriva que està prenent el moviment s'està centrant en campanyes antirepressives amb cap altra aspiració més que el retorn a la normalitat. I la repressió de l'estat que, malgrat tot, no s'ha aturat en cap moment i ens oferirà més casos i més casos.

I amb aquest mar de dubtes, qui ho voldria tornar a fer? Qui hi tornaria a posar el cos? Qui hi tornaria després de ser reprimit amb tota la força d'un estat que se sent qüestionat? Qui hi tornaria després de ser criminalitzat des de dins i des de fora del moviment per desmarcar-se de la tendència general pacifista i actuar sense por envers les opressions? Qui hi tornaria després d'haver d'aguantar sentir que els joves no ens impliquem mai en política i que no ens interessa, i ser-ne exclosos amb pedant paternalisme quan ens hi impliquem?

Els joves. Els estudiants, els treballadors, els qui sempre que el moment polític ens ho ha demanat, hem estat a la primera línia. Nosaltres no hem oblidat la República. La continuem anhelant i mirant de construir als espais on podem. Defensant la llengua i la cultura catalanes, treballant per enfortir el sentiment de pertinença i escampant-lo arreu, perquè sabem que només amb convicció i esforç assolirem el nostre objectiu. Ho tornarem a fer, sí. Però tornarem més conscients del que érem abans. Amb més eines per a detectar i desemmascarar enganys. Mentre restem a l'espera d'una nova oportunitat, mirarem d'analitzar, entendre i aprendre de les oportunitats que hem tingut. Com a estudiants hem estat un sector clau i, si se'ns presenta una altra oportunitat, hi serem.

Tornarem a aturar els nostres estudis, les nostres feines i la nostra vida les vegades que faci falta. Tornarem a alçar les mans, a posar els cossos davant les porres, a encendre barricades i a posar contra les cordes tot allò que ens oprimeix com a poble. I esperem que mai ningú subestimi la nostra força, perquè si els fills de l'1 d'octubre vam doblegar l'estat, imagineu el que podrem fer els fills de la setmana post-sentència. Amb coratge, companyerisme i, sense por, ho tornarem a fer.

Notes

[1] Del poema Assumiràs la veu d'un poble. Vicent Andrés Estellés.

[2] Els Països Catalans són els territoris que formen part d'una unitat geogràfica, històrica, cultural i de predomini lingüístic del català.

[3] L'Esquerra Independentista (EI) és un moviment polític que propugna la construcció d'uns Països Catalans independents, socialistes i feministes.

[4] Per a més informació: https://www.sepc.cat/

[5] EU2015, per a més informació https://issuu.com/sepc_nacional/docs/llibret_e2015_1_

[6] Iniciativa Legislativa Popular per reclamar la rebaixa de les taxes universitàries.

[7] LLEI 20/2017, del 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República. És la denominació d'una llei que va tenir per objectiu garantir la seguretat jurídica, així com la successió ordenada de les administracions i la continuïtat dels serveis públics, durant el procés de transició de Catalunya cap a un estat independent al 2017.

[8] Cita extreta de *Diccionari per ociosos,*1970, Joan Fuster.

[9] El Pacte Nacional pel Referèndum és una campanya d'adhesions per recollir el suport d'institucions, entitats, electes i particulars, de dins i fora de Catalunya, per a la celebració d'un referèndum sobre el futur polític de Catalunya. Per a més informació: https://pactepelreferendum.cat/ .

[10] Més tard esdevindria l'organització independentista juvenil La Forja – Jovent Revolucionari.

[11] Declaració Unilateral d'Independència

[12] Candidatura d'Unitat Popular.

[13] Després dels fets ocorreguts es crea el col·lectiu 21 Raons. Es troben pendents

de judici i en plena campanya antirepressiva. Per a més informació: https://21raons.cat/

[14] Tren d’Alta Velocitat

[15] La Forja – Jovent Revolucionari és una organització política juvenil dels Països Catalans que lluita per la construcció d’una República Socialista, Feminista i Ecologista arreu del país. https://www.laforja.cat/

[16] Plataforma que s’havia anat formant mesos enrere, des de l’inici del judici, amb la pretensió de cridar massivament la població a mobilitzar-se un cop es fes pública la sentència. https://tsdem.gitlab.io/ .

[17] cf. Discurs de Clara Ponsatí a l’acte de Perpinyà el 29 de febrer del 2020 https://www.eltemps.cat/article/9549/discurs-clara-ponsati-perpinya

Chronicle of a deceit – foretold?

former members of the SEPC (Catalan Students' Union) and in different pro-independence organizations

> "Potser et maten o potser
> se'n riguen, potser et delaten;
> tot això són banalitats.
> Allò que val és la consciència
> de no ser res si no s'és poble.
> I tu, greument, has escollit.
> Després del teu silenci estricte,
> camines decididament." [1]
>
> **Vicent Andrés Estellés**

How did we go from being two university students, to being a part of one of the most important events in the history of Catalonia? What can we say about everything we saw? Every once in a while, we look back and remember everything we have experienced together, especially the time when we first met. We were two young women aged 19 and 23, and both studying at the University of Girona. We met at the Catalan Countries Student Union during days that would be key in the history and memory of this country. We experienced the event shoulder to shoulder and that is what has led us to express our thoughts on the independence process which has been ongoing since the *First of October* to the present day. For us, it was not only the beginning of our political life, but also our friendship.

We initially thought we were just members of the Catalan Student Movement, but we soon realised that were going to be part of something much bigger than that. University students were key players in the mass demonstrations in favour of the Catalan Republic, not only because we appealed to the whole university community, but also because of the pressure the student body exerts on institutions and drives them to support the national demands of our people. We called student strikes, protecting people's right to demonstrate and enabling both students and staff to take to the streets. In our actions, we were always clear about when we needed to

empty classrooms and fill the streets.

To contextualize the situation: the Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans (SEPC) [Student Union of the Catalan Countries] is the leading student union body in the Catalan Countries [2], and this is where we made our presence felt. The Student's Union was formed in 2006 and is part of the left-wing Esquerra Independentista [3] political movement. The SEPC's main objective is to build an educational framework for the Catalan Countries from a left-wing perspective [4]. The struggle is specifically aimed at building a public, populist, feminist, quality Catalan education system. The Student's Union is structured horizontally, and operates through assemblies. It is coordinated through a national framework which structures and unifies the actions of the entire Union. This same national structure is reproduced in the smaller Unions in each area, which can be found in municipalities, institutes, or university campus, depending on the size of the student body.

Thanks to the endeavour of the many activists and students who took to the streets en masse, we were able to halt government projects which were attacking the public education system, such as 3+2 or the EU2015 [5]. Ever since the government, headed by Artur Mas, increased university tuition fees, our struggle has focused on demanding they be reduced. On 7 April, 2016, the Parliament of Catalonia approved a bill to reduce fees by 30%, but the bill was never introduced, and this is why the SEPC continues to push for a reduction, and have collected over 70,000 signatures for ILP Universities [6] in a push to have fees reduced.

This was the protest space that welcomed us, where we experienced the Catalan independence process, and where we fought for a Catalan Republic. Today we are going back in time to three years ago to reassess everything that experience and the whole student movement meant to us. We will attempt to provide a critical analysis of the political moment in Catalonia, and describe the role the students and young people played, ever ready to struggle, for the future of our people.

We want to vote

In September 2017, the academic year began marked by the Catalan political agenda. The Parliament of Catalonia had already announced a date for the Self-Determination Referendum, and had approved the law of transitoriness [7]. Students welcomed Joan Fuster's resolute determination more than ever: "Every policy that we do not make ourselves will be made against us" [8].

We felt that the referendum marked the beginning of a true process of independence for Catalonia. For the first time, the government appeared to be genuinely willing to take a gamble for the nation, and in all of this, the role of the people was clear: to defend their sovereignty by going out on the streets. Therefore, the student movement, and the SEPC in particular, put all their efforts into mobilizing the student community in favour of Independence for Catalonia. As students, we had to make it clear that we wanted independence, and that we were willing to put our studies, and our lives, on hold if that was what it was going to take.

But the SEPC was not the only agent mobilizing the university community in favour of the Republic at the time. Since May 2017, it had been managing the *Universitats per la República* platform, which centred on launching a massive campaign to collect signatures petitioning for the National Pact for the Referendum [9]. After this, it became a tool to unify and mobilize all students, lectures and administrative staff in Catalan universities. The main goal was to mobilize students in favour of independence. This cross-cutting platform, without any political leanings other than saying YES to the Referendum, gave us much greater mobilizing power and enabled us to reach a great deal more people.

The platform was highly successful in convening one of the largest student demonstrations in the history of Catalonia. On 28 September, 2017, over 80,000 students gathered in the streets of Barcelona. After spending weeks handing out ballots, informing people about their voting station, and helping to organise the long-awaited day in any way we could, we had managed to create the perfect climate for the referendum.

1 October, 2017 will be etched in our memories forever. We were one people standing together with a common goal. Organizations, agents, and political parties faded into the background, making way for popular power. With no hesitation whatsoever, the people defended the schools in their towns or cities against the police with their own bodies.

We will most probably remember 2 October as well. Again, the students took to the streets at 12.00 midday in front of the University of Girona’s Rectorate Building, their hands raised in the air in silent protest. We had voted and we had won, but we had also been beaten, and we felt we had to show a response which matched the moment.

The entire University of Girona community began preparing for a nationwide shutdown the following day, 3 October. Our struggle began to be decentralized as we left the university to go into the city centre as one student body, and the student movement coordinated with the Gironès Youth Assembly (AJGI) [10] to form one large youth bloc that was going to be needed for future demonstrations.

It was the largest demonstration ever held in the city of Girona. The days were filled with excitement and hope, and it felt like the beginning of a real revolution. We felt that we were finally on our way to independence, and that the Catalan people were more united than ever. We felt strong and thought that everything was going in our favour, and that if we continued with the same energy and drive, we would get our Republic. However, it was not a path that we could take alone. We needed our government and our institutions to take the final step, and to make the mandate of 1 October effective by proclaiming the Catalan Republic.

We have voted, we have won.

On the evening of 16 October, the repression of the Spanish state fell on Jordi Sánchez and Jordi Cuixart. It was a first warning from the state, making it clear that we could all finish up in prison if we continued along on the same path. We joined the wave of pot banging protests organized in front of national police stations. We were mostly young people and students, and we took to the streets with a sense of outrage, keen for things to begin to change.

The SEPC and Universities for the Republic called for another strike on 26 October, 2017. We felt that the movement was starting to stagnate, and that the strike was asking for a real change. The demonstration was huge and intense, and although our actions were only symbolic, they were powerful. This fuelled us with the idea we were not the only ones who were starting to feel deceived. We began to feel that the carnations we held in our raised hands were not forceful enough, but as we had been asked to stay peaceful, we masked our feelings, with the exception of a small number of youths. We wanted not only wanted justice for our people and our political prisoners, but we also wanted our government to act.

The following day, President Puigdemont appeared before the world’s press holding the hope and enthusiasm of a nation in his hands, and on 27 October, he declared the Independent Republic of Catalonia. It was the most political moment of our lives. People cried with joy, emotionally proclaiming “we’ve done it!”, amidst kisses and hugs and tears. But the euphoria lasted only eight seconds. Only eight seconds

passed before our President “suspended” the DUI [11].

We went from being the happiest people in the world to the most confused, asking ourselves what this declaration meant. We now know that in there were no state structures in place to enable independence. no matter what they say to the contrary. We, the people, had done our job by taking to the streets peacefully and letting ourselves be beaten, while the Government had not done its part. We went from “we want to vote” to “we voted and we won,” and from there to “the people rule, the government obeys.”

We now had a government that had backtracked, when the people wanted to move forward. Mariano Rajoy invoked Article 155 of the Spanish Constitution, imposing direct rule, and ordering fresh elections in the Catalan Parliament for 21 December. There was no trace of the Catalan Republic we had been promised, and everything we had gone through, the sleepless nights, the eternal strikes, the skipped classes, everything we had sacrificed, had been to no avail. Now we were worse off than before, and even our autonomy had been suspended.

The people rule, the government fails to obey

The Catalan people had to endure Spanish injustice, and on top of that, their Government had not done the work the people had expected. We had the feeling that the people’s mandate had grown too powerful for a government that was selling us the Republic as something achievable if we just followed in its footsteps. The pressure to make the independence real put the ruling party in Catalonia, Junts per Catalunya, in an awkward position. This was visible in the 21-D [21 December] election campaign, where the focus shifted from gaining independence to releasing political prisoners. The issue was no longer breaking away from the Spanish State, but returning to normality, and this change of focus was evident within the political space that had promised us a Republic.

Nevertheless, we still had some hope for the elections on 21 December, 2017. On one hand, we thought that if independence could win by a majority again, there would still be a chance to continue with the mandate of 1 October. On the other hand, we believed that the CUP [12] was really the only party willing to give it all in order to proclaim the Catalan Republic. They had proven to be the only party to unfailingly and openly support both the DUI and institutional disobedience.

Although the CUP had gained independence, it suffered a setback in the elections.

Junts per Catalunya [Together for Catalonia], headed by Puigdemont, won the majority of pro-Catalan independence seats, and gained many CUP voters. That day, we watched any hope we had left for the process towards independence vanish, as our dream shattered before our eyes so suddenly that we were barely even aware of it. We remember that December night as being sad and confusing, like a defeat.

He who sows misery reaps rage

The political landscape changed radically with the new academic semester. Street demonstrations were almost non-existent, but we were on fire in conversations taking place in the bars. We needed a great deal of time to assimilate everything we had experienced. Even now, we wonder how we were able to endure the constant mobilization that went on for months: the eternal meetings preparing strikes, writing endless manifestos to read out in squares and the streets, surviving on little sleep, eating food wherever we could, working all hours, and our mobile phone constantly connected. We kept on asking ourselves “What?” now?” “What good has all this done?”.

In the face of political inaction and the implementation of 155, from within the SEPC, we refocused our efforts on education, calling a strike to lower tuition fees on 26 April. We felt discouraged and depleted from all the previous demonstrations, and this made it very difficult to do our work. In October we had called strikes from one day to the next and received a huge response, but now we had to work three times harder to get an acceptable strike following.

1 October, 2018 was the ill-fated first anniversary of 1 October. For us, the name and the playful-festive celebration of the day were insulting. How could we celebrate a day that was an open wound for us? A year later, the 1 October mandate was still far from over. For us, the struggle continued and this is what led us, with the SEPC, to call a student strike.

At the time, it seemed that a fracture was opening up and dividing the independence movement. The young people had tired of raising their hands in the air and holding lilies, and were beginning to look for confrontation. We really wanted to upset the balance of the Spanish state. On the other side of the fracture, part of the movement criminalized the young people who covered up and confronted the police, and thought that fighting a revolution was a bed of roses.

This fracture became evident on 21 December, 2018. A year after the imposed elections, the Spanish state held a Council of Ministers in Barcelona, which was considered a provocation. A mass demonstration was called in the Catalan capital aimed at preventing the council from being held. The young people wanted a combative demonstration and we took to the streets to fight.

The idea spread through the movement that police, hooded and dressed as protesters, were amongst the demonstrators, looking for confrontation with the police. But there could not have been undercover police because we all knew each other. We were the same young people who had sat down together peacefully and endured police beatings. Our future was at stake and we intended to defend it as it should be defended. This was when we began to realize that the Spanish state was persecuting us and we had to be careful. Protecting ourselves meant covering up and shielding our heads and faces with hoods. In January we had all the more reason to do so, 21 reasons to be exact. One for each of those subsequently arrested.

Solidarity is our best weapon

Our lives had gone back to a certain normality. But one Wednesday, which seemed no different to any other, we woke up to frenzied activity on our mobile phones. It was Wednesday January 16, 2019, and plain-clothed, unidentified national police officers had arrested 13 people that morning. By the end of the day, the arrests had reached 16. Most of the detainees were our companions, not only companions in our struggle and on demonstrations, but our friends in life. We spent the morning in front of Girona National Police Station watching those who had just been arrested go in, and then and waited for them to come out again. In total, 21 people [13] were detained and accused of blocking the TAV [14] on 1 October, 2018.

Yet, again, we tried to resist. One of our companions was at the university when the police went to her home to arrest her. Right away, we did everything in our power to prevent her arrest and she took sanctuary in the University of Girona. After gaining permission from the university, many students and young people locked themselves inside the university building with her, willing to stay there as long as necessary. The ten-day sit-in was called *La Caputxinada UdG*, and for these ten days, we were at the very centre of the independence movement. Many other movements and groups showed solidarity and held demonstrations, including political parties and the most important political figures at the time.

Many of the young defendants were militants or ex-militants of the SEPC UdG and La Forja-Gironès [15], that is to say, people with whom we had experienced everything that is described above. The arrests were completely arbitrary, so we thought that if it happened to them, the same thing could happen to us. The repressive police raid demonstrated that wearing a hood was a necessary measure to protect ourselves against repression, and ensure the continuity of our struggle. By attacking young people, the state showed that it had a very clear goal: to spread fear amongst us and prevent us from continuing our fight. But it backfired, because it only increased our anger and our desire to face a state that threatened us with repression.

Our sentence: independence

Two years later, another academic year was beginning. There was no sign of the Republic, which now seemed a long way off, and we celebrated another 1 October. This time, not even the SEPC called a strike, and demonstrations were even less combative than they had been the previous year.

However, there was some movement during the summer. A new activist platform, called Democratic Tsunami [16], was set up in response to the harsh sentences handed down in the trial, and aimed to change the state of affairs. When it went public on October 14, we were back there again. As expected, the verdict was unfair for the politicians implicated in the struggle for independence: they had been sentenced to between 9 and 13 years in prison. It was time to flood the streets.

This was the beginning of weeks of constant protest. Each day, together with the Sentence Response Committee, we organized a unitary movement made up of several Girona youth organizations. This proved to be was an essential mobilizing agent, as the people were clamouring to take to the streets, unable to wait for the Tsunami to call on us as they had not planned any actions in Girona.

However, the streets were not burning because the Tsunami Democratic had told anyone to set them alight, nor had any other organization. They were burning because of the accumulated rage, powerlessness and frustration of youths who did not want another 2017. Night after night, Barcelona’s Plaça Urquinaona burned with rage, out of control and with no political leadership. We had a very powerful self-organised street movement that wore down the police. We had never before seen anything like it.

Why were the political organizations not taking the lead, nor at the forefront of the struggle on the streets? Given the large number of arrests that were taking place, we believed that the Spanish state could go even further, and those of us in organisations were just cannon fodder for outlawing. Catalans understood that we had to take care of ourselves, and that anyone organizing these demonstrations could end up in prison just like the Jordis [17]. Everyone was frightened. The Democratic Tsunami, however, had already thought of this, and could not be pursued because there was no visible entity or person behind it. However, it is clear to us that it did not take the lead that people demanded of it during the spontaneous events on Urquinaona Street.

Have you ever seen anyone pointing the barrel of a gun at you directly? Have you ever heard the sound of rubber bullets being fired, and how different the sound of a foam gun is? Just how frightening this is leaves no doubt whatsoever, but we held steady in the front line of fire, and protected ourselves in whatever way we could. We learned that the street furniture could protect us. Our eyes saw the city full of possible shields we could pick up, or barriers and rubbish bins we could hide behind. Clashes with police finished up with completely disproportionate police charges that made one thing clear: the riots only began when the police arrived.

Many things changed during the time of the street protests following the sentence. We were again asking ourselves “What now?”, “What has changed?” The riots channelled young Catalans’ anger, but it also spotlighted the simmering lack of connection between political institutions and the people. Understandably, the government responded to the protests with more police and more rubber bullets, and this did not please the demonstrators at all. However, public opinion gradually changed. The shift was small at first, but then forceful [18], moving from being critical of the situation to understanding the full magnitude of what was happening at the demonstrations, what young people were demanding, and why we w former members of the SEPC (Catalan Students’ Union) and in different pro-independence organizations ere taking this action.

But the flames in the streets slowly extinguished, and with them, all hope of independence. We would need a whole other article to explain the complex motives that put out the flame, and the political, discursive, and emotional consequences. For now, we are left with the memories and the small trophies we took home from the streets: coloured rubber balls for our dogs play with, the foam bullets that put our eyes out, and canisters from the tear gas that made us splutter and cry.

Will we do it again?

This raises many questions. For now, the Catalan independence process seems to have halted. Since the post-sentence protests, we have neither returned to the streets en masse, nor achieved any institutional commitment that would bring us, in effect, any closer to achieving a Republic. We can see how the movement has taken a turn towards focusing on anti-repression campaigns, with no aspirations other than returning to normality. However, the Spanish state repression has not ceased at any time, in spite of everything, and never, ever will.

In the middle of this uncertainty, who would want to do it again? Who would put themselves back into the fray? Who would go back after being repressed with all the force of a state that has been questioned over its actions? Who would return after being criminalized from both inside and outside the movement for breaking away from the general trend to be pacifist, and acting fearlessly to oppose oppression? Who would go back after having to endure the general feeling that young people are neither interested nor involved in politics, and then when we do get involved, we are excluded with pedantic paternalism?

The young people, the students, and workers who have been on the front line whenever the political moment has asked us to. We have not forgotten the Republic. We continue to yearn for it, and continue to build it in whatever spaces we can. We continue to defend the Catalan language and culture, and are working to strengthen our sense of belonging, developing it everywhere we can, because we know that it is only with conviction and effort that will we achieve our goal. Yes, we will do it again. But we will be more aware than we were before, and will have more tools to detect and unmask deceit. As we wait for a new opportunity, we will try to analyse, understand, and learn from the opportunities we have had. Students are key to political change, and if we are presented with another opportunity, we will be there.

We will halt our studies, our jobs and our lives as many times as we need to. We will raise our hands in the air again, put our bodies in front of police batons, light barricades, and fight and push everything that oppresses us as a people up against the ropes. We hope that no one will ever underestimate our strength, because if the children of 1 October were able to crush the Spanish state, imagine what the children of the week after the sentence could do. With courage, camaraderie, and with no fear, we will do it again.

Notes

[1] Excerpt from the poem *Assumiràs la veu d'un poble*[*You Will Assume the Voice of a People*] by Vicent Andrés Estellés. English translation: "Maybe they will kill you or they will mock you, maybe they will betray you; these are all banalities. What is worthy is the awareness of being nothing unless you are a people. And you have chosen earnestly. After your dead silence, you walk decisively."

[2] Els Països Catalans [Catalan Countries] refers to the countries which form part of the geographical, historical, cultural and linguistic unit where the Catalan language predominates.

[3] L'Esquerra Independentista (EI) [The Independent Left (IL)] is a political movement advocating the construction of an independent, socialist and feminist Catalonia.

[4] For more information: https://www.sepc.cat/

[5] EU2015, for more information: https://issuu.com/sepc_nacional/docs/llibret_e2015_1_

[6] Iniciativa Legislativa Popular [Popular Legislative Initiative] demanding a reduction in university tuition fees.

[7] LLEI 20/2017, del 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República [Law of judicial transition and foundation of the Republic of Catalonia]. This is the name of the law aimed at guaranteeing a new legal framework, and the orderly succession of administrations and continuity of public services during the transition process of Catalonia to an independent state in 2017.

[8] Citation from *Diccionari per ociosos,*1970, Joan Fuster.

[9] The National Pact for the Referendum is a campaign to collect the signatures of institutions, organisations, elected representatives and private individuals, from both inside and outside Catalonia, in support of holding a referendum on the political future of Catalonia. For more information: https://pactepelreferendum.cat/ .

[10] This would later become the youth independence organization La Forja – Jovent

Revolucionari.

[11] Declaració Unilateral d’Independència [Unilateral Declaration of Independence].

[12] Candidatura d’Unitat Popular [The Popular Unity Candidacy].

[13] After the events, the group 21 Raons [21 Reasons] was created. 21 people are pending trial in the midst of an anti-repression campaign. For more information: https://21raons.cat/ .

[14] Tren d’Alta Velocitat [High-Speed Rail].

[15] La Forja – Jovent Revolucionari is a political youth organization in the Catalan Countries which fights throughout the country for a Socialist, Feminist and Ecological Republic. For more information: https://www.laforja.cat/ .

[16] A movement set up months beforehand, at the beginning of the trial, with the objective of calling the public to a mass demonstration once the verdict was announced. https://tsdem.gitlab.io/ .

[17] Jordi Sànchez and Jordi Cuixart, the leaders of National Catalan Assembly (ANC) and Òmnium, the main civic groups behind Catalonia’s pro-independence street mobilizations.

[18] Speech by Clara Ponsatí at the event in Perpignan on 29 February, 2020. https://www.eltemps.cat/article/9549/discurs-clara-ponsati-perpinya

¿Crónica de un engaño, anunciado?

[**Alba Artés Beltrán y Júlia Berrido Aceña**, exmilitantes del SEPC, Sindicato de Estudiantes de los Países Catalanes y participantes en movimientos de la izquierda independentista]

> “Potser et maten o potser
> se’n riguen, potser et delaten;
> tot això són banalitats.
> Allò que val és la consciència
> de no ser res si no s’és poble.
> I tu, greument, has escollit.
> Després del teu silenci estricte,
> camines decididament” [1]
>
> **Vicent Andrés Estellés**

¿Cómo hemos pasado de ser dos estudiantes universitarias a participar en uno de los momentos más importantes de la historia de Cataluña? ¿Qué podemos decir de todo lo que vimos? De vez en cuando miramos atrás y recordamos todo lo que hemos vivido juntas, sobre todo, la época en que nos conocimos. Entonces éramos dos chicas de 19 y 23 años, estudiantes de la Universidad de Girona. Nos encontramos militando en el Sindicato de Estudiantes de los Países Catalanes durante unos días que fueron clave para la historia y la memoria de este país. Una experiencia que vivimos codo a codo y que nos lleva a explicar nuestras reflexiones sobre el proceso independentista desde el *1 de octubre* hasta ahora. Para nosotras fue el inicio de nuestra vida política y también de nuestra amistad.

Al principio pensábamos que solo formábamos parte del movimiento estudiantil catalán pero, en realidad, éramos parte de algo mucho más grande. Este sector fue clave en la movilización masiva a favor de la república catalana, no solo porque apelábamos a toda la comunidad universitaria, sino también porque, como veremos, ha sido siempre una herramienta de presión para conseguir que las instituciones apoyaran las demandas nacionales de nuestro pueblo. Hicimos efectivas numerosas paradas lectivas, protegiendo así el derecho de las personas a

movilizarse y permitiendo que los estudiantes y trabajadores de los centros educativos pudiéramos salir a la calle. Siempre actuamos teniendo claro que hay momentos en que hay que vaciar las aulas y llenar las calles.

Para ponernos en contexto: el espacio donde militábamos, el *Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans* (SEPC), es el sindicato estudiantil de referencia en *els Països Catalans* [2]. Este sindicato nació en 2006 y se enmarca en el movimiento político de izquierdas *Esquerra Independentista* [3]. El objetivo principal de esta organización es la construcción de un marco educativo para *els Països Catalans* desde una óptica de izquierdas [4]. Concretamente, la lucha va encaminada a construir una enseñanza pública, popular, feminista, en catalán y de calidad. Es un sindicato horizontal, es decir, que funciona a partir de asambleas. Para coordinarse dispone de una estructura nacional que se encarga de vertebrar y unificar las acciones de todo el sindicato. Esta estructura nacional se reproduce en los núcleos, que son pequeñas partes que conforman el sindicato en cada territorio donde, según el número de estudiantes, se centran en un municipio, un instituto, una universidad o un campus.

Gracias al trabajo de muchos militantes y estudiantes que salimos en masa a las calles detuvimos proyectos que atacaban el carácter público de la educación como el 3 + 2 o la EU2015 [5]. Desde el aumento de las tasas universitarias llevada a cabo por el gobierno de Artur Mas, nuestra lucha se centró en reclamar la bajada de precios de las matrículas universitarias. Logramos la aprobación de la moción del Parlamento de Cataluña el día 7 de abril de 2016, que nos avanzaba la rebaja del 30% de estas. Pero nunca se aplicó. Por eso desde el SEPC seguimos trabajando en esta línea, consiguiendo más de 70.000 firmas para la ILP Universidades [6] reclamando esta rebaja, otra vez.

Este fue el espacio de militancia que nos acogió, desde el que vivimos el proceso independentista en Cataluña y desde el que luchamos para alcanzar la república catalana. Hoy vamos tres años atrás para repensar todo lo que aquello significó para nosotras y para el movimiento estudiantil en general. Intentaremos ofrecer un análisis crítico del momento político que vivió Cataluña y el papel que jugaron los estudiantes y jóvenes, siempre en pie de guerra, para el futuro de nuestro pueblo.

Queremos votar

En septiembre de 2017 comenzaba un curso académico muy marcado por la agenda política catalana. El Parlamento de Cataluña había anunciado ya una fecha

para el referéndum de autodeterminación y había aprobado la ley de transitoriedad [7]. Los estudiantes, más que nunca, nos acogimos con firmeza a la máxima de Joan Fuster: “Toda política que no hacemos nosotros será hecha contra nosotros” [8].

Sentíamos que aquel referéndum marcaba el inicio de un verdadero proceso de independencia para Cataluña. Era la primera vez que parecía que el gobierno catalán estaba verdaderamente dispuesto a jugársela por la nación. El pueblo tenía un papel claro en todo esto: defender su soberanía saliendo a las calles. Por ello todos los esfuerzos del movimiento estudiantil y, en especial, del SEPC fueron destinados a la movilización de la comunidad estudiantil a favor de la independencia de Cataluña. Teníamos que dejar claro que queríamos la independencia y estábamos dispuestos a detener nuestros estudios y nuestras vidas, si era necesario.

Pero, en ese momento, el SEPC no era el único agente que trabajaba para movilizar a la comunidad universitaria a favor de la república. Desde mayo de ese año se había ido gestando la plataforma Universidades por la República, centrada, primeramente, en una campaña de recogida masiva de firmas por el Pacto nacional por el referéndum [9] y, posteriormente, en convertirse en una herramienta aglutinadora de movilización de todos los estudiantes, docentes y personal administrativo de las universidades catalanas. Su objetivo principal era que la movilización estudiantil se desarrollara claramente a favor de la independencia. Esta plataforma transversal, sin un color político detrás más allá del sí al referéndum, nos daba un poder de movilización mucho mayor y nos permitía llegar a mucha más gente.

La plataforma fue un gran éxito ya que llegó a convocar una de las manifestaciones estudiantiles más grandes de la historia de Cataluña: más de 80.000 estudiantes concentrados en las calles de Barcelona, el 28 de septiembre de 2017. Habíamos conseguido generar el clima perfecto para la celebración del referéndum: llevábamos semanas repartiendo papeletas, informando a la gente de su lugar de votación y ayudando como podíamos en la organización de ese día tan esperado.

Aquel 1 de octubre de 2017 nos quedará para siempre fijado en nuestra memoria. Éramos un pueblo unido con un objetivo común. Las organizaciones, agentes y partidos políticos parecían haberse difuminado para dejar paso a la gente y al poder popular que no dudó en poner su cuerpo ante la policía para defender cada colegio de su pueblo o ciudad.

Seguramente recordamos también el día 2 de octubre. Los estudiantes volvimos a salir a la calle, como empezaba a ser costumbre, a las 12.00 h ante el Rectorado de la Universidad de Girona, con las manos en alto y en un silencio autoimpuesto como forma de protesta. Habíamos votado y habíamos ganado, pero también nos habían golpeado y sentíamos que teníamos que dar una respuesta a la altura del momento.

Toda la Universidad de Girona nos volcamos en la preparación de la siguiente jornada: una gran parada de país que tuvo lugar al día siguiente, el 3 de octubre. Nuestra lucha se empezaba a descentralizar. Ese día teníamos que salir de la universidad y estar en la ciudad, unidos. El movimiento estudiantil se coordinó con la Asamblea de Jóvenes del Gironès (AJGI) [10] para formar un gran bloque joven que nos haría falta para las siguientes movilizaciones.

La de ese día fue la manifestación más multitudinaria que se ha hecho nunca en la ciudad de Girona. Fueron días llenos de ilusión y de esperanza: parecían el inicio de una verdadera revolución. Sentíamos que finalmente íbamos encaminados hacia la independencia. El pueblo catalán estaba más unido que nunca. Nos sentíamos fuertes y pensábamos que todo saldría bien. Si continuábamos con aquella fuerza y aquella energía, tendríamos la república. Pero ese camino no lo podíamos hacer solos. Era necesario que nuestro gobierno, nuestras instituciones hicieran el último paso. Necesitábamos que hicieran efectivo el mandato del 1 de octubre y proclamaran la República Catalana.

Hemos votado, hemos ganado

El 16 de octubre por la tarde la represión del Estado cayó sobre Jordi Sánchez y Jordi Cuixart. Era el primer aviso, la primera vez que el Estado dejaba claro que todos podíamos acabar en prisión si seguíamos su camino. Nos sumamos a la ola de caceroladas organizadas ante las comisarías de la Policía Nacional. Mayoritariamente jóvenes y estudiantes salíamos a la calle con cierta indignación y con ganas de que las cosas empezaran a cambiar.

El SEPC y Universidades por la República volvíamos a llamar a la huelga el 26 de octubre de 2017. Sentíamos que el movimiento comenzaba a estancarse y aquella huelga reclamaba algún cambio real. La manifestación fue muy intensa y multitudinaria, con acciones simbólicas pero contundentes, y nos daba fuerza para pensar que no éramos las únicas que nos empezábamos a sentir engañadas. A los estudiantes nos empezaban a parecer insuficientes los claveles y las manos

alzadas. Esta opinión, sin embargo, quedaba enterrada y aislada a algunos jóvenes y se nos exigía que nos mantuviéramos pacíficos. No sólo reclamábamos justicia para nuestro pueblo y nuestros presos políticos sino también una acción de nuestro gobierno.

Al día siguiente el presidente Puigdemont comparecía ante el mundo y tenía en sus manos la ilusión y la esperanza de todo un pueblo. El 27 de octubre vivimos el momento de mayor intensidad política de nuestras vidas, se proclamó la República Independiente de Cataluña y todo fue alegría, besos, llantos y abrazos: ¡lo habíamos conseguido! Pero solo duró ocho segundos. Ocho segundos, hasta que nuestro presidente “suspendió” la DUI [11]. Pasamos de ser las personas más felices a ser las personas más confundidas: ¿qué significaba aquello? Hoy sabemos que, digan lo que digan, no habían estructuras de estado preparadas para alcanzar la independencia. Que, mientras el pueblo sí que había hecho su trabajo saliendo a la calle y dejándose apalear pacíficamente, el gobierno no había hecho el suyo. Pasamos del “queremos votar” al “hemos votado, hemos ganado”, y de aquí a “el pueblo manda, el gobierno obedece”.

Ahora teníamos un gobierno que se había echado atrás cuando el pueblo quería ir adelante. Teníamos el artículo 155 de la Constitución española aplicado y Mariano Rajoy había convocado elecciones al Parlamento de Cataluña el 21 de diciembre. No había rastro de la república catalana que nos habían prometido. Todo lo que habíamos sufrido, las horas sin dormir, las huelgas eternas, las clases que nos habíamos saltado, todo por lo que nos habíamos sacrificado no había servido de nada. Estábamos peor que antes, ahora ni siquiera teníamos la autonomía en funcionamiento.

El pueblo manda, el gobierno no obedece

El pueblo catalán tenía que soportar la injusticia del estado español. Y, además, tenía que soportar que su gobierno no había hecho el trabajo que el pueblo esperaba. Teníamos la sensación de que el mandato del pueblo se le había quedado grande a ese gobierno que nos vendía la república como algo que podíamos conseguir siguiendo sus pasos. La independencia material se convirtió en una situación incómoda para Junts per Catalunya y esto se hacía visible en la campaña electoral del 21-D. Ahora el objetivo no era la independencia sino la liberación de los presos políticos. Ya no se perseguía la ruptura con el Estado sino el retorno a la normalidad. El cambio de objetivo del espacio político que nos había prometido la república se hizo patente en aquella campaña.

Sin embargo, aún quedaba en nosotros una pequeña esperanza respecto a las elecciones del 21 de diciembre de 2017. Por un lado, pensábamos que si volvía a ganar el independentismo por mayoría habría todavía posibilidades de seguir adelante con el mandato del 1 de octubre; y por el otro, creíamos que la CUP [12] era realmente el único partido que estaba dispuesto a darlo todo para proclamar la república catalana. Ellos habían demostrado ser los únicos que habían apostado siempre abiertamente tanto por la DUI como por la desobediencia institucional.

Y ganó la independencia, pero la CUP perdió mucha fuerza. Junts per Catalunya, con la figura de Puigdemont, se había llevado la mayoría de los escaños independentistas y, entre ellos, muchos votantes de la CUP. Ese día todas las esperanzas que nos podían quedar en el proceso desaparecieron: se habían roto de golpe ante nosotros sin que nosotros pudiéramos ser, ni siquiera, conscientes. Recordemos aquella noche de diciembre como una noche triste y confusa, como una derrota.

Quien siembra la miseria, recoge la rabia

Con el nuevo semestre académico el panorama político cambió radicalmente. La movilización en la calle era casi nula, pero en las conversaciones de bar nuestras cabezas echaban humo. Necesitamos mucho tiempo para poder asimilar todo lo que habíamos vivido. Todavía ahora nos preguntamos cómo pudimos aguantar aquella movilización constante durante meses: asambleas eternas para preparar huelgas, mil y un manifiestos para leer en plazas y calles, dormir poco, comer donde sea, trabajo en todo momento y el móvil siempre conectado. No parábamos de preguntarnos: ¿y ahora qué? ¿de qué había servido todo esto?

Ante la inacción política y la vigente aplicación del 155, en el SEPC volvimos a centrar los esfuerzos en la educación. El 26 de abril se convocó una huelga para la rebaja de las tasas. Pero el desánimo y el desgaste de todas las movilizaciones anteriores nos dificultó mucho el trabajo. Mientras que en octubre habíamos convocado una huelga de un día para otro y habíamos tenido una respuesta masiva, ahora teníamos que trabajar tres veces más para conseguir un seguimiento de huelga que fuera aceptable.

El 1 de octubre de 2018 fue el mal denominado primer aniversario del 1 de octubre; para nosotras, este nombre y la celebración lúdico-festiva de ese día eran insultantes. ¿Cómo podía ser que celebráramos un día que, para nosotras, era una herida abierta? Un año después, el mandato del 1 de octubre estaba muy lejos de

materializarse. Para nosotras la lucha continuaba y fue este motivo que nos llevó, como SEPC, a convocar huelga estudiantil.

En este momento parecía que se intuía una grieta que dividía el movimiento independentista: ahora los jóvenes, cansados de las manos en alto y los lirios, empezábamos a buscar el enfrentamiento. Queríamos hacer tambalear de verdad el equilibrio del estado español. Al otro lado de la grieta había toda aquella parte del movimiento que criminalizaba a la juventud por taparse y enfrentarse con la policía, y pensaba que podíamos hacer la revolución con rosas.

Esta grieta se evidenció el 21 de diciembre de 2018. Un año después de las elecciones impuestas, el estado español celebraba un Consejo de Ministros en Barcelona y lo entendimos como una provocación. Se convocó una manifestación multitudinaria en la capital catalana que tenía por objetivo impedir que se celebrara el Consejo. Los jóvenes queríamos una manifestación combativa y salimos a las calles a combatir.

Dentro del movimiento se había extendido la idea de que había infiltrados en las manifestaciones, que iban encapuchados y que buscaban el enfrentamiento con la policía. Pero no eran infiltrados. No lo podían ser porque nos conocíamos y éramos los mismos jóvenes que nos habíamos sentado pacíficamente y habíamos aguantado los golpes de porra. Y es que era nuestro futuro lo que estaba en juego, y pensábamos defenderlo como fuera necesario. Empezábamos a tener claro que el Estado nos perseguía y que, por tanto, nos teníamos que cuidar. Cuidarnos significaba taparnos y encapucharnos. Y en enero tuvimos muchas más razones para hacerlo, concretamente 21.

La solidaridad, nuestra mejor arma

Nuestras vidas habían vuelto a una cierta normalidad. Pero un miércoles cualquiera, el 16 de enero de 2019, nos despertamos con los móviles echando humo. La Policía Nacional, sin identificación y de paisano, había detenido a 13 personas aquella mañana, que llegaron a 16 al final del día. La mayoría de los detenidos eran compañeros nuestros y no solo compañeros de lucha y militancia sino compañeros de vida, amigos y amigas. Pasamos la mañana frente a la comisaría de la Policía Nacional de Girona viendo como iban entrando nuestros compañeros que acababan de ser detenidos y esperando que salieran. Aquel atestado aumentó a un total de 21 personas [13], acusadas de haber ocupado las vías del TAV [14] durante el 1 de octubre de 2018.

Pero, una vez más intentamos oponer resistencia. Una de las compañeras que debía ser detenida estaba en la Universidad cuando la policía fue a buscarla en su casa. Enseguida pusimos en marcha todos los medios para evitar su detención y la Universidad de Girona pasó a ser su refugio. Con el permiso de las instituciones universitarias muchos estudiantes y jóvenes nos encerramos con ella en la Universidad dispuestos a quedarnos tanto tiempo como fuera necesario. Aquel cierre se llamó Caputxinada UdG y duró diez días. Diez días durante los cuales fuimos el centro del movimiento independentista. Fueron muy numerosas las muestras de solidaridad de colectivos, partidos políticos e incluso de las figuras políticas más importantes del momento.

Muchos de los jóvenes encausados eran militantes o exmilitantes del SEPC UdG y de La Forja- Gironès [15], es decir, personas con las que habíamos vivido todo lo descrito anteriormente. Como las detenciones fueron del todo arbitrarias pensamos que, tal y como les había pasado a ellos, nos podía pasar a nosotras. Esta razia represiva demostraba lo que siempre habíamos defendido: las capuchas eran una medida antirepresiva necesaria para protegernos, para cuidarnos y para asegurar la continuidad de nuestra lucha. Con este ataque hacia los jóvenes, el estado tenía un objetivo muy claro: esparcir el miedo entre nosotros para evitar que continuáramos combativos. Lejos de conseguirlo, la rabia y las ganas de hacer frente al estado que nos amenazaba con su represión aumentaban.

Nuestra sentencia: independencia

Empezaba otro curso académico. Dos años después, sin rastro de la República que ya parecía quedar muy lejos, celebrábamos otro 1 de octubre. Esta vez ni siquiera el SEPC convocó huelga y la movilización fue aún menos combativa que el año anterior.

Pero había habido movimiento durante el verano. Había nacido una plataforma que pretendía cambiar el estado de las cosas: el Tsunami Democrático [16]. Esta plataforma fue creada para dar una respuesta a la altura de la sentencia del juicio del proceso. Y, el 14 de octubre, cuando se hizo pública, volvimos a ser allí. Como previmos, fue una resolución injusta para los políticos del proceso: habían sido sentenciados con penas de entre 9 y 13 años de prisión. Era la hora de inundar las calles.

Empezaron semanas de movilización constante. Cada día nos organizábamos con el Comité en Respuesta a la Sentencia, una plataforma unitaria formada por varias

organizaciones juveniles de Girona, que fue un agente movilizador esencial mientras el Tsunami no tenía previstas acciones en Girona. No podíamos esperar a las convocatorias del Tsunami ya que la gente reclamaba salir a las calles.

Ahora bien, las calles no quemaron porque lo dijera el Tsunami Democrático. Ni porque lo dijera ninguna otra organización. Quemaron por la rabia, impotencia y frustración acumulada de aquellos jóvenes que no querían otro 2017. La plaza Urquinaona de Barcelona quemaba de rabia cada noche sin control y sin un liderazgo político. Teníamos un movimiento en la calle muy potente que desgastó a la policía y que no estaba coordinado por ninguna organización: definitivamente no estábamos acostumbradas a ver esto.

¿Y por qué las organizaciones políticas no llevaron este liderazgo o no fueron líderes en la lucha en la calle? Viendo el gran número de detenciones que se estaban llevando a cabo, creemos que el Estado podía ir más lejos: las organizaciones éramos carne de cañón para la ilegalización. El pueblo catalán había entendido que nos teníamos que cuidar y que la gente que estaba organizando las movilizaciones estos días podía terminar como los *Jordis*. Todo el mundo tenía miedo. Tsunami Democrático, sin embargo, ya se había adelantado a esta idea: no podía ser perseguida porque no había ninguna entidad ni persona visible detrás. Sin embargo, pensamos que tampoco asumió el papel de liderazgo que el movimiento espontáneo de Urquinaona le exigía.

¿Habéis visto nunca como os apuntan directamente con el cañón de un arma de fuego? ¿Habéis oído el sonido de una escopeta de pelotas de goma al disparar? ¿Y cómo de diferente suena el de una pistola de *foam*? Son cosas que asustan, claro que asustan. Pero aguantábamos en primera línea de fuego y nos protegíamos como fuera. Allí aprendimos que el mobiliario de la ciudad nos podía proteger. Nuestros ojos veían la ciudad llena de escudos para coger o posibles refugios detrás de pilones o de contenedores. Los enfrentamientos con la policía terminaron en cargas policiales totalmente desproporcionadas que dejaron clara una sola cosa: la violencia comenzaba cuando llegaba la policía.

Y es que muchas cosas cambiaron con las movilizaciones de la sentencia. Ahora también nos preguntamos: ¿y ahora qué? ¿qué cambió? Pero, aparte de ser un gran canalizador de la rabia de los jóvenes catalanes, se evidenció una desconexión que se había ido cociendo entre las instituciones políticas y el pueblo. La respuesta a las protestas por parte del Gobierno -más policía y más balas de goma- lógicamente no gustó nada a las personas movilizadas. Poco a poco, sin embargo, la opinión

pública, primero tímidamente y luego con fuerza [17], basculó de la crítica a la comprensión de la magnitud de lo que estaba pasando en las manifestaciones, del que reclamábamos los jóvenes y el porqué emprendíamos aquellas acciones.

Pero la llama de las calles se apagaba y, con ella, todo pronóstico de alcanzar la independencia. Para explicaros los complejos motivos que acabaron con aquella llama y sus consecuencias políticas, discursivas y emocionales, necesitaríamos todo otro artículo. Por ahora, nos queda el recuerdo y los pequeños trofeos que nos llevamos de las calles: pelotas de goma de todos colores con las que nuestros perros juegan; las balas de *foam* que nos sacaron ojos y algunos de los botes de gas lacrimógeno que nos hicieron llorar.

¿Lo volveremos a hacer?

Esta pregunta nos plantea muchas dudas. Hoy por hoy el proceso independentista catalán parece detenido. Desde las protestas postsentencia no hemos vuelto ni a salir masivamente a la calle ni a conseguir ningún compromiso institucional que nos acerque fácticamente hacia la república. Vemos como la deriva que está tomando el movimiento se está centrando en campañas antirepresivas con ninguna otra aspiración más que el retorno a la normalidad. Y que la represión del Estado, sin embargo, no se ha detenido en ningún momento y nos ofrecerá más casos y más casos.

¿Y con este mar de dudas, quién lo quisiera volver a hacer? ¿Quién volvería a poner el cuerpo? ¿Quién volvería después de ser reprimido con toda la fuerza de un estado que se siente cuestionado? ¿Quién volvería después de ser criminalizado desde dentro y desde fuera del movimiento para desmarcarse de la tendencia general pacifista y actuar sin miedo hacia las opresiones? ¿Quién volvería después de tener que oír que los jóvenes no nos implicamos nunca en política y que no nos interesa, y ser excluidos con pedante paternalismo cuando nos implicamos?

Los jóvenes. Los estudiantes, los trabajadores, quienes siempre que el momento político nos lo ha pedido, hemos estado en la primera línea. Nosotros no hemos olvidado la República. La seguimos anhelando y mirando de construir en los espacios donde podemos: defendiendo la lengua y la cultura catalanas, trabajando para fortalecer el sentimiento de pertenencia y esparciéndolo. Porque sabemos que solo con convicción y esfuerzo lograremos nuestro objetivo. Lo volveremos a hacer, sí. Pero volveremos más conscientes de lo que éramos antes. Con más herramientas para detectar y desenmascarar engaños. Mientras, estamos a la

espera de una nueva oportunidad; trataremos de analizar, entender y aprender de las oportunidades que hemos tenido. Como estudiantes hemos sido un sector clave y, si se nos presenta otra oportunidad, estaremos.

Volveremos a detener nuestros estudios, nuestros trabajos y nuestra vida las veces que haga falta. Volveremos a levantar las manos, a poner los cuerpos ante las porras, a encender barricadas y a poner contra las cuerdas todo aquello que nos oprime como pueblo. Y esperamos que nadie subestime nuestra fuerza, porque si los hijos del 1 de octubre doblamos el Estado, imagínense lo que podremos hacer los hijos de la semana postsentencia. Con coraje, compañerismo y, sin miedo, lo volveremos a hacer.

Notas

[1] Del poema *Assumiràs la veu d'un poble*. Vicent Andrés Estellés. Traducción al español: "Quizás te matan o quizás se ríen, quizás te delatan; todo esto son banalidades. Aquello que vale es la conciencia de no ser nada si no se es pueblo. Y tú, gravemente has elegido. Después de tu silencio estricto caminas decididamente".

[2] *Els Països Catalans* son los territorios que forman parte de una unidad geográfica, histórica, cultural y de predominio lingüístico del catalán.

[3] La *Esquerra Independentista*(EI) es un movimiento político que propugna la construcción de unos Países Catalanes independientes, socialistas y feministas.

[4] Para más información: https://www.sepc.cat/

[5] EU2015, para más información https://issuu.com/sepc_nacional/docs/llibret_e2015_1_

[6] Iniciativa Legislativa Popular para reclamar la rebaja de las tasas universitarias.

[7] Ley 20/2017, del 8 de septiembre, de transitoriedad jurídica y fundacional de la República. Es la denominación de una ley que tuvo por objetivo garantizar la seguridad jurídica, así como la sucesión ordenada de las administraciones y la continuidad de los servicios públicos, durante el proceso de transición de Cataluña

hacia un estado independiente el 2017.

[8] Cita extraída de *Diccionari per a ociosos*, 1970, Joan Fuster.

[9] El Pacto Nacional por el Referéndum es una campaña de adhesiones para recoger el apoyo de instituciones, entidades, electos y particulares, de dentro y fuera de Cataluña, para la celebración de un referéndum sobre el futuro político de Cataluña. Para más información: https://pactepelreferendum.cat/ .

[10] Más tarde se convertiría en la organización independentista juvenil *La Forja – Jovent Revolucionari.*

[11] Declaración unilateral de independencia

[12] Candidatura d'Unitat Popular

[13] Tras los hechos ocurridos se crea el colectivo 21 Razones. Se encuentran pendientes de juicio y en plena campaña antirepresiva. Para más información: https://21raons.cat/

[14] Tren de Alta Velocidad

[15] La Forja – Jovent Revolucionari es una organización política juvenil de *els Països Catalans* que lucha por la construcción de una república socialista, feminista y ecologista en todo el país. https://www.laforja.cat/

[16] Plataforma que se había ido formando meses atrás, desde el inicio del juicio, con la pretensión de llamar masivamente la población a movilizarse una vez se hiciera pública la sentencia. https://tsdem.gitlab.io/

[17] cf. Discurso de Clara Ponsatí en el acto de Perpiñán el 29 de febrero del 2020 https://www.eltemps.cat/article/9549/discurs-clara-ponsati-perpinya

CATALUNYA, UN PROCÉS D'EMANCIPACIÓ

[**JOSEP-MARIA TERRICABRAS**, catedràtic emèrit de la Universitat de Girona]

Molts dels Estats de la Unió Europea són petits. Catalunya pertany al grup de les nacions mitjanes. Té història, llengua, cultura, art, costums i tradicions pròpies. Com va dir l'historiador Pierre Vilar, "els Pirineus són refugi i corredor". D'aquí ve que Catalunya hagi estat sempre una comunitat plural amb gran capacitat d'integració. El seu projecte social i polític, amb arrels profundes en la seva pròpia història mil·lenària, ha estat sempre un projecte d'un futur millor per a tothom, un futur d'integració, benestar, cultura, justícia i llibertat.

L'anomenat "procés català" és una experiència col·lectiva de presa de consciència, d'autoafirmació i de participació democràtica per a tota la població. Després de la derrota militar de 1714 per la qüestió de la successió en el tron d'Espanya, les expressions de catalanitat foren reprimides però no van poder ser suprimides, de manera que, a la segona meitat del segle XIX, hi va haver un renaixement cultural i lingüístic a Catalunya, seguit del ressorgiment del catalanisme polític, que van donar els seus fruits amb la creació de la II República Espanyola i l'aprovació d'un Estatut d'Autonomia per a Catalunya.

La terrible Guerra d'Espanya va donar pas a una també sagnant postguerra. Durant quasi quaranta anys, Franco va instal·lar una ferma i repressiva estructura central espanyola. Després de la mort del dictador, el 1975, l'anomenada "transició", que no ha transitat cap enlloc sinó només a perpetuar-se, ha manifestat alguns girs inevitables cap a la democratització de determinades estructures, però no de totes. La creació constitucional de les Autonomies a Espanya ha endolcit en part els aspectes més aspres i més irritants de la relació amb l'Estat central. Algunes d'aquestes Autonomies hi tenen poques dificultats, perquè no són sinó una mena d'elongació de la seva presència. La creació de disset Autonomies va ser gairebé una sorpresa per a catorze d'elles, que n'haurien tingut prou amb una simple cessió de gestió administrativa. La Constitució les va crear ("nacionalitats i regions") per esborrar les tres úniques entitats nacionals procedents de la II República (1931-1939): Catalunya, Euskalherria i Galícia. Fou el que es va anomenar "cafè per tothom", en el que Andalusia va voler tenir de manera immediata un lloc al costat de les nacionalitats històriques.

Després d'un brevíssim període inicial amb certes garanties, el cop d'Estat de 1981 va significar un retorn a la centralització. Són innombrables els traspassos de

competències previstos en els primers Estatuts d'Autonomia que, després de tants anys, encara no s'han dut a terme. Són innombrables les interpretacions restrictives per a Catalunya que el Tribunal Constitucional espanyol ha anat promovent en casos conflictius. És realment inaudit que a finals d'octubre de 2017 fos acceptada l'aplicació al Principat de Catalunya de l'article 155 de la Constitució, de dubtosa constitucionalitat, i que mai s'havia pensat en els termes aplicats avui per part dels seus legisladors originaris. D'aquesta manera, la Generalitat de Catalunya va perdre les seves atribucions, recuperades mesos després, però només en part, ja que la vigilància extrema a que s'han vist sotmeses la hisenda i la tasca diària del seu Govern, així com la tasca diària del seu Parlament, han convertit la Generalitat en un organisme clarament subaltern.

El fet que, davant del terrible i globalitzador coronavirus, el Govern d'Espanya hagi declarat l'"Estat d'Alarma" i l'hagi interpretat de forma absolutament centralista, buidant de qualsevol capacitat de decisió les Comunitats Autònomes, convertint-lo en l'aplicació de l'article 155 a tot Espanya, indica prou el grau d'importància constitucional que concedeix a les Autonomies. Perquè hauria pogut exercir el seu poder *coordinant* els poders constitucionals existents, no pas suplantant-los.

És important tenir en compte que, malgrat tot, malgrat la fèrria estructura central espanyola, fermament instal·lada amb Franco i en cap cas desmuntada després de Franco, els catalans han augmentat, pas a pas, les seves ànsies d'autogestió, la seva autoconsciència com a nació, la seva autoafirmació en la llibertat. El que li manca a Catalunya és, justament, autosuficiència. Mantenir aquesta situació d'insuficiència i, si fos possible, augmentar-la, és el propòsit del centralisme espanyol, que proclama satisfet que Catalunya és terra pròpia i de gran interès, però que cau –de manera paradoxal o exemplar?- en una relació impròpia amb Catalunya, perquè alhora que la necessita, la tracta de forma més o menys indiferent, com a semiestrangera, com si un tracte d'aquesta mena pogués ser un estímul per a l'acostament i l'acceptació dels catalans.

Quan el primer d'octubre de 2017 es va dur a terme el referèndum d'independència convocat pel govern català, es va produir un esclat d'acció col·lectiva emancipadora: no va ser només un acte del Govern, ni només del Parlament, sinó també d'entitats, grups, sectors i ciutadans individuals que van proclamar la seva voluntat de manifestar la seva opinió i la seva decisió democràtica més enllà de qualsevol restricció o limitació legal. El "procés" va quedar inicialment frustrat per la duresa i la brutalitat d'un Estat espanyol que afirma, de forma expressa i literal, a través dels seus governs, dels seus jutges, de les seves forces de l'ordre, dels seus

banquers i grans empresaris, que la unitat d'Espanya és més important, més fonamental i bàsica, que la convivència i les ànsies de llibertat dels seus propis ciutadans, és a dir, que la idea política, ideològica i conjuntural de la unitat és més important que la voluntat dels ciutadans d'exercir la democràcia en llibertat. Perquè del que es tracta és que els ciutadans puguin decidir sobre aquesta unitat, sense que els sigui imposada, i menys encara per la força.

Es mostra amb claredat, doncs, que els poders efectius de l'Estat estan en contra de la voluntat catalana. Tampoc no sabem quin tant per cent de catalans estan a favor de la independència, tot i que en les eleccions celebrades des de 2012 les forces independentistes han guanyat sempre en el Parlament per majoria absoluta. Això semblaria indicar ja força, o molt. Però tot seria més transparent, fins i tot estaria més d'acord amb les normes convencionals, si poguéssim comptar a través dels vots quants estem en una posició o altra, per acceptar democràticament el resultat. És en aquest sentit que es va convocar el referèndum, no pas per proclamar directament la independència, sinó per saber si Catalunya estava disposada a posar-se en condicions de dur a terme, a concretar, la independència. Una cosa que sembla absolutament democràtica i raonable.

Coincideixo amb els meus amics quan, a pesar de la intervenció brutal de la policia espanyola, ens podem referir amb raó al resultat positiu obtingut en el referèndum de 2017. Però en dissenteixo quan afirmen que aquell dia es va "proclamar" la independència, sense fer una distinció que em sembla extremadament important entre "declarar" i "proclamar". El que vam fer aquell dia, i aquesta és la seva importància, és *declarar* la independència, és a dir, declarar la nostra voluntat política, la nostra resolució democràtica, de dur-la a terme. Vist que ho vam fer per camins pacífics i democràtics, i no després d'una contesa bèl·lica, aquesta resolució declarada demanava temps per tal de ser implementada, necessitava preparació, assumpció de competències, empoderament popular i institucional. Potser al cap d'alguns mesos o d'un parell d'anys és quan la declaració es podria convertir en proclamació, que consisteix a fer visible que el país ja és independent, reconegut i confirmat internacionalment. En un acte solemne es recordaria la declaració i es celebraria la proclamació.

En el procés català hem comprovat un cop més, tal i com es va poder comprovar anteriorment a Amèrica Llatina i a totes les antigues colònies espanyoles, que l'Estat farà tot el possible, fins i tot allò indesitjable, perquè aquesta declaració no tingui cap efecte. Si ens ho mirem en perspectiva històrica, advertirem que Catalunya tindrà més dificultats en el seu objectiu –tot i les moltes que han tingut i

han sofert els altres- perquè es tracta d'un territori que no és lluny de la metròpoli, sinó que és, geofísicament, un territori i un mercat "interior". D'aquí que Catalunya pugui ser controlada més fàcilment: amb polítics, jutges, policies i altres poders afins a l'Estat, que no han pas d'adoptar mesures ocasionals i extraordinàries, perquè ja gestionen la situació des del propi terreny. L'Estat només ha d'assentar bé, reforçar bé i compensar adequadament els seus poders propis i els afins, que ja estan instal·lats a Catalunya.

D'aquests poders centralistes i absorcionistes de l'Estat no se'n pot pas esperar, després de més de cinc cents anys, que acceptin fàcilment que un dels seus territoris pugui tenir veu pròpia i vulgui decidir per si mateix. Encara menys quan encara defensen idees tan extravagants –absolutament contràries a la historiografia seriosa- com que Espanya ja estava unificada amb els Reis Catòlics, o quan continuen defensant –amb una veu cada cop menys alta- que el "descobriment" va ser una empresa pacífica amb beneficiosos efectes culturals i religiosos per a Amèrica. Poca cosa es podria esperar, doncs, en flexibilitat i comprensió democràtica, d'uns poders de l'Estat que s'han comportat com ho van fer el primer d'octubre i que s'hi segueixen comportant amb una ceguesa pertinaç. En canvi, penso que, particularment a partir del moment àlgid del primer d'octubre de 2017, sí que es podia esperar alguna cosa –no calia que fos gaire- d'altres actors que haurien d'haver reaccionat defensant la voluntat popular i els valors democràtics: faig referència als intel·lectuals i als defensors de l'esquerra a Espanya i a la Unió Europea.

Per descomptat, ha estat absolutament clamorós el silenci ensordidor de molts intel·lectuals, artistes i periodistes espanyols (no pas tots, però gairebé), que en altres ocasions han protestat amb força contra posicions més o menys feixistes, de dretes o d'esquerres, i que ara s'han mantingut al marge, com si la protesta catalana no tingués res a veure amb ells. El seu posicionament fins fa ben poc era bo. Amb el seu silenci semblaria que, o bé s'han tornat sords al soroll de porres i sabres, o bé han decidit mantenir els seus llocs i els seus petits privilegis. Perquè la lluita és dura, implacable, i el que es mogui no sortirà a la fotografia, qui surti del guió no renovarà el contracte. Veig amb satisfacció, no ho negaré pas, que molts d'ells se segueixen manifestant per algunes causes nobles. Per entendre que la causa catalana no és mereixedora d'estar entre elles, em dic a mi mateix que segurament accepten que la unitat d'Espanya és la més noble de totes les causes, que ha de ser defensada amb tots els mitjans i contra tots els valors, encara que sigui contra els valors de la democràcia i la llibertat.

Em sembla que alguns d'aquests passius, que sembla que podrien però no volen, encara no s'han adonat que el procés català s'ha anat movent d'un procés per l'autodeterminació pròpia a un procés per la ruptura global, convertint-se així en un procés al règim espanyol del 78, un règim que va néixer de la dictadura i que ha mirat de servar-ne tot el que ha pogut. Després d'una dictadura, l'única sortida democràtica era la ruptura que no es va emprendre. En organitzar una reforma (la "Ley para la Reforma Política"), ja s'indicava que simplement el que es volia era reformar, és a dir, donar una altra forma, al règim anterior, sense enderrocar-lo, sense trencar-lo de veritat. Està clar que fou així. Si no, com s'explica que el Cap de l'Estat proposat per Franco no fos sotmès a un referèndum, com es va fer, per exemple, a Grècia? Com s'explica que el poder judicial i la policia no fossin transformats de dalt a baix, i que es pogués seguir amb el model antic, malgrat que en algun cas se'n canviés el nom (per exemple, el "Tribunal de Orden Público" va passar a ser "Audiència Nacional" amb els mateixos encàrrecs d'excepcionalitat jurídica)?

És fonamental entendre això: el procés català és el primer intent de posar en escac una transició que no ha estat transitòria sinó permanent i un règim que ha acabat per aposentar-se amb el beneplàcit internacional. Perquè aquest procés posa en qüestió la mateixa noció de democràcia i de llibertats tal i com s'entenen a Espanya. És clar que, nominalment, Espanya és una democràcia, senzillament perquè fa servir les mateixes paraules del diccionari que es fan servir en altres països del món. Però amb les mateixes paraules poden designar-se realitats molt dispars. També Franco defensava l'"Estat de dret", l'Estat del *seu* dret, del dret que ell imposava. I parlava de "25 anys de pau", en complir-se els 25 anys de la seva dictadura cruel. I ara es vol, per exemple, homologar la judicatura espanyola a l'alemanya perquè a tots dos Estats hi ha un "Tribunal Constitucional": un i altre tribunal comparteixen, no hi ha dubte, el mateix nom, però hi ha diferències fonamentals en l'elecció dels seus membres, en les seves atribucions i en la seva independència. El delicte de "sedició", pel que han estat condemnats polítics, líders i activistes crítics, és un anacronisme espanyol inexistent en els sistemes judicials europeus.

Vet aquí el motiu pel qual s'hauria d'acabar amb una transició mal feta i inacabada, perquè ja és hora de cloure-la quaranta-cinc anys després de la mort del dictador. El procés català no pretén, doncs, simplement reformar l'Estat o fer-ne una còpia. Pretén canviar-lo des de l'arrel, d'aquí que busqui la independència d'una República, perquè senzillament vol un altre Estat. A pesar de no haver-ho

aconseguit fins ara, l'esforç que s'ha fet per arribar fins aquí ha estat enorme. Fa uns anys, molta gent va pensar que aquesta era una tasca només dels catalanistes, o dels burgesos, o de la coalició entre uns i altres. És clar que el procés ha exigit una gran força política, social, moral, pedagògica, és a dir, una gran força de concurrència i acord polítics, però també ha demanat un gran canvi mental de la ciutadania. Milers i milers de ciutadans que fins fa pocs anys vivien apartats del procés o que fins i tot n'eren contraris, s'han confabulat per dur-lo a terme.

La negligència i la niciesa de molts dirigents espanyols que veien en el procés un tímid moviment de catalans pactistes que no anirien gaire lluny i que al final es rendirien, ha obert les portes a un tsunami democràtic de gran envergadura, que abasta, de forma transversal, joves i grans, nadius i acabats d'arribar, persones que parlen llengües molt diferents. Fa vint anys l'eslògan oficial era "Som 6 milions". L'actual és "Som 7,5 milions". Això significa que, en només vint anys, Catalunya ha incrementat una quarta part més la seva població, gràcies a persones arribades de tot arreu, particularment de l'Est, d'Àfrica i d'Amèrica Llatina. El mateix fet d'haver pogut fer aquest canvi demogràfic amb menys dificultats de les que es podien esperar i amb molts menys recursos dels que serien exigibles a l'Estat i dels que serien reals si Catalunya disposés d'un Estat propi, aquest mateix fet és un argument d'una importància extraordinària no només en favor de la ruptura democràtica, sinó que també parla a favor de la capacitat del país per dur-la a terme.

Si fins ara ha estat clamorós el silenci de la majoria d'intel·lectuals, acadèmics i artistes espanyols en relació als fets esdevinguts a Catalunya i al procés desfermat contra els seus líders, s'ha de reconèixer que també ha estat clamorós el silenci de la Unió Europea. Se n'esperava molt més, molt especialment a partir del referèndum del primer d'octubre, però probablement aquí rau un dels errors bàsics d'aquell moviment. Va ser un error d'ingenuïtat per part catalana. Que el dia del referèndum la policia i la guàrdia civil espanyoles reaccionessin tan brutalment com ho van fer contra ciutadans catalans que anaven a votar, és veritat que va espantar de manera esfereïdora els líders europeus, ja que aquelles imatges foren recollides i mostrades en les televisions i mitjans de tot el món. Algun dels líders europeus va expressar la seva sorpresa i contrarietat. De fet, sembla que va ser precisament alguna intermediació europea, preocupada i espantada, la que va ajudar a frenar, a partir del migdia d'aquell diumenge, la brutalitat incontrolada de la policia. Un comportament propi de la dictadura anterior (42 anys anterior en aquell moment!) era de totes totes horrible i inacceptable, però mediàticament va durar poques

hores. El discurs del rei al cap de dos dies, el 3 d'octubre, tampoc no va inquietar Europa com ho hauria fet, segur, a Bèlgica, Holanda o Suècia, on un rei que digués el que va dir Felip VI ja no hauria estat rei l'endemà. Per això mateix és impossible que aquelles coses es diguin en aquests països. És veritat que l'existència de la monarquia espanyola, que té la doble màcula d'haver estat designada per Franco i de ser com és, no incomoda els europeus que, al cap i a la fi, no volen problemes al sud d'Europa i creuen que un Estat fort –encara que sigui problemàticament fort- resoldrà les ànsies independentistes especialment de catalans i bascos que, aquestes sí que els incomoden molt.

Resta encara una pregunta que m'he plantejat repetidament durant els cinc anys que he tingut l'honor de representar els interessos catalans al Parlament Europeu: per què la Unió Europea no va sortir en defensa dels valors democràtics que defensa l'article 2 de la seva Carta de Drets Fonamentals?

A la Unió Europea, particularment en el seu Parlament, de manera constant s'hi posen de manifest sospites i acusacions contra Hongria, Polònia, Romania o Eslovàquia, per posar els quatre exemples més cridaners. Em sembla que sé per què encara pocs eurodiputats i pocs dirigents polítics manifesten dubtes sobre Espanya, tot i que alguns els tinguin en privat. Les raons són diverses: en primer lloc, Espanya és considerada del grup dels grans. Demogràficament és –després del Brexit – el quart Estat europeu en població, després d'Alemanya, França i Itàlia. També se la considera gran -tot i que a molts ens pugui semblar nostàlgia antiquada- pel seu innegable passat imperial. Passa, en segon lloc, perquè Espanya és –tot i que costa de creure- una gran desconeguda a Europa. De fet, tot el sud d'Europa és molt desconegut en el centre i en el nord d'Europa, com ho és també Amèrica Llatina o Àfrica, a pesar dels dominis colonials europeus, afortunadament periclitats. D'aquestes ignoràncies provenen els tòpics, les suspicàcies, però també les omissions, que poden portar a mirar cap a un altre costat o a concentrar injustament la mirada en una única i molt reduïda qüestió.

No obstant això, el cas d'Espanya té, certament, una singularitat: els Estats del nord van pensar que mort el gos, morta la ràbia, i que, després de la mort de Franco tot aniria bé i que les estructures corroïdes de l'Estat es transformarien quasi per decret. I la ignorància europea segueix en peu. No saben, o no volen saber –quan se'ls diu, queden estupefactes- que a Espanya hi ha una "Fundación Francisco Franco" –inimaginable una cosa equiparable a Berlín o a Roma-, que hi ha un "Valle de los Caídos" en versió feixista, o que els alts tribunals espanyols han estat denunciats en moltes ocasions pel Consell d'Europa, entre altres. Sovint, els

europeus no miren i, si no miren, no veuen. I si no veuen, no han de dir, ni de fer res. Em sembla que la ignorància europea sobre Espanya –real o fingida- queda magníficament de manifest en una expressió alemanya molt antiga: quan els catalans volem dir que no entenem alguna cosa o algun comportament, diem “Això em sona a xinès”; els alemanys diuen “Això em sona a espanyol” (*Das kommt mir Spanisch vor)*.

Així, doncs, Espanya ha de ser protegida per raons demogràfiques, històriques i econòmiques (passives) i per ignorància de la seva realitat, amb la qual cosa també es protegeix el turisme a Espanya que, per als nòrdics, és una delícia i una benedicció. Sembla que encara no ha arribat el moment de la crítica frontal, franca, a Espanya. No crec pas que pugui tardar molt si les coses avancen com fins ara.

I aquesta actitud davant de la confrontació entre Catalunya i Espanya s’acaba d’entendre del tot si es té en compte quina és la realitat bàsica, fonamental, de la Unió, que hem d’expressar amb tota claredat: la Unió Europea senzillament no existeix, malgrat els seus 27 membres actuals després del Brexit –confio que aviat tindrà dos o tres membres més- i els seus quasi 450 milions de població. No sé si algú està pensant a fer passos efectius per a una refundació de la Unió, però actualment és un Club d’Estats que mantenen les seves competències essencials: fiscals, laborals, de relacions exteriors (amb una veu autoritzada només per a cada ocasió), culturals, d’ordre públic, seguint un Banc Central Europeu que no té el control democràtic del Parlament. La moneda, l’euro, tampoc no és compartida per tots els seus membres. A més, què significa una moneda comuna si no hi ha una política fiscal comuna, quan els països membres poden fer-se competència entre si i oferir diferents avantatges fiscals a les grans empreses?

Però el “procés” no ha pas quedat liquidat, perquè no ho pot quedar la voluntat de la ciutadania, perquè ve de lluny i es fonamenta en la història i la convicció col·lectiva. Entre altres coses, cal tenir present que el procés no ha estat només una expressió clara de voluntat democràtica, sinó que també va ser un moment d’empoderament col·lectiu. L’educació de la ciutadania no s’aconsegueix amb teories o afirmacions més o menys ideològiques i patriòtiques, sinó amb experiències i vivències convincents. Aquí ens podria ajudar la magnífica distinció de Max Weber entre “autoritat” i “poder”. L’autoritat és la que es posseeix per capacitat i dignitat en la conducta. L’autoritat és reconeguda pels altres, sense pressió de cap mena, com passa amb l’autoritat que els alumnes reconeixen al professor digne, o els fills respecte dels pares responsables i amorosos. El poder és una cosa diferent: qui posseeix el poder necessita defensar-lo, sovint amb

mecanismes coercitius, legals, penals o, si cal, amb la força directa. El poble, a Catalunya, s'ha adonat que la democràcia li atorga autoritat moral i fins i tot legal, molt superior al poder coercitiu que puguin tenir els seus adversaris. Certament, els valors democràtics i populars són superiors als mecanismes de poder que salvaguarden interessos i objectius diferents.

En aquest sentit, el procés ha estat, evidentment, un procés polític summament educatiu a gran escala. I la ciutadania ha entès la força pràctica, concreta, de l'exercici i de la resistència democràtiques, exercides des del pacifisme i la dignitat civil. El procés no s'ha acabat. Està en marxa. Un procés polític depèn de molts factors, però sempre tindrà garanties d'èxit si està en mans d'una ciutadania conscienciada i disposada a exercir pacíficament la seva responsabilitat cívica.

Begur (Baix Empordà), 14 d'abril de 2020
(89è aniversari de la proclamació de la II República)

Catalonia, an emancipatory process

[**Josep -Maria Terricabras**, Professor Emeritus at the University of Girona]

Many European Union states are small. Catalonia belongs to the group of medium-sized nations. It has its own history, language, culture, art, customs and traditions. As the historian Pierre Vilar said, “the Pyrenees are a refuge and a corridor”. This is why Catalonia has always been a plural community with a great capacity for integration. Its social and political project, with deep roots in its own millennial history, has always been a project for a better future for all, a future of integration, well-being, culture, justice and freedom.

The so-called “Catalan process” is a collective experience of awareness, self-affirmation and democratic participation for the whole population. After the military defeat in 1714 over the issue of succession to the throne, expressions of Catalanness were persecuted but could not be suppressed, so that in the second half of the nineteenth century there was a cultural and linguistic renaissance in Catalonia, which was followed by the resurgence of political Catalanism, which bore fruit with the creation of the Second Spanish Republic and the approval of a Statute of Autonomy for Catalonia.

The terrible War of Spain gave way to a bloody post-war period. For almost forty years Franco installed a firm and repressive central Spanish structure. After the dictator’s death in 1975, the so-called “transition”, which has gone nowhere but perpetuated itself, has shown some inevitable turns towards the democratization of certain structures, although not all of them. The constitutional creation of the Autonomies in Spain has partly softened the harshest and most irritating aspects of the relationship with the central State. Some of those Autonomies have few difficulties with it, because they are like an elongation of its presence. The creation of seventeen autonomies was almost a surprise for fourteen of them, for which a simple transfer of administrative management would have been enough. The Constitution created them (“nationalities and regions”) to erase the only three national entities coming from the Republic (1931-1939): Catalonia, Euskalherria and Galicia. It was the so-called “coffee for all”, in which Andalusia immediately wanted to have a place alongside the historical nationalities.

After a very brief initial period with certain guarantees, the 1981 coup d’état meant a clear return to centralization. There are countless transfers of powers provided for in the first Statutes of Autonomy which, after so many years, have still not been

carried out. There are countless restrictive interpretations for Catalonia that the Spanish Constitutional Court has been promoting in conflicting cases. It is truly unheard of that at the end of October 2017 the application of article 155 of the Constitution, of doubtful constitutionality, was accepted for Catalonia, since it was never thought of by the original legislators in the terms now applied. Thus, the Generalitat of Catalonia lost its powers, which were later recovered, but only in part, since the extreme vigilance to which the finances and the daily work of its government, as well as the daily work of its Parliament, are subject, make the Generalitat a clearly subordinate body.

The fact that, in the face of the terrible and globalising corona-virus, the Spanish Government has declared the “State of Alarm” and has interpreted it in an absolutely centralist way, emptying the Autonomous Communities of any decision-making capacity, and turning it into the application of article 155 to the whole of Spain, already indicates the degree of constitutional importance that it attaches to the Autonomous Communities. Because it could have exercised its power by coordinating the existing constitutional powers, not by supplanting them.

It is important to bear in mind that, in spite of everything, in spite of the iron central Spanish structure, firmly installed with Franco and in no case dismantled after Franco, the Catalans have increased, step by step, their desire for self-management, their self-awareness as a nation, their self-affirmation in freedom. What Catalonia lacks is precisely self-sufficiency. Maintaining this situation of insufficiency and, if possible, increasing it, is the aim of Spanish centralism, which proclaims with satisfaction that Catalonia is its own land of great interest but that it is falling -paradoxically or exemplarily- into an inappropriate relationship with Catalonia, because while it needs it, it treats it more or less indifferently, as if it were a semi-abroad, as if such treatment could be a stimulus to the rapprochement and acceptance of the Catalans.

When the referendum on independence called by the Catalan government was held on October 1, 2017, there was an outburst of emancipatory collective action: it was not only an act of the government, nor of Parliament alone, but also of entities, groups, sectors and individual citizens who proclaimed their willingness to express their opinion and their democratic decision beyond any restriction or legal limitation. The “process” was initially frustrated by the harshness and brutality of a Spanish State that affirms, expressly and literally, through its governments, its judges, its forces of order, its bankers and big business, that the unity of Spain is more important, more fundamental and basic, than the coexistence and the desire

for democracy of its own citizens, that is, that the political, ideological and circumstantial idea of unity is more important than the will of the citizens to exercise democracy in freedom. Because it is a question of citizens being able to decide on this unity, without it being imposed on them, even less so by force.

It is clear, then, that the effective powers of the State are against the Catalan will. Nor do we know how many percent of Catalans are in favour of independence, although in the elections since 2012 the pro-independence forces have always won in Parliament by an absolute majority. This seems to indicate a lot, if not more. But everything would be more transparent, even more in line with conventional norms, if we could count through the votes how many of us are in one position or another, to democratically accept the result. In this sense, a referendum was called, not to directly proclaim independence but to know whether Catalonia was ready to put herself in conditions to carry out, to make independence a reality. Something that seems absolutely democratic and reasonable.

I agree with my friends when, despite the brutal intervention of the Spanish police, we can rightly refer to the positive result obtained in the 2017 referendum. But I disagree with them when they say that independence was ‘proclaimed’ that day, without making the distinction that seems to me extremely important between ‘declaring’ and ‘proclaiming’. What we did that day, and hence its importance, is that we declared independence, that is to say, we declared our political will, our democratic resolve, to carry it out. Since we did it by peaceful and democratic ways, and not after a warlike struggle, that declared resolution needed some time to be implemented, it needed preparation, assumption of competences, popular and institutional empowerment. After perhaps months or a couple of years, the declaration becomes a proclamation, which consists of making visible that the country is now independent, recognized and confirmed internationally. In a solemn act, the declaration is recalled and the proclamation is celebrated.

In the Catalan process we have seen once again, as was seen earlier in Latin America and in all the former Spanish colonies, that the State will do everything possible, even the undesirable, to ensure that this declaration has no effect. If we look at it from a historical perspective, we can see that Catalonia will have more difficulties in its endeavours – despite the many that have been experienced and suffered by others – because it is a territory that is not far from the metropolis but is, geophysically, a territory and an “internal” market. This is why Catalonia can be controlled more easily: with politicians, judges, police and other powers akin to the State, who do not have to adopt occasional and extraordinary measures, since they

already manage the situation from the ground. The State only has to settle down well, strengthen well and adequately compensate its own and related powers, already installed in Catalonia.

It cannot be expected from these centralist and absorptionist powers of the State, after more than five hundred years, that they will easily accept that one of their territories can have its own voice and want to make decisions for itself. Even less so when they still hold pilgrim ideas -absolutely contrary to serious historiography- such as the idea that Spain was already unified with the Catholic Kings or when they continue to defend -more or less loudly- that “the discovery” was a peaceful undertaking with beneficial cultural and religious effects for America. Little can be expected, then, in terms of flexibility and democratic understanding, from powers of state that have behaved like the first of October and continue to behave with stubborn blindness. I think, however, that particularly from the height of October 1, 2017, something could be expected -even if not much- from other actors who should have reacted by defending the popular will and democratic values: I am referring to the intellectuals and defenders of the left in Spain, and to the European Union.

Of course, the deafening silence of many Spanish intellectuals, artists, journalists (not all of them, but almost) who on other occasions have protested strongly against more or less fascist positions, on the right or the left, and who have now remained on the sidelines, as if the Catalan protest were not with them. Their position until recently was good. With their silence it seems that either they have deafened the noise of the batons and sabres, or they have decided to maintain positions and small privileges. Because the struggle is hard, implacable, and whoever moves does not appear in the photo, whoever goes off script, does not renew his contract. I see with satisfaction, and I will not deny it, that many of them continue to demonstrate for some noble cause. To understand that the Catalan cause does not deserve to be among them, I say to myself that they surely accept that the unity of Spain is the noblest of all causes, that it can be defended by all means and against all values, even if it is against the values of democracy and freedom.

It seems to me that some passive people, who seem to be able to but do not want to, have not yet noticed that the Catalan process has been moving from a process of self-determination to a process of global rupture, thus becoming a process of the Spanish regime of 1978, a regime that was born from the dictatorship and has tried to save as much as possible from it. After a dictatorship, the only democratic

solution was the rupture that was not undertaken. When organizing a reform (“Law for the Political Reform”) it was already indicated that it was simply wanted to reform, that is to say, to give another form to the previous regime, without collapsing it, without really breaking it. It is clear that this was the case. Otherwise, how do you explain that the Head of State proposed by Franco was not submitted to a referendum, as was done, for example, in Greece? How do you explain that the legislative power and the police were not transformed from top to bottom, and that the old model could be continued, even if in some cases its name was changed (for example, the “Court of Public Order” became the “National Court”, with the same tasks of legal exceptionality).

It is essential to understand this: the Catalan process is the first attempt to put in check a transition that has not been transitory but permanent and a regime that has ended up being put in place with international approval. Because the current process calls into question the very notion of democracy and freedoms that exist in Spain. Of course, Spain is nominally a democracy, simply because it uses the same dictionary words that are used in other countries of the world. But the same words can be used to describe very different realities. Franco also defended the “rule of law”, the rule of his law, of the law that he imposed. And he spoke of “25 years of peace” on the 25th anniversary of his cruel dictatorship. And now they want, for example, to homologate the Spanish judiciary to the German one because in both States there is a “Constitutional Court”: both courts share the same name of course but have fundamental differences in the election of their members, in their attributions, and independence. The crime of “sedition”, for which critical politicians, leaders and activists have been convicted, is an old Spanish one that does not exist in European judicial systems.

This is why a badly made and unfinished transition must be brought to an end, because it is high time that it was brought to an end forty-five years after the death of the dictator. The Catalan process does not, therefore, simply seek to reform the State or make a copy of it. It aims to change it at its roots, which is why it seeks the independence of a Republic, because it simply wants another State. Despite not having achieved this so far, the effort that has been made to get this far has been enormous. A few years ago, many thought that the task was only for the Catalanists or the bourgeoisie, or the coalition between them. It is clear that the process has demanded great political, social, moral and pedagogical force, that is, a great force of public concurrence and agreement, but this also requires a great mental change among the citizens. Hundreds of thousands of citizens who until a few years ago

lived apart from the process or even against it, have conspired to carry it out.

The negligence and foolishness of many Spanish leaders who saw in the process a timid movement of peaceful Catalans who would not go far and would eventually surrender, has given way to a major democratic tsunami, which embraces, across the board, young and old, natives and newcomers, speakers of many different languages. Some twenty years ago, the official slogan was “We are 6 million”. The current one is “We are 7.5 million”. This means that in just twenty years Catalonia has increased its population by a quarter, thanks to people coming from many parts of the world, particularly from the East, from Africa, from Latin America. The very fact of having been able to carry out this demographic change with fewer difficulties than could have been expected and also with far fewer resources than would be demanded of the State and than would be real if Catalonia had its own State, this same fact is an extraordinarily important argument not only in favour of the democratic break-up but also speaks in favour of the country’s capacity to carry it out.

If the silence of the majority of Spanish intellectuals, academics and artists in the face of the events in Catalonia and in the process unleashed against its leaders has been resounding up to now, it must be acknowledged that the silence of the European Union is also resounding. Much more was expected of it, particularly after the referendum of October 1st, but surely that was one of the basic errors of that movement. It was an error of naivety on the Catalan side. That on the day of the referendum the Spanish police and civil guard reacted as brutally as they did against Catalan citizens who were going to vote, it is true that it frightened European leaders terribly, since those images were collected and shown on televisions and in the media all over the world. Some of the European leaders expressed their surprise and displeasure. It seems that it was precisely some European intermediation, worried and frightened, that helped to curb, from midday that Sunday, the uncontrolled brutality of the police. A behavior typical of the previous dictatorship (42 years before, at that time!) was horrible and unacceptable, but in the media it lasted a few hours. The king’s speech after two days, on October 3rd, did not disturb Europe as it would have done, no doubt in Belgium, Holland or Sweden, where a king saying what Philip VI said would no longer have been king the next day. It is therefore impossible for them to be said in those countries. Certainly, the existence of the Spanish monarchy, which has the double stain of having been named by Franco and of being as it is, does not bother the Europeans who, in the end, do not want problems in southern Europe and

believe that a strong state – even if it is problematically strong – will resolve the independence-seeking desires of the Catalans and Basques in particular, which do bother them a lot.

There is still one question that I have asked myself repeatedly during the five years that I have had the honour of representing Catalan interests in the European Parliament: why has the European Union not come out in defence of the democratic values that it defends in Article 2 of its Charter of Fundamental Rights?

In the European Union, particularly in its Parliament, suspicions and accusations are constantly being voiced against Hungary, Poland, Romania or Slovakia, to name the four most striking examples. I think I know why still few MEPs and few political leaders have doubts about Spain, even if some have them privately. The reasons are various: firstly, Spain is considered to be one of the big players. Demographically, it is – after Brexit – the fourth largest European state in terms of population, after Germany, France and Italy. It is also considered great -although some of us may find it to be an outdated nostalgia- because of its undeniable imperial past. Secondly, this is because Spain is – although it seems hard to believe – a great unknown in Europe. In fact, the whole of southern Europe is largely unknown in central and northern Europe, as is still the case in Latin America and Africa, despite the fortunately perished European colonial dominions. From this ignorance come the clichés, the suspicions, but also the omissions, which can lead to looking the other way or to unjustly concentrating on a single and very small issue.

However, the case of Spain certainly has a singularity: the northern states believed that with the death of the dog, with the death of rabies, everything would be fine and that the corroded structures of the State would be transformed almost by decree. And European ignorance still stands. They do not know, or they do not want to know – when they are told, they seem stunned – that in Spain there is a "Francisco Franco Foundation" – unimaginable a thing comparable in Berlin or Rome – that there is a "Valley of the Fallen" in a fascist version, or that the Spanish high courts have been denounced on many occasions by the Council of Europe, among others. Often, Europeans do not look and, if they do not look, they do not see. And if they do not see, they do not have to say or do anything. It seems to me that European ignorance about Spain – real and feigned – is magnificently demonstrated by a very old German expression: when we Catalans want to say that we do not understand something or some behaviour, we say "That sounds like Chinese to me"; Germans say That sounds like Spanish to me (Das kommt mir Spanisch vor)".

Spain must therefore be protected, for demographic, historical and economic (passive) reasons and out of ignorance of its reality, which even protects Spanish tourism, which for the Nordic people is a delight and a blessing. It seems that the time has not yet come for frank, frontal criticism of Spain. I don't think it will be long now, if things progress as they have been up to now.

And this attitude towards the confrontation between Catalonia and Spain is fully understandable if we take into account what is the basic, fundamental reality of the Union, which must be clearly expressed: the European Union simply does not exist, despite its 27 current members after Brexit -I trust that it will soon have two or three more members- and its almost 450 million population. I do not know if anyone is thinking of taking effective steps to refound the Union, but at present a Club of States which maintains its essential competences: fiscal, labour, external relations (with one voice only authorised for each occasion), cultural, public order, following a European Central Bank which has no democratic control over Parliament. Nor is the currency, the euro, shared by all its members. Furthermore, what does a common currency mean when there is no common tax policy, when the Member States can compete with each other and offer various tax advantages to large companies?

But the "process" has not been liquidated, because people's will remains, since it comes from far away and is based on history and collective conviction. Among other things, we must bear in mind that the process has not only been a clear expression of democratic will but also a moment of collective empowerment. Citizenship education is not achieved through more or less ideological or patriotic theories or statements, but through convincing experiences. Here we can be helped by Max Weber's magnificent distinction between "authority" and "power". Authority is that which is possessed by capacity and dignity in conduct. Authority is recognized by others, without pressure of any kind, as is the case with authority recognized by students with respect to the worthy teacher or by children with respect to responsible and loving parents. Power is something else: those who hold power need to defend it, often with coercive, legal, penal mechanisms or, if necessary, with direct force. The people, in Catalonia, have realised that democracy gives them moral and even legal authority, far superior to any coercive power their adversaries may have. Certainly, democratic and popular values are superior to the mechanisms of power that safeguard different interests and objectives.

In this sense, the process has obviously been a highly educational political process on a large scale. And the citizens have understood the practical, concrete force of democratic exercise and resistance, exercised from pacifism and civil dignity. The

process is not over. It is under way. A political process depends on many factors, but it always has guarantees of success when it is in the hands of citizens who are aware and willing to exercise their civic responsibility peacefully.

Paper to the Journal « Rizoma Freireano »
Begur (Girona), 2020 April 14th (89th anniversary of the Spanish Republic’s proclamation)

Cataluña, un proceso de emancipación

[**Josep-Maria Terricabras**, catedrático emérito de la Universitat de Girona]

Muchos Estados de la Unión Europea son pequeños. Cataluña pertenece al grupo de las naciones medianas. Tiene historia, lengua, cultura, arte, costumbres y tradiciones propias. Como dijo el historiador Pierre Vilar, “los Pirineos son refugio y corredor”. De ahí que Cataluña haya sido siempre una comunidad plural con gran capacidad de integración. Su proyecto social y político, con raíces profundas en su propia historia milenaria, ha sido siempre un proyecto de un futuro mejor para todos, un futuro de integración, bienestar, cultura, justicia y libertad.

El llamado “proceso catalán” es una experiencia colectiva de toma de consciencia, de autoafirmación y de participación democrática para toda la población. Tras la derrota militar del 1714 por la cuestión de la sucesión en el trono, las expresiones de catalanidad fueron reprimidas pero no pudieron ser suprimidas, de modo que, en la segunda mitad del siglo XIX hubo un renacimiento cultural y lingüístico en Cataluña, al que siguió el resurgimiento del catalanismo político, que dio su fruto con la creación de la II República Española y la aprobación de un Estatuto de Autonomía para Cataluña.

La terrible Guerra de España dio paso a una también sangrienta posguerra. Durante casi cuarenta años Franco instaló una firme y represiva estructura central española. Tras la muerte del dictador en 1975, la llamada “transición”, que no ha transitado a ninguna otra parte más que a perpetuarse, ha manifestado algunos giros inevitables hacia la democratización de ciertas estructuras, aunque no de todas. La creación constitucional de las Autonomías en España ha dulcificado en parte los aspectos más ásperos y más irritantes de la relación con el Estado central. Algunas de esas Autonomías tienen pocas dificultades con él, porque son como una elongación de su presencia. La creación de diecisiete autonomías fue casi una sorpresa para catorce de ellas, a las que hubiera bastado una simple cesión de gestión administrativa. La Constitución las creó (“nacionalidades y regiones”) para borrar las tres únicas entidades nacionales procedentes de la República (1931-1939): Cataluña, Euskalherria y Galicia. Fue el llamado “café para todos”, en el que Andalucía quiso tener inmediatamente un puesto al lado de las nacionalidades históricas.

Tras un brevísimo período inicial con ciertas garantías, el golpe de Estado de 1981 significó un retorno claro a la centralización. Son innumerables los traspasos de

competencias previstos en los primeros Estatutos de Autonomía que, tras tantos años, aún no se han realizado. Son innumerables las interpretaciones restrictivas para Cataluña que el Tribunal Constitucional español ha ido promoviendo en casos conflictivos. Es realmente inaudito que a fines de octubre de 2017 se aceptara la aplicación para el Principado del artículo 155 de la Constitución, de dudosa constitucionalidad, puesto que jamás fue pensado en los términos aplicados ahora por los legisladores originarios. Así perdió sus atribuciones la Generalitat de Cataluña, recuperadas después, pero sólo en parte, puesto que la vigilancia extrema a que están sometidas la hacienda y el quehacer diario de su Gobierno, así como el diario quehacer de su Parlamento, convierten la Generalitat en un organismo claramente subalterno.

El hecho de que, ante el terrible y globalizador corona-virus, el Gobierno de España haya declarado el “Estado de Alarma” y lo haya interpretado de forma absolutamente centralista, vaciando de cualquier capacidad de decisión a las Comunidades Autónomas, y convirtiéndolo en la aplicación del artículo 155 a toda España, ya indica el grado de importancia constitucional que concede a las Autonomías. Porque hubiera podido ejercer su poder *coordinando* los poderes constitucionales existentes, no suplantándolos.

Es importante tener en cuenta que, a pesar de todo, a pesar de la férrea estructura central española, firmemente instalada con Franco y en ningún caso desmontada después de Franco, los catalanes han aumentado, paso a paso, sus ansias de autogestión, su autoconciencia como nación, su autoafirmación en la libertad. Lo que le falta a Cataluña es, precisamente, autosuficiencia. Mantener esa situación de insuficiencia y, si fuera posible, aumentarla, es el propósito del centralismo español, que proclama satisfecho que Cataluña es tierra propia de gran interés pero que cae -¿paradójicamente o ejemplarmente?- en una relación impropia con Cataluña, porque a la vez que la necesita, la trata de forma más o menos indiferente, como de semi-extranjería, como si un trato así pudiera ser un estímulo para el acercamiento y la aceptación de los catalanes.

Cuando el primero de octubre de 2017 se llevó a cabo el referéndum de independencia convocado por el gobierno catalán se produjo un estallido de acción colectiva emancipadora: no fue sólo un acto del gobierno, ni del Parlamento sólo, sino también de entidades, grupos, sectores y ciudadanos individuales que proclamaron su voluntad de manifestar su opinión y su decisión democrática más allá de cualquier restricción o de cualquier limitación legal. El “proceso” quedó inicialmente frustrado por la dureza y brutalidad de un Estado español que afirma,

de forma expresa y literal, a través de sus gobiernos, de sus jueces, de sus fuerzas del orden, de sus banqueros y grandes empresarios, que la unidad de España es más importante, más fundamental y básica, que la convivencia y las ansias de democracia de sus propios ciudadanos, es decir, que la idea política, ideológica y coyuntural de la unidad es más importante que la voluntad de los ciudadanos de ejercer la democracia en libertad. Porque se trata de que los ciudadanos puedan decidir sobre esa unidad, sin que les sea impuesta, menos aún por la fuerza.

Aparece claro, pues, que los poderes efectivos del Estado están en contra de la voluntad catalana. Tampoco sabemos qué tanto por ciento de catalanes están a favor de la independencia, aunque en las elecciones desde el 2012 las fuerzas independentistas han ganado siempre en el Parlamento por mayoría absoluta. Eso parece indicar bastante, o mucho. Pero todo sería más transparente, incluso estaría en mayor acuerdo con las normas convencionales, si pudiésemos contar a través de los votos cuántos estamos en una posición u otra, para aceptar democráticamente el resultado. En este sentido se convocó un referéndum, no para proclamar directamente la independencia sino para saber si Cataluña estaba dispuesta a ponerse en condiciones para llevar a cabo, para concretar, la independencia. Algo que parece absolutamente democrático y razonable.

Coincido con mis amigos cuando, a pesar de la intervención brutal de la policía española, nos podemos referir con razón al resultado positivo que se obtuvo en el referéndum del 2017. Pero disiento de ellos cuando dicen que aquel día se "proclamó" la independencia, sin hacer la distinción que me parece extremadamente importante entre "declarar" y "proclamar". Lo que hicimos aquel día, y de ahí su importancia, es que *declaramos* la independencia, es decir, declaramos nuestra voluntad política, nuestra resolución democrática, de llevarla a cabo. Puesto que lo hicimos por caminos pacíficos y democráticos, y no tras una contienda bélica, esa resolución declarada necesitaba algún tiempo para ser implementada, necesitaba preparación, asunción de competencias, empoderamiento popular e institucional. Al cabo quizás de meses o de un par de años es cuando la declaración se convierte en proclamación, que consiste en hacer visible que el país ya es independiente, reconocido y confirmado internacionalmente. En un acto solemne se recuerda la declaración y se celebra la proclamación.

En el proceso catalán hemos comprobado una vez más, como se pudo comprobar anteriormente en América Latina y en todas las antiguas colonias españolas, que el Estado hará todo lo posible, incluso lo indeseable, para que esa declaración no surta

ningún efecto. Si lo vemos con perspectiva histórica, advertimos que Cataluña tendrá más dificultades en su empeño -a pesar de las muchas habidas y sufridas por otros- porque se trata de un territorio que no es lejano a la metrópoli sino que es, geofísicamente, un territorio y un mercado "interior". De ahí que Cataluña pueda ser controlada más fácilmente: con políticos, jueces, policías y otros poderes afines al Estado, que no tienen que adoptar medidas ocasionales y extraordinarias, puesto que ya gestionan la situación desde el terreno. El Estado sólo tiene que asentar bien, reforzar bien y compensar adecuadamente sus poderes propios y afines, ya instalados en Cataluña.

De esos poderes centralistas y absorcionistas del Estado no se puede esperar, al cabo de más de quinientos años, que acepten fácilmente que uno de sus territorios pueda tener voz propia y quiera tomar decisiones por sí mismo. Menos aún cuando todavía sostienen ideas peregrinas -absolutamente contrarias a la historiografía seria- como que España estaba ya unificada con los Reyes Católicos o cuando siguen defendiendo -en voz más o menos alta- que "el descubrimiento" fue una empresa pacífica de beneficiosos efectos culturales y religiosos para América. Poco se puede esperar, pues, en flexibilidad y comprensión democrática, de unos poderes del Estado que se han comportado como el primero de octubre y se siguen comportando con ceguera pertinaz. Pienso en cambio que, particularmente a partir del momento álgido del primero de octubre de 2017, sí se podía esperar algo -aunque no fuera mucho- de otros actores que debían haber reaccionado defendiendo la voluntad popular y los valores democráticos: me refiero a los intelectuales y defensores de la izquierda en España, y a la Unión Europea.

Desde luego, es absolutamente clamoroso el silencio ensordecedor de muchos intelectuales, artistas, periodistas españoles (no todos, pero casi) que en otras ocasiones han protestado fuertemente contra posiciones más o menos fascistas, de derechas o de izquierdas, y que ahora se han mantenido al margen, como si la protesta catalana no fuera con ellos. Su posicionamiento hasta hace poco era bueno. Con su silencio parece que, o bien han ensordecido al ruido de las porras y los sables, o bien han decidido mantener puestos y pequeños privilegios. Porque la lucha es dura, implacable, y quien se mueve no sale en la foto, quien se sale del guión, no renueva contrato. Veo con satisfacción, y no lo voy a negar, que muchos de ellos siguen manifestándose por algunas causas nobles. Para entender que la causa catalana no merezca estar entre ellas, me digo que seguramente aceptan que la unidad de España es la más noble de todas las causas, que puede ser defendida por todos los medios y contra todos los valores, aunque sea contra los

valores de la democracia y la libertad.

Me parece que algunos pasivos, que parece que podrían pero no quieren, todavía no han advertido que el proceso catalán ha ido moviéndose de un proceso por la autodeterminación propia a un proceso por la ruptura global, convirtiéndose así en un proceso al régimen español del 78, un régimen que nació de la dictadura y que ha intentado salvar de ella cuanto ha podido. Tras una dictadura, la única salida democrática era la ruptura que no se acometió. Al organizar una reforma («Ley para la Reforma Política») ya se indicaba que simplemente se quería reformar, es decir, dar otra forma al régimen anterior, sin derrumbarlo, sin romperlo de verdad. Está claro que fue así. Si no, ¿cómo se explica que el Jefe del Estado propuesto por Franco no fuera sometido a un referéndum, como se hizo, por ejemplo, en Grecia? ¿Cómo se explica que el poder legislativo y la policía no fueran transformados de arriba abajo, y que se pudiera seguir con el modelo antiguo, aunque en algún caso se le cambiara el nombre (por ejemplo, el «Tribunal de Orden Público» pasó a ser «Audiencia Nacional», con los mismos cometidos de excepcionalidad jurídica).

Es fundamental entender esto: el proceso catalán es el primer intento de poner en jaque una transición que no ha sido transitoria sino permanente y un régimen que ha terminado por aposentarse con el beneplácito internacional. Porque el proceso actual pone en cuestión la noción misma de democracia y de libertades que subsisten en España. Claro está que España es, nominalmente, una democracia, sencillamente porque usa las mismas palabras del diccionario que se usan en otros países del mundo. Pero con las mismas palabras pueden designarse realidades muy dispares. Franco también defendía el “Estado de derecho”, el Estado de *su* derecho, del derecho que él imponía. Y hablaba de “25 años de paz” al cumplirse 25 años de su dictadura cruel. Y ahora se quiere, por ejemplo, homologar la judicatura española a la alemana porque en ambos Estados existe un “Tribunal Constitucional”: ambos tribunales comparten desde luego el mismo nombre pero tienen diferencias fundamentales en la elección de sus miembros, en sus atribuciones, e independencia. El delito de “sedición”, por el que se ha condenado a políticos, líderes y activistas críticos, es una antigualla española inexistente en los sistemas judiciales europeos.

De ahí que haya que acabar con una transición mal hecha e inacabada, porque ya es hora que se acabe con ella cuarenta y cinco años tras la muerte del dictador. El proceso catalán no pretende, pues, simplemente reformar el Estado o hacer una copia de él. Pretende cambiarlo de raíz, de ahí que busque la independencia de una República, porque quiere simplemente otro Estado. A pesar de no haberlo

conseguido hasta ahora, el esfuerzo que se ha hecho para llegar hasta aquí ha sido enorme. Hace unos años, muchos pensaron que la tarea era sólo de los catalanistas o de los burgueses, o de la coalición entre ambos. Está claro que el proceso ha exigido una gran fuerza política, social, moral, pedagógica, es decir, una gran fuerza de concurrencia y acuerdo públicos, pero ello también requiere un gran cambio mental entre la ciudadanía. Cientos de miles de ciudadanos que hasta hace pocos años vivían apartados del proceso o incluso eran contrarios a él, se han confabulado para llevarlo a cabo.

La negligencia y necedad de muchos dirigentes españoles que veían en el proceso un tímido movimiento de catalanes pactistas que no irían muy lejos y al final se rendirían, ha dado paso a un tsunami democrático de gran envergadura, que abraza, de forma transversal, a jóvenes y mayores, a nativos y recién llegados, a personas hablantes de muy distintas lenguas. Hace unos veinte años, el eslogan oficial era “Somos 6 millones”. El actual es “Somos 7,5 millones”. Eso significa que en sólo veinte años Cataluña ha aumentado su población una cuarta parte, gracias a personas llegadas de muchas partes del mundo, particularmente del Este, de África, de América Latina. El hecho mismo de haber podido llevar a cabo ese cambio demográfico con menos dificultades de las que podían ser esperadas y también con muchos menos recursos de los que serían exigibles al Estado y de los que serían reales si Cataluña dispusiera de un Estado propio, ese mismo hecho es un argumento de una importancia extraordinaria no sólo en favor de la ruptura democrática sino que también habla en favor de la capacidad del país para llevarla a cabo.

Si ha sido clamoroso hasta ahora el silencio de la mayoría de intelectuales, académicos y artistas españoles ante los hechos ocurridos en Cataluña y en el proceso desatado contra sus líderes, hay que reconocer que también es clamoroso el silencio de la Unión Europea. Se esperaba mucho más de ella, muy particularmente a partir del referéndum del primero de octubre, pero seguramente ahí radicó uno de los errores básicos de aquel movimiento. Fue un error de ingenuidad por parte catalana. Que el día del referéndum la policía y la guardia civil españolas reaccionasen tan brutalmente como lo hicieron contra ciudadanos catalanes que iban a votar, es cierto que asustó terriblemente a los líderes europeos, puesto que aquellas imágenes fueron recogidas y mostradas en las televisiones y los medios de todo el mundo. Alguno de los líderes europeos expresó su sorpresa y contrariedad. Parece que fue precisamente alguna intermediación europea, preocupada y asustada, la que ayudó a frenar, a partir del mediodía de

aquel domingo, la brutalidad incontrolada de la policía. Un comportamiento propio de la dictadura anterior (¡42 años anterior, en aquel momento!) resultó horrible e inaceptable, pero mediáticamente duró unas pocas horas. El discurso del rey al cabo de dos días, el 3 de octubre, tampoco inquietó en Europa como lo habría hecho, sin ninguna duda en Bélgica, Holanda o Suecia, donde un rey diciendo lo que dijo Felipe VI ya no hubiera sido rey al día siguiente. Por ello es imposible que se digan en aquellos países. Ciertamente, la existencia de la monarquía española, que tiene la doble mácula de haber sido nombrada por Franco y de ser como es, no incomoda a los europeos que, a la postre, no quieren problemas en el sur de Europa y creen que un Estado fuerte -aunque sea problemáticamente fuerte- resolverá las ansias independentistas particularmente de catalanes y vascos que, esas sí, les incomodan mucho.

Queda aún una pregunta que me he planteado repetidamente durante los cinco años en que he tenido el honor de ser representante de intereses catalanes en el Parlamento Europeo: ¿por qué la Unión Europea no ha salido en defensa de los valores democráticos que defiende en el artículo 2 de su Carta de Derechos Fundamentales?

En la Unión Europea, particularmente en su Parlamento, constantemente se manifiestan sospechas y acusaciones contra Hungría, Polonia, Rumanía o Eslovaquia, para poner los cuatro ejemplos más llamativos. Me parece que sé por qué aún pocos eurodiputados y pocos dirigentes políticos presentan dudas sobre España, aunque algunos las tengan en privado. Las razones son diversas: en primer lugar, España es considerada del grupo de los grandes. Demográficamente es -tras el Brexit- el cuarto Estado europeo en población, después de Alemania, Francia e Italia. También se la considera grande -aunque a algunos nos pueda parecer nostalgia trasnochada- por su innegable pasado imperial. Ello ocurre, en segundo lugar, porque España es -aunque parece que cuesta de creer- una gran desconocida en Europa. De hecho, todo el sud de Europa es muy desconocida en el centro y el norte de Europa, como lo sigue siendo América Latina o África, a pesar de los dominios coloniales europeos, afortunadamente periclitados. De esas ignorancias provienen los tópicos, las suspicacias, pero también las omisiones, que pueden llevar a mirar hacia otro lado o a concentrar injustamente la mirada en una sola y muy reducida cuestión.

Sin embargo, el caso de España tiene, ciertamente, una singularidad: los Estados del norte creyeron que muerto el perro, muerta la rabia y que, tras la muerte de Franco todo iría bien y que las estructuras corroídas del Estado se transformarían

casi por decreto. Y la ignorancia europea sigue en pie. No saben, o no quieren saber -cuando se les dice, parecen estupefactos- que en España hay una «Fundación Francisco Franco» -inimaginable una cosa equiparable en Berlín o Roma-, que hay un «Valle de los Caídos» en versión fascista, o que los altos tribunales españoles han sido denunciados en muchas ocasiones por el Consejo de Europa, entre otros. A menudo, los europeos no miran y, si no miran, no ven. Y si no ven, no tienen que decir o hacer nada. Me parece que la ignorancia europea sobre España -real y fingida- queda magníficamente de manifiesto en una expresión alemana muy antigua: cuando los catalanes queremos decir que no entendemos algo o algún comportamiento, decimos «Eso me suena a chino»; los alemanes dicen «Eso me suena a español (*Das kommt mir Spanisch vor*)»

España debe ser, pues, protegida, por razones demográficas, históricas y económicas (pasivas) y por ignorancia de su realidad, con lo cual incluso se protege el turismo español que para los nórdicos es una delicia y una bendición. Parece que no ha llegado aún el momento de la crítica frontal, franca, a España. No creo que pueda tardar mucho, si las cosas avanzan como hasta ahora.

Y esa actitud frente a la confrontación entre Cataluña y España se entiende del todo si se tiene en cuenta cuál es la realidad básica, fundamental de la Unión, que debe expresarse con claridad: la Unión Europea sencillamente no existe, a pesar de sus 27 miembros actuales tras el Brexit -confio que pronto tendrá dos o tres miembros más- y sus casi 450 millones de población. No sé si alguien piensa en dar pasos efectivos para una refundación de la Unión, pero actualmente un Club de Estados que mantienen sus competencias esenciales: fiscales, laborales, de relaciones exteriores (con una voz sólo autorizada para cada ocasión), culturales, de orden público, siguiendo a un Banco Central Europeo que no tiene control democrático del Parlamento. La moneda, el EURO, tampoco es compartida por todos sus miembros. Además, ¿qué significa una moneda común cuando no hay una política fiscal común, cuando los países miembros pueden hacerse la competencia entre sí y ofrecer distintas ventajas fiscales a las grandes empresas?

Pero el “proceso” no ha quedado liquidado, porque no lo puede quedar la voluntad ciudadana, puesto que viene de lejos y se cimienta en la historia y la convicción colectiva. Entre otras cosas, hay que tener en cuenta que el proceso no sólo ha sido una expresión clara de voluntad democrática sino que también fue un momento de empoderamiento colectivo. La educación ciudadana no se consigue con teorías o afirmaciones más o menos ideológicas o patrióticas, sino con experiencias y vivencias convincentes. Aquí nos puede ayudar la magnífica distinción de Max

Weber entre “autoridad” y “poder”. La autoridad es la que se posee por capacidad y dignidad en la conducta. La autoridad es reconocida por otros, sin presión de ningún tipo, como ocurre con la autoridad reconocida por los alumnos respecto al profesor digno o bien por los hijos respecto a los padres responsables y amorosos. El poder es otra cosa distinta: quien detenta el poder necesita defenderlo, a menudo con mecanismos coercitivos, legales, penales o, si es preciso, con la fuerza directa. El pueblo, en Cataluña, se ha dado cuenta de que la democracia le da autoridad moral e incluso legal, muy superior al poder coercitivo que puedan tener sus adversarios. Ciertamente, los valores democráticos y populares son superiores a los mecanismos de poder que salvaguardan intereses y objetivos distintos.

En este sentido, el proceso ha sido, evidentemente, un proceso político sumamente educativo a gran escala. Y los ciudadanos han entendido la fuerza práctica, concreta, del ejercicio y de la resistencia democráticos, ejercidos desde el pacifismo y la dignidad civil. El proceso no ha terminado. Está en marcha. Un proceso político depende de muchos factores, pero siempre tiene garantías de éxito cuando está en manos de ciudadanos concienciados y dispuestos a ejercer pacíficamente su responsabilidad cívica.

Artículo para la Revista «Rizoma Freireano»
Begur, 14 de abril del 2020 (89 aniversario de la proclamación de la República)

Absurdistan

[**Bodil Valero**. Member of the European Parliament (2014-2019)]

It's the 1976-77 Christmas holidays and I'm travelling by Interrail with a friend. This is my first time in Spain and Catalonia. Franco is dead and buried and our boycott of the dictatorship is over. We want to go all the way to Morocco, which is as far as we can go with our passes.

Other people are riding with us in the compartment. At one station, three Spanish civil guards board the train. A man next to us becomes very nervous and we all help him hide under the seat. The heavily armed guards enter the compartment and ask for passports. After we show them our Swedish passports and, even though we don't speak a word of Spanish, they sit down to chat with us. In the 70s, travelling with a Swedish passport is considered advantageous, but young Swedish women are also considered legitimate – and cheap – prey. It was a while before we got rid of them.

This wouldn't be my only encounter with the *Guardia Civil* in the next few years. One day I was woken by a knock at the door. Outside a guard was pointing his automatic weapon at me. He was the same one who had questioned me about my sexual habits the week before at a petrol station. Of course, I refused to open it.

That first trip to Spain was the beginning of my more than forty years of close ties with Spain and Catalonia. I lived in Catalonia during the first years of the transition to democracy, and during the 1981 military coup. I also married a Catalan, so my children are Catalan too.

For an 18-year-old coming from Sweden, a peaceful country of many personal freedoms, going to such an authoritarian country, with all the institutions of the Franco era and an active terrorist organisation, was a huge culture shock. It was all very bizarre. I soon learned never to park in front of a police station (a very safe thing to do in Sweden). *They're the first to be blown up. The civil guards shoot first and ask questions later*. Many of my friends spoke Catalan, but wrote only in Spanish. Some spoke in Spanish, others in Catalan, but we all understood one another. The people in the town where I lived could hardly speak Spanish – even though Catalan had been forbidden for forty years – so I learned Catalan. On the road to my house there was a village with only two residents. They had fought on different sides during the civil war and were still not talking to each other.

In Sweden, the image of Spain was clearly a two-sided one. The ‘glamorous’ side: charter tourism, sun and sand, barbecues, cheap alcohol and discos. The ‘dark’ side: the dictatorship and the death penalty. I clearly remember when the socialist head of the Swedish government, Olof Palme, in a famous speech, said that Franco was a murderer and how harshly he criticised Swedish trade union members who had taken a charter trip to party there.

At school I learned that the only developing country left in Europe was Spain and that Spanish was spoken there. I was one of the many Swedes who refused to go to Spain while Franco was still alive.

Today, everyone seems to have forgotten the dark side of the Franco regime. At most, we learn that Spain was a dictatorship for 40 years and is now a full-fledged democracy. But transitions from dictatorship to democracy take time, especially when institutions remain fundamentally unchanged. The Spanish transition to democracy has often been held up as an example by northern Europeans, especially after the king intervened during the failed coup of February 1981. And with Spain’s entry into the EU in 1986, I thought things couldn’t go wrong. Spain and the other members of the European Union would be bound together by common values: democracy, human rights and the rule of law. With Spain in the Union, the rights of minorities and their languages would also be guaranteed.

So, the Spanish government’s use of force during the 1 October 2017 referendum was a rude awakening for the outside world. Photos showed the police and civil guards indiscriminately beating up the young and old as they queued at the polling stations. The media even began to report about the conflict in a new way.

Despite strong opposition from the Spanish state, the Catalan government made great efforts to explain why they wanted a referendum on independence, but the image in the media was often that of rich nationalists wanting to leave the poorer classes behind. This was certainly not a welcome message to Europe, where what counts is solidarity between countries. Also, the word ‘nationalism’ brought to mind fascism and right-wing extremism. But, how did it get to the point that Catalans felt forced to hold the referendum and the Spanish government felt obliged to ‘break the uprising’? Why didn’t they sit down and talk? Why didn’t they reach an agreement before things had gone this far?

In Stockholm, the Spanish embassy often asked me what we would do if Scania, for example, wanted to become independent. I always said that I was convinced that

our head of government would go to Scania, talk to the people there and find a solution acceptable to both parties. Most EU countries expect democracies to behave like democracies, even the young ones.

Over the centuries, the relationship between Catalonia and the Spanish state has not changed much. At regular intervals the Catalans have tried to free themselves from Spain and on each occasion the state stopped the revolt by force, not dialogue and consensus. This continued lack of dialogue is very difficult to understand.

Many territorial conflicts have been resolved through dialogue and consensus. When Norway wanted to become independent from Sweden, the issue was resolved by consensus. The Baltic countries are also peaceful examples. In Quebec and Scotland, citizens got to vote and chose to stay. The Spanish government, led by the People's Party (PP), claimed to represent the silent (unionist) majority in Catalonia that did not support independence. Why, then, did the independence parties grow stronger while the PP saw itself eliminated as a political power in Catalonia? Why didn't the PP allow the referendum? Why didn't it get involved in the anti-independence campaign like the British government did? In that had been the case, the anti-independence vote would have had a great chance to win, especially if, at the same time, the PP had tried to resolve at least some of the many problems between Catalans and the Spanish state.

Instead, the central government pretended there was no conflict and never mentioned it – *hear no evil, see no evil*– and managed to fool the rest of the world remarkably well because what happens in Spain rarely makes headlines in the European press. The pretence went so far that, when King Philip VI spoke before the European Parliament, he never mentioned the conflict in Catalonia. Such a denial from the head of state, a person who should intervene and mediate between the different sides at such a difficult time for the country, truly is remarkable.

The conflict between the Spanish state and the autonomous communities requires a totally different kind of dialogue. It is not enough for the central government to propose that the pro-independence members can express themselves in the Senate, where the PP has an absolute majority. And it is unacceptable for the Spain to refuse help from external mediators, both before and after the referendum.

Meanwhile, the Catalan government understood that holding a referendum would be seen as an act of defiance against the central government, but not even in their wildest imagination would anyone have imagined that the police of an EU Member

State would use so much violence against defenceless voters. One can't help but wonder whether there was any opportunity to backtrack when all attempts at dialogue failed. There is popular support for independence and the pressure on elected officials has been and continues to be very strong. It is not at all about Spanish speakers against Catalan speakers, as many have tried to make out. Both groups include people for or against independence.

The central government could not escape the pressure, internal or external. For many years the PP – the heirs of the Franco era – was the only right-wing party but, after major corruption scandals, they were under attack from all sides. A new party – *Ciudadanos*– was formed to fill the void. They demanded changes in language laws, wanted greater 'Spanishisation' of Catalonia and succeeded in cementing the image of Catalan speakers versus Spanish speakers. Even further to the right was the Falange, whose support and votes had kept the PP on the far right. The absence of extreme right-wing parties in Spain surprised the rest of Europe, but such a party wasn't really missing. The government was already moving further right and closer to the Falange, pursuing some of their policies so as not to lose votes.

Despite these disturbing trends over the last few years, foreigners' general perception of Spain is still sun and sand, and that Spain is a full-fledged democracy which King Juan Carlos I saved from returning to a dictatorship. In 2015, the Spanish parliament passed the notorious Law to Protect Citizen Security, dubbed the Gag Law (*Ley Mordaza*). Since its enactment, criticising God, the king and the government is penalised. Filming a police officer striking a protester and posting it on Facebook can lead to fines, as can other peaceful actions, including participating in a sit-in in front of a nuclear power plant. Since 2015, various actors, musicians, and others have been fined, imprisoned or forced into exile for what they have said or written.

In other countries, it seemed crazy and was hard to believe that the colour yellow couldn't be used during an election and that *Ciudadanos* was spending so much time and energy cutting down yellow ribbons all over Catalonia. Equally absurd was that, until recently, taxes were being used to pay for a huge monument to honour the former dictator, and that many of those who fought against him are also buried there, but in mass graves – against their families' and, supposedly, their own wishes. Franco's supporters call it 'reconciliation'. One of the most absurd examples for me, a Swedish citizen, was the minister of the Interior who honoured a police officer for distinguished service by giving the award to the Virgin Mary, the patron saint of the police. Remember that this is in an age of democracy, in a country of

the European Union, and not in a dictatorship.

People from other countries usually don't know that Spain is the second country in the world, after Cambodia, with the most unopened mass graves and that not a single war criminal has been convicted in the courts. Nor do they know that the same minister of the Interior refused to revoke the honours awarded to one of the most notorious torturers of the Franco era, the so-called *Billy el Niño*(Billy the Kid). Thanks to the tabloids, it is well known that political corruption on the right and on the left is widespread, including in the Royal Household, but people seem to accept that the same thing probably happens everywhere.

One of the main problems I see is the 1978 Constitution, adopted during the transition to democracy, and largely based on former institutions, including a powerful military. The constitution has provided the grounds to prosecute representatives of the Catalan government and leaders of civil society and sentence them to as many as 13 years for insurrection. And the president of the Catalan parliament was convicted for **allowing a debate** on independence. Isn't a parliament the very place where that should be debated? Here, too, denial has been the rule: there are no 'political prisoners' in Spain; they are called 'imprisoned politicians' (and treated as criminals). The central government also denies there has been any political conflict with Catalonia. Until recently, it was forced to call it a 'conflict of coexistence' when it needed support from one of the Catalan independence parties to form a government, approve budgets and pass other proposals. When the constitution was adopted, an amnesty law was also enacted, making any discussion of what happened during the dictatorship unlikely. As a result, no reconciliation of any kind has been sought or taken place in Spain.

Many European politicians are aware of the situation and closely monitor developments in Spain, but European interest in getting involved has been negligible. The EU is an organisation of member states; dialogue takes place between it and each member. If a particular region within a country asks for assistance, it is treated as an internal matter. The EU cannot provide it unless the Member State explicitly requests it. That is why Catalonia's case cannot be on the agenda. In my opinion, this is wrong.

Reading the basic principles for EU membership, as expressed in Article 2 of the EU Treaty, I am honoured to be part of this Union. *"The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities.*

These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail." When I see how little this article is respected, however, and not only in Spain, am I ashamed.

The Catalans I spoke with before the referendum on 1 October 2017 were convinced that the EU would defend them if Spain used violence. They expected the EU to apply Article 7 of the Treaty, which can be used to deprive a Member State of certain rights – such as the right to vote in the Council – if it violates the core values set out in Article 2. For this to be possible, however, the Council must declare unanimously that the Member State in question has failed to meet its obligations under the Treaty. But how can the Council reach unanimity on an issue of such importance when Spain is not the only country to disregard Article 2?

And why didn't the EU threaten to trigger Article 7 against Spain, as it did against Poland and Hungary, when Spain adopted the 'Gag Law' or used force in the referendum? Or when it became clear that the Spanish courts were not independent and that Spain's actions were not in accordance with the constitution? Can you be a member of the EU without meeting its conditions? In Poland, Article 7 was applied in response to laws that threatened the independence of the courts, and in Hungary to serious violations of, among other things, freedom of the press. It's important to remember that, at the time of the referendum, all the EU's top representatives (in the Commission, the Parliament and the Council) were from the EPP Group (European People's Party), which was also the ruling party in Spain. Commission President Juncker, and even Parliament President Tajani, who had once praised Mussolini in a speech in Italy, received honorary awards from the Spanish state during this time. Europe is certainly afraid of Catalonia becoming a Pandora's Box. Depending on how Catalonia is dealt with, latent conflicts in several other European countries might emerge.

Being a full-fledged democracy means more than citizens voting every four years. The foundations of democracy are free elections, respect for human rights and the principles of the rule of law, which cannot prevail over human rights. Everything goes together. Laws govern what we can and cannot do, but laws that fail to respect human rights, such as the Gag Rule, should never be enacted. In a state of law, courts must be independent. During the trial of the political prisoners, however, it became clear that that was not the case in Spain.

In a democracy, I expect political conflicts to be resolved through dialogue, not

violence; through the courts, not politics. In a democracy, it is unacceptable for politically appointed judges to sentence political opponents without proper legal support to long prison terms. In a democracy, it is unacceptable to use security forces to persecute and spy on political opponents in exile without the approval of the other country. In a democracy, it is unacceptable to judge musicians in a court of law because of their song lyrics. In a democracy, it is unacceptable to... The list goes on and on.

Regrettably, after closely following developments in Spain for more than 40 years, my image of the Spanish state is very tarnished. I have gone from hoping that the country was actually progressing, step by step, towards a full-fledged democracy to wondering if it was all a lie, from beginning to end. How can it be a democracy when the spirit of Franco – with the help of the more conservative sectors of the Catholic Church – still holds sway under a constitution that seems impossible to modernise? The state and its institutions, including the judiciary and the army, give me the growing impression that fascism never really went away. This is a challenge for all democrats – fortunately, there are many – in all the Spanish autonomous communities.

My image of the EU has also changed. In 1986 I was hopeful about Spain’s entry into the EU. I was convinced that the EU would guarantee the rights of minorities and that Spain, as a Member State, would never again use violence against Catalans and Basques. Seeing the EU close its eyes and, essentially, repeat the message the Spanish government wants to convey, I have lost that hope. The European Parliament was not even allowed to hold a debate on the events surrounding the referendum.

I don’t know what the future holds. All I know is that it is hard to compare the way things work in the north and the way they work in the south. Perhaps this is the mistake we make when we analyse events in other countries. Our histories are totally different, as are our ways of relating to neighbours. I do ask, though, that we all abide by the rules if we voluntarily belong to the same club (the EU). And, seeing what is happening today in Spain and in other countries of the Union, I know we have failed completely. It is time for the EU to assume its responsibility as guardian of the treaties and play an active role in resolving internal conflicts of the Member States, to help them get back on the road to democracy and comply with Article 2 of the Treaty.

Absurdistán

[**Bodil Valero**. Miembro del Parlamento Europeo (2014-2019)]

Son las vacaciones de Navidad 1976/77, voy en interrail con una amiga. Franco está muerto y enterrado. Nuestro boicot a la dictadura ha terminado. Queremos ir hasta Marruecos, que es hasta donde nos permite nuestra tarjeta de interrail del tren. Este es mi primer encuentro con España y Cataluña.

En el tren compartimos espacio con otras personas. En una estación, tres guardias civiles españoles entran en el tren. Un hombre del compartimento se pone muy nervioso y entre todos le ayudamos a esconderse bajo el asiento. Los guardias civiles entran en el compartimento muy armados y piden los pasaportes. Les mostramos nuestros pasaportes suecos. Como resultado, y aunque no podemos decir ni una palabra en castellano, se sientan allí con nosotras a conversar. Tener un pasaporte sueco en los años 70 es siempre una ventaja cuando viajas, pero ser una chica sueca también significa que se te considera una presa legítima, de bajo precio. Pasa un buen rato hasta que conseguimos librarnos de ellos.

Éste no será mi único encuentro con la Guardia Civil en los siguientes años. Un día me despierta un golpe en la puerta. En el exterior, un guardia civil me está apuntando con su arma automática, la misma persona que la semana anterior me interrogó sobre mis hábitos sexuales en la gasolinera cuando ponía gasolina. Desde luego, me negué a responderle.

Este primer viaje mío a España fue el comienzo de más de cuarenta años de estrecho contacto con España y Cataluña. Viví en Cataluña durante los primeros años de la transición a la democracia. Allí viví durante el golpe militar de 1981. También me casé con un catalán, por lo que mis hijos también lo son.

Llegar de Suecia, un país de paz y plena libertad, a los 18 años, a un país autoritario con todas las estructuras de la época franquista y con una organización terrorista activa fue para mí un enorme choque cultural. Lo encontraba todo muy absurdo. Enseguida aprendí a no aparcar nunca frente a una comisaría (cosa muy segura en Suecia). «Son los primeros que estallan»; y la Guardia Civil «primero dispara y pregunta después». Muchos de mis amigos hablaban catalán, pero sólo escribían en castellano. Con algunos hablábamos en castellano, con otros en catalán, pero todos nos entendíamos. En el pueblo donde yo vivía casi no sabían hablar castellano, a pesar de que el catalán había estado prohibido durante cuarenta años, de modo

que aprendí catalán. En el camino de mi casa había un pueblo con sólo dos habitantes. Lucharon en diferentes bandos durante la guerra civil y todavía no se hablaban.

Nací en un país (Suecia) donde la imagen de España estaba claramente dividida. La parte «glamurosa» con el turismo chárter: sol y playa, barbacoas, alcohol baratísimo y discotecas. La parte oscura: la dictadura y la pena de muerte que aún se estaba aplicando. Recuerdo claramente cuando el jefe de gobierno socialista, Olof Palme, expresaba en un famoso discurso que Franco era un asesino. Y también las agudas y justificadas críticas al sindicato sueco que en un viaje chárter se fue de fiesta a la misma dictadura.

En la escuela aprendí que el único país en desarrollo que quedaba en Europa era España y que allí se hablaba español. Formé parte del grupo de suecos que boicoteó todo tipo de viaje a España mientras vivía Franco.

Hoy todo el mundo parece haber olvidado la época oscura. Como mucho, aprendemos que España fue una dictadura durante 40 años, pero que ahora es una democracia plena. Pero la transición de la dictadura a la democracia necesita tiempo. Sobre todo cuando las estructuras fundamentalmente no cambian. En el norte de Europa a menudo se cita como ejemplo la buena transición a la democracia en España. Especialmente, después de la intervención del rey español durante el fracasado golpe de estado de febrero de 1981. Incluso con la entrada de España en la UE en 1986, yo pensé que la cosa no podía fallar. Tanto para España como para todos los miembros de la Unión Europea había valores comunes: democracia, derechos humanos y estado de derecho son vinculantes. Con España en la Unión habría también una garantía para los derechos de las minorías y de sus lenguas.

El uso de la fuerza del gobierno español durante el referéndum del primero de octubre de 2017 supuso, pues, un despertar brutal para el mundo exterior. En toda la Tierra se publicaron imágenes que mostraban cómo la policía y los guardias civiles golpearon indiscriminadamente a jóvenes y viejos que hacían cola ante los colegios electorales. Los medios empezaron incluso a escribir de una forma nueva sobre el conflicto.

A pesar de la gran oposición del Estado español, el gobierno catalán ha hecho grandes esfuerzos para transmitir por qué querían un referéndum de independencia, pero la imagen mediática muy a menudo era que los nacionalistas

ricos querían dejar abandonados a los más pobres. Desde luego, éste no es un mensaje que agrade a Europa, donde lo que cuenta es la solidaridad entre los países. Además, la palabra «nacionalismo» nos hace pensar en el fascismo y en el extremismo de derechas.

Pero, ¿cómo se llegó hasta el punto que los catalanes se vieran obligados a llevar a cabo el referéndum y que el gobierno español se sintiera obligado a «derrotar el alzamiento»? ¿Por qué no se sentaron y hablaron? ¿Por qué no se pusieron de acuerdo antes de llegar tan lejos?

A menudo, la embajada española en Estocolmo me preguntaba qué haríamos si Escania quisiera independizarse y siempre contestaba que estaba convencida que nuestro jefe de gobierno iría a Escania, hablaría con los escanianos y hallarían una solución aceptable para ambas partes. Ahora he entendido que la relación entre Cataluña y el Estado no ha cambiado mucho durante los siglos. En intervalos regulares los catalanes intentan liberarse de España y en cada ocasión el Estado cesa la revuelta por la fuerza. El diálogo y el consenso no son el método. Sin embargo, otros países de la UE esperamos que las democracias se comporten como democracias, incluidas las democracias jóvenes. Esta falta de diálogo es muy difícil de entender.

Hay muchos ejemplos de conflictos territoriales resueltos con el diálogo y el consenso. En una ocasión, Noruega quiso independizarse y se resolvió por consenso. Los países bálticos son otros ejemplos pacíficos. En Quebec y Escocia los ciudadanos llegaron a votar y optaron por quedarse. Según el gobierno español, el gobierno representaba la mayoría silenciosa (unionista) porque no había ninguna mayoría en Cataluña a favor de la independencia. Entonces, nos podemos preguntar: ¿por qué crecieron más y más los partidos independentistas mientras que, en principio, ellos mismos (Partido Popular) han quedado erradicados como poder político en Cataluña? También nos podemos preguntar: ¿por qué no permitieron el referéndum, por qué no se implicaron en las campañas por el «no» a la independencia como los británicos? Habrían tenido una gran oportunidad de ganar en ese caso. Especialmente si a la vez pretendían resolver al menos algunos de los muchos problemas que sufren los catalanes en su relación con el Estado.

En cambio, el gobierno fingía que no había conflicto en España, y por tanto no hablaba de ello. Lo que no se puede mencionar, no existe, y consiguieron engañar al mundo sorprendentemente bien. Lo que ocurre en España pocas veces da titulares en la prensa europea. La cosa llegó tan lejos que, cuando el rey Felipe VI

habló ante el Parlamento Europeo, no mencionó para nada el conflicto con Cataluña. Negación total también del jefe del Estado, que debería ser quien, en una situación difícil para el país, entrara y mediara entre diferentes actores. En el conflicto que tratamos aquí, entre Estado y Autonomía, sería necesario un tipo de diálogo completamente diferente. No basta con tener la oportunidad de expresarse en el marco del Senado (según proponía el gobierno central), donde el gobierno, en todo caso, tiene mayoría absoluta. El Estado español también se negó a aceptar la ayuda de mediadores externos. Tanto antes como después del referéndum.

El gobierno catalán, por su parte, comprendió que se enfrentarían al gobierno central si se dirigieran a unas elecciones, pero la cuestión es si, incluso en su imaginación más delirante, se podían imaginar que la policía de un Estado miembro de la UE utilizaría tanta violencia contra votantes indefensos. La pregunta también es si existió alguna posibilidad de marcha atrás cuando fallaron todos los intentos de diálogo. El tema de la independencia se basa mucho en las demandas populares y, en este caso, la presión sobre los electos ha sido y es muy fuerte. No se trata en ningún caso de castellanohablantes contra catalanohablantes, como muchos han intentado hacer creer. En los dos grupos hay quien está a favor o en contra de la independencia.

El gobierno central tampoco se libró de presiones, internas y externas. Durante muchos años el Partido Popular -los herederos de la época franquista- fue el único partido de derechas. Tras grandes escándalos de corrupción en el partido se vieron atacados por todos lados. Un nuevo partido, “Ciudadanos”, se formó en Cataluña con demandas, entre otras de cambios en las leyes lingüísticas. Presionaron para una mayor «españolización» de Cataluña y también consiguieron que arraigara la imagen de catalanohablantes contra castellanohablantes. Y en el bando más extremo estuvieron los falangistas, que antes votaban al PP, siempre que éste se mantuviera realmente en la extrema derecha. Algo que realmente hacían. En el resto de Europa nos sorprendíamos que España se salvara de la creciente ola de partidos europeos de extrema derecha, pero este partido realmente no se echaba en falta. La extrema derecha tenía ya un gobierno que se acercaba cada vez más a la política de los falangistas y realizaba partes de su política para no perder sus votos.

A pesar de que, durante los últimos años, hemos visto algunas tendencias inquietantes en España, la imagen general de los de fuera ha seguido siendo el sol y la playa, con la idea que España es una democracia plena y que el rey Juan Carlos I salvó al país de la dictadura. En 2015 se estableció la notoria Ley para proteger la

Seguridad Ciudadana, la que usualmente se llama «Ley Mordaza». Desde su creación, está sancionado criticar a Dios, al rey y al gobierno. Filmar a un agente de policía que pega a un manifestante y subir eso a Facebook puede acarrear multas, lo mismo que si participas en una sentada ante una central nuclear, etc. Desde 2015, diversos actores, músicos, etc., han sido multados, encarcelados o han tenido que exiliarse por lo que han dicho o escrito.

Cuando el color amarillo no se pudo utilizar durante unas elecciones y «Ciudadanos» dedicó un gran esfuerzo y energía para cortar los lazos amarillos en cualquier lugar de Cataluña, en otros países nos resultó tan disparatado que preferimos no creérnoslo. Es igual de absurdo que hasta hace poco existiera un enorme monumento financiado a través de los impuestos para homenajear al dictador y que los que luchaban en el bando de la oposición también fuesen enterrados allí pero en fosas comunes -contra la voluntad de sus familiares y, se supone, de la suya propia. Los franquistas lo llaman «reconciliación». Para mí, uno de los casos más absurdos como ciudadana sueca es que el ministro del Interior, a la hora de galardonar a algún agente de policía que se distinguiera por su buen trabajo, premió a la Virgen Patrona de la policía. Recordemos que estamos en época de democracia, en un país de la Unión Europea y no en una dictadura.

Los de fuera del país normalmente no saben que España es el país del mundo, después de Camboya, que tiene más fosas comunes sin abrir y que ni un solo criminal de guerra ha sido condenado en los tribunales. Tampoco saben que no se han podido retirar los honores concedidos a uno de los torturadores más notorios de la época franquista: Billy el Niño. Es bastante conocido, gracias a la prensa rosa, que la corrupción es amplia, a escala política de derecha e izquierda, incluyendo la casa real, pero parece que los ciudadanos se resignan con que probablemente ocurra lo mismo en todas partes.

Uno de los principales problemas que veo es la Constitución adoptada en el momento de la transición a la democracia, que en gran medida se basa en las estructuras antiguas, incluido el poder de los militares. Esta Constitución es la que ahora se ha usado como base para juzgar a los representantes del gobierno catalán y a los líderes de la sociedad civil. También en esta cuestión, la negación ha sido la norma: no hay presos políticos en España; se les llama «políticos presos» (que son criminales!) Pero resulta que tenemos medio gobierno catalán y dos líderes de la sociedad civil en la cárcel, condenados hasta 13 años por insurrección. La presidenta del Parlamento catalán ha sido condenada por **permitir un debate** sobre la independencia en el Parlamento. ¿No es precisamente el Parlamento el

lugar donde debemos debatir? Según dicen, tampoco ha habido ningún conflicto político con Cataluña. Hasta hace poco lo han llamado «conflicto de convivencia», cuando el último gobierno se ha visto obligado a cambiar y a pedir apoyo a uno de los partidos independentistas catalanes para conseguir una mayoría para formar gobierno, aprobar presupuestos, y apoyo para otras propuestas. Cuando se adoptó la Constitución en 1978 también se adoptó una ley de amnistía, lo que significa que nunca más se hablará de lo que ocurrió durante la dictadura. Esa ley significa que en España ni se ha buscado ni se ha producido ningún tipo de reconciliación.

Desde luego, en Europa, a nivel político, ya hay mayor conocimiento de España y se han supervisado de cerca sus avances. Con todo, el interés europeo por implicarse ha sido insignificante. La UE es una organización cuyos miembros son Estados y el diálogo se lleva a cabo con los miembros. Si una región pide ayuda, la UE no puede proporcionarla si el Estado no lo solicita explícitamente. Se trata el tema como una cuestión interna. Por ello, el caso de Cataluña no puede estar en el orden del día. En mi opinión, se equivocan.

Al leer los principios básicos en los que se fundamenta la adhesión a la UE, y tal como se expresa en el artículo 2 del Tratado de la UE, me siento completamente satisfecha formando parte de esta Unión. « *La Unión debe basarse en los valores del respeto a la dignidad humana, la libertad, la democracia, la igualdad, el estado de derecho y el respeto a los derechos humanos, incluidos los derechos de las personas que pertenecen a minorías. Estos valores deberían ser comunes a los Estados miembros en una sociedad caracterizada por la diversidad, la no discriminación, la tolerancia, la justicia, la solidaridad y el principio de igualdad entre mujeres y hombres*.» Pero, cuando veo lo poco que se respeta este artículo, y no sólo en España, siento vergüenza.

Los catalanes con quienes hablé antes de la votación del referéndum del primero de octubre de 2017 estaban convencidos que la UE los defendería si España utilizaba la violencia. Previeron que se aplicaría el artículo 7 del Tratado, lo que significa que un país puede ser privado de determinados derechos -como el derecho al voto en el Consejo- si viola los valores básicos establecidos en el artículo 2. Sin embargo, para que ello sea posible, el Consejo debe manifestar por unanimidad que el Estado en cuestión ha incumplido sus obligaciones en virtud del Tratado. Pero, ¿cómo se puede llegar a la unanimidad en una cuestión de este calado cuando España no es el único país que no respeta el artículo 2?

¿Y por qué la UE no amenazó, como lo hizo con Polonia y Hungría, también a

España con el procedimiento del artículo 7 cuando se adoptó la «Ley Mordaza» o cuando se hizo efectivo el uso de la fuerza en el referéndum? ¿O cuando resultó que los tribunales españoles tampoco son independientes y que aquello no se ajusta a la Constitución? ¿Puedes ser miembro de la UE sin cumplir sus condiciones? En Polonia, el uso del artículo 7 trataba de leyes que ponían en riesgo la independencia de los tribunales, y en Hungría se trataba de violaciones graves, entre otras, contra la libertad de prensa. Es preciso recordar que, en el momento del referéndum, todos los máximos representantes de la UE (Comisión, Parlamento y Consejo) provenían del Grupo PPE (Partido Popular Europeo), que también incluía el partido del Gobierno español. Tanto el presidente de la Comisión, Juncker, como el presidente del Parlamento, Tajani -que en un discurso en Italia elogió a Mussolini-, recibieron durante este tiempo distinciones honoríficas del Estado español. Aquí también se trata, seguramente, del miedo a permitir que Cataluña se convierta en la caja de Pandora. Hay muchos otros conflictos latentes o soterrados en diversos países de Europa que aparecen, o no, según se trate el tema de Cataluña.

El hecho de ser una democracia de pleno derecho no sólo significa que los ciudadanos puedan votar cada cuatro años. Los fundamentos de la democracia son elecciones libres, el respeto de los derechos humanos y los principios del estado de derecho. El estado de derecho no puede prevalecer sobre los derechos humanos. Todo va junto. En un estado de derecho las leyes rigen lo que podemos o no podemos hacer, y tenemos tribunales independientes. Pero no podemos promulgar leyes que no respeten los derechos humanos como, por ejemplo, la «Ley Mordaza». En un estado de derecho los tribunales deben ser independientes, pero durante el proceso contra los presos políticos ha resultado cada día más obvio que éste no es el caso de España.

Yo soy demócrata y espero que en una democracia se resuelvan los conflictos políticos con diálogo, no con violencia. Y espero que los conflictos políticos se resuelvan a través de la política no por los tribunales. En una democracia no es aceptable encarcelar y condenar a los opositores políticos a largas penas de prisión con la ayuda de jueces designados políticamente y sin un soporte legal claro. En una democracia no es aceptable utilizar la propia policía de seguridad para perseguir y espiar a los opositores políticos que se hallan en el exilio, sin la aprobación del otro Estado. En una democracia no es aceptable juzgar en un tribunal a los artistas por las letras de sus canciones. En una democracia no es aceptable que… La lista puede ser muy larga.

Desgraciadamente, mi imagen del Estado español ha empeorado mucho después

de haber seguido de cerca sus avances durante esos más de 40 años. Desde la esperanza que el país se dirigiera realmente, paso a paso, hacia una democracia plena hasta cuestionarme si todo ha sido una mentira desde el principio hasta el final. ¿Cómo puede ser una democracia cuando el espíritu franquista -con ayuda de las secciones más conservadoras de la Iglesia católica- todavía gobierna a través de una Constitución que parece imposible modernizar? Quiero enfatizar que son el Estado y sus estructuras, incluidos la judicatura y el ejército, los que me provocan este sentimiento. Y también que aumenta día a día mi impresión que el fascismo nunca se fue del todo y que eso es un reto para todos los demócratas en España -por suerte, también son muchos-, en todas las Autonomías.

Mi imagen de la UE también ha cambiado. En 1986 yo estaba entusiasmada con la entrada de España en la UE. Estaba convencida que la UE era la garantía para los derechos de las minorías y que España, como miembro de la UE, no podía utilizar nunca más la violencia contra catalanes y vascos. Viendo el resultado de cómo la UE cierra los ojos y que, en esencia, repite lo que quiere transmitir el gobierno español, he perdido aquella fe. En el Parlamento Europeo ni siquiera nos permitieron organizar un debate sobre los acontecimientos del referéndum.

¿Qué será del futuro? No lo sé. Lo único que sé es que resulta incomparable cómo funcionamos nosotros en el norte y cómo funciona el sur. Quizás sea este el error que cometemos al analizar los sucesos en otros países. Nuestra historia es totalmente distinta y, por tanto, nuestras formas de relación con los vecinos, también. Lo que sí pido es que, si voluntariamente formamos parte del mismo club, en este caso la UE, todos debamos cumplir con las reglas del club. Tenemos que aceptar las reglas del juego. Y aquí fallamos completamente cuando vemos lo que está ocurriendo hoy tanto en España como en otros países de la Unión. Es hora que la UE asuma su responsabilidad de vigilante de los tratados y adopte una parte activa para resolver los conflictos internos de los Estados miembros, para ayudarles a reemprender el camino hacia la democracia y el cumplimiento del artículo 2 del Tratado.

ABSURDISTAN

[**BODIL VALERO**, membre del Parlament Europeu (2014-2019)]

Són les vacances de Nadal de 1976/77, viatjo amb *interrail* amb una amiga. Franco ja és mort i enterrat. El nostre boicot a la dictadura s'ha acabat. Volem anar fins al Marroc, que és fins on ens permet d'anar el nostre bitllet de tren d' *interrail*. Aquesta és la meva primera trobada amb Espanya i amb Catalunya.

En el tren compartim espai amb d'altres persones. En una estació, pugen al tren tres guàrdies civils. Un home del nostre compartiment es posa molt nerviós i entre tots l'ajudem a amagar-se a sota el seient. Els guàrdies civils entren al compartiment armats fins al capdamunt i ens demanen els passaports. Els mostrem els nostres passaports suecs. El resultat, tot i que no sabem dir ni una sola paraula en castellà, és que s'asseuen amb nosaltres a fer conversa. Tenir un passaport suec els anys 70 era sempre un avantatge quan viatjaves, però ser una noia sueca també significava que se't considerés una presa legítima, per poc preu. Va passar una bona estona fins que vam aconseguir deslliurar-nos-en.

Aquesta no va ser la meva única trobada amb la Guàrdia Civil. Anys després, un dia em va despertar un cop a la porta. A fora, un guàrdia civil m'estava apuntant amb la seva arma automàtica, la mateixa persona que la setmana anterior m'havia preguntat sobre els meus hàbits sexuals a la gasolinera on posava gasolina. Per descomptat, em vaig negar a respondre-li.

Aquell meu primer viatge a Espanya fou el començament de més de quaranta anys d'un contacte molt proper amb Espanya i amb Catalunya. Vaig viure a Catalunya els primers anys de la transició a la democràcia. Allí hi vaig viure el cop militar de 1981. Per altra banda, em vaig casar amb un català, de manera que els meus fills també ho són.

Arribar des de Suècia, un país de pau i de llibertat plena, als 18 anys, a un país autoritari amb totes les estructures de l'època franquista i amb una organització terrorista activa, va representar per a mi un xoc cultural enorme. Ho trobava tot molt absurd. De seguida vaig aprendre a no aparcar mai davant d'una comissaria (cosa, per altra banda, molt segura a Suècia). "Són els primers que esclaten"; i la Guàrdia Civil "primer dispara i després pregunta". Molts dels meus amics parlaven en català, però escrivien en castellà. Amb alguns parlàvem en castellà, amb d'altres en català, però amb tots ens enteníem. Al poble on m'estava amb prou feines

sabien parlar en castellà, malgrat que el català hagués estat prohibit durant quaranta anys, de manera que vaig aprendre el català. En el camí cap a casa meva hi havia un poble de només dos habitants. Havien lluitat en bàndols diferents durant la guerra civil i encara no es parlaven.

Vaig néixer a un país (Suècia) on la imatge d'Espanya estava clarament dividida. La part "glamourosa" amb el turisme xàrter: sol i platja, barbacoes, alcohol baratíssim i discoteques. La part fosca: la dictadura i la pena de mort que encara s'aplicava. Tinc un record molt clar de quan el cap de govern socialista, Olof Palme, va dir en un discurs famós que Franco era un assassí. I també de les esmolades i justificades crítiques envers el sindicat suec que, en un vol xàrter, se n'havia anat de festa a l'Espanya de la dictadura.

A l'escola vaig aprendre que l'únic país en vies de desenvolupament que quedava a Europa era Espanya i que allí es parlava l'espanyol. Vaig formar part del grup de suecs que va boicotejar qualsevol mena de viatge a Espanya mentre visqués Franco.

Avui gairebé tothom sembla haver oblidat aquesta època fosca. Com a molt, aprenem que Espanya va ser una dictadura durant 40 anys, però que ara és una democràcia plena. Però la transició de la dictadura a la democràcia necessita temps. Sobretot si les estructures fonamentals no canvien. A l'Europa del nord se sol posar d'exemple la bona transició a la democràcia que va fer Espanya. Especialment després de la intervenció del rei durant el fracassat cop d'estat del 23 febrer de 1981. I després de l'entrada d'Espanya a la Unió Europea, el 1986, jo mateixa vaig pensar que la cosa no podia fallar. Tant per a Espanya com per a tots els membres de la Unió Europea hi havia uns valors comuns: democràcia, drets humans i estat de dret són vinculants. Amb Espanya dins de la Unió Europea es garantien també els drets de les minories i de les seves llengües.

L'ús de la força per part del govern espanyol durant el referèndum del primer d'octubre de 2017 va suposar, doncs, un despertar brutal per al món exterior. A tot arreu es van publicar imatges que mostraven com la policia i la Guàrdia Civil colpejaven indiscriminadament joves i vells que feien cua davant dels col·legis electorals. Els mitjans de comunicació van començar a escriure d'una forma nova sobre el conflicte.

A pesar de la forta oposició de l'Estat espanyol, el govern català ha fet grans esforços per fer saber per què volien un referèndum sobre la independència de

Catalunya, però la imatge mediàtica sovint era que els nacionalistes rics volien deixar abandonats els més pobres. Per descomptat, aquest no és un missatge que agradi a Europa, on el que compta és la solidaritat entre els països. A més, la paraula "nacionalisme" ens fa pensar en el feixisme i en l'extremisme de dretes. Però, ¿com es va arribar al punt que els catalans es veiessin obligats a fer el referèndum i que el govern espanyol se sentís obligat a "derrotar el cop d'estat"? Per què no es van asseure i van parlar? Per què no es van posar d'acord abans d'arribar tan lluny?

Sovint, l'ambaixada espanyola a Estocolm em preguntava què faríem si Escània es volgués independitzar, i sempre contestava que estava convençuda que el nostre cap de govern aniria a Escània, parlaria amb els escanians i trobarien una solució acceptable per a ambdues parts. Ara he entès que la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol no ha canviat gaire al llarg dels segles. En intervals regulars els catalans intenten alliberar-se d'Espanya i, en cada ocasió, l'Estat sufoca la revolta amb la força. El diàleg i el consens no són el seu mètode. No obstant això, altres països de la Unió Europea esperem que les democràcies es comportin com a tals, incloses les democràcies joves. Aquesta falta de diàleg és molt difícil d'entendre.

Hi ha molts exemples de conflictes territorials resolts a través del diàleg i del consens. Fa temps, Noruega es va voler independitzar de Suècia i la cosa es va resoldre per consens. Els països bàltics són uns altres exemples pacífics. A Québec i a Escòcia els ciutadans van arribar a votar i van optar per quedar-se. Segons el govern espanyol, ell representava la majoria silenciosa (unionista) perquè no hi havia cap majoria a favor de la independència a Catalunya. Aleshores, ens podríem preguntar: ¿com és que els partits independentistes han anat creixent i creixent mentre que el Partit Popular (llavors en el govern de l'Estat) ha quedat com una força residual a Catalunya? També ens podríem preguntar: ¿per què no van permetre el referèndum, per què no es van implicar en la campanya per al "no" a la independència com van fer els britànics? Haurien tingut una gran oportunitat per guanyar. Sobretot si alhora haguessin tingut la intenció de resoldre almenys alguns dels molts problemes que pateixen els catalans en la seva relació amb l'Estat.

En canvi, el govern d'Espanya feia veure que no hi havia conflicte a Espanya i, doncs, no se'n parlava. El que no es pot anomenar no existeix, i van aconseguir enganyar el món sorprenentment bé. El que passa a Espanya poques vegades dóna titulars a la premsa europea. La cosa va arribar tan lluny que, quan el rei Felip VI va parlar al Parlament Europeu, no va fer cap mena de menció al conflicte amb Catalunya. Així doncs, negació total per part també del cap de l'Estat, que hauria de

ser qui, en una situació difícil per al país, fes de mitjancer entre els diferents actors. En el conflicte que tractem aquí, entre Estat i Comunitat Autònoma, es fa necessari un tipus de diàleg completament diferent. No n'hi ha prou amb l'oportunitat d'expressar-se en el marc del Senat (tal i com proposava el govern central), on el govern, en tot cas, tenia majoria absoluta. L'Estat espanyol també es va negar a acceptar l'ajuda de mediadors externs. Tant abans com després del referèndum.

El govern català, al seu torn, va comprendre que s'enfrontarien al govern central si anaven cap a unes eleccions, però la qüestió és si, fins i tot en la seva imaginació més delirant, es podia imaginar que la policia d'un Estat membre de la Unió Europea utilitzaria tanta violència contra votants indefensos. La pregunta és també si hi va haver alguna possibilitat de fer marxa enrere un cop havien fracassat tots els intents de diàleg. El tema de la independència es basa molt en les demandes de la gent i, en aquest cas, la pressió sobre els electes ha estat i és molt forta. En cap cas es tracta de castellanoparlants contra catalanoparlants, com molts han intentat fer creure. En tots dos grups hi ha gent que està a favor i en contra de la independència.

El govern central tampoc es va deslliurar de pressions, internes i externes. Durant molts anys, el Partit Popular –els hereus del franquisme- fou l'únic partit de dretes. Després dels grans escàndols de corrupció en el partit es van veure atacats per tots costats. Un nou partit, Ciutadans, havia nascut a Catalunya amb demandes, entre altres, de canvis en les lleis lingüístiques. Van pressionar per a una més gran "espanyolització" de Catalunya i van aconseguir que arrelés la imatge de catalanoparlants contra castellanoparlants. I a la banda més extrema, hi havia els falangistes, que votaven el PP sempre que es mantingués realment a l'extrema dreta. Cosa que realment feien. A la resta d'Europa ens sorpreníem que Espanya quedés al marge de l'onada creixent de partits europeus d'extrema dreta, però és que, en realitat, aquest partit no es trobava pas a faltar. L'extrema dreta tenia ja un govern que s'acostava cada cop més a la política dels falangistes i duia a terme moltes de les seves polítiques per tal de no perdre els seus vots.

Malgrat que, aquests darrers anys, hem vist algunes tendències inquietants a Espanya, la imatge general que tenien els de fora ha seguit essent la del sol i la platja, amb la idea que Espanya és una democràcia plena i que el rei Joan Carles I havia salvat el país de la dictadura. El 2015 es va promulgar una llei important per tal de protegir la Seguretat Ciutadana, anomenada col·loquialment "Llei Mordassa". Des d'aleshores se sanciona criticar a Déu, al rei i al govern. Filmar un agent de la policia que pega un manifestant i pujar-ho a Facebook pot comportar multes,

igualment que si participes en una “sentada” davant d’una central nuclear, etc. Des de 2015, diversos actors, músics, etc., han estat multats, empresonats, o han hagut d’anar a l’exili pel que han dit o escrit.

Quan el color groc no es va poder utilitzar durant unes eleccions i Ciutadans va dedicar tant d’esforç i energia per arrencar els llaços grocs a qualsevol lloc de Catalunya, en d’altres països ens va semblar tan forassenyat que ens vam estimar més no creure’ns-ho. És tan absurd com que, fins fa ben poc, existís un grandiós monument finançat a través dels impostos per homenatjar el dictador, i que els qui van lluitar en el bàndol republicà també estiguessin enterrats allí, en fosses comunes, contra la voluntat dels seus familiars i, és de suposar, contra la seva pròpia. Els franquistes parlaven de “reconciliació”. Per a mi, com a ciutadana sueca, un dels casos més absurds és que el ministre de l’Interior, guardonés a la Verge patrona de la policia en una cerimònia on es guardonaven els agents de policia que s’havien distingit per la seva bona feina. Hem de recordar que estem en una democràcia, en un país de la Unió Europea, i no en una dictadura.

Els de fora normalment no saben que Espanya és el país del món, després de Cambodja, que té més fosses comunes sense obrir, i que ni un sol criminal de guerra ha estat condemnat pels tribunals. Tampoc saben que no hi ha hagut manera de retirar els honors concedits a un dels torturadors més notoris de l’època franquista: Juan Antonio González Pacheco, conegut com a “Billy el Niño”. És prou sabut, gràcies a la premsa rosa, que la corrupció és gran a escala política, tant entre les dretes com entre les esquerres, inclosa la Casa reial, però semblaria que els ciutadans es resignen com si passés el mateix a tot arreu.

Un dels principals problemes que hi veig és la Constitució de 1978, aprovada en el moment de la transició a la democràcia, que, en gran mesura, es basa en les estructures antigues, entre elles el poder dels militars. És aquesta Constitució la que s’ha fet servir com a base per a jutjar els representants del govern català i els líders de la societat civil. També en aquesta qüestió la negació ha estat la norma: no hi ha presos polítics a Espanya; se’ls anomena “polítics presos” (com si fossin criminals!). Però resulta que tenim mig govern català i dos líders de la societat civil a la presó, condemnats fins a 13 anys per sedició. La presidenta del Parlament de Catalunya ha estat condemnada per “permetre el debat” sobre la independència al Parlament. No és precisament el Parlament el lloc on s’ha de debatre? Segons que diuen, tampoc hi ha hagut cap conflicte polític amb Catalunya. Fins fa ben poc ho han anomenat “conflicte de convivència”, fins al moment que el darrer govern s’ha vist obligat a canviar i a demanar el recolzament d’un dels partits independentistes

catalans per aconseguir una majoria i formar govern, aprovar pressupostos i d'altres mesures. Quan es va aprovar la Constitució de 1978 també es va aprovar una Llei d'Amnistia, cosa que significava que mai més no es tornaria a parlar del que havia passat durant la dictadura. Aquesta llei significa que a Espanya ni s'ha buscat, ni s'ha donat cap tipus de reconciliació.

Per descomptat, a Europa, a nivell polític, ja hi ha un coneixement més gran d'Espanya i s'han supervisat de prop els seus avenços. Tot i això, l'interès europeu per implicar-se ha estat insignificant. La Unió Europea és una organització els membres de la qual són els Estats, i el diàleg sempre es dóna entre els seus membres. Si una regió demana ajuda, la Unió Europea no pot pas donar-la, a no ser que sigui l'Estat qui la sol·licita explícitament. El tema es tracta com a una qüestió interna. És per això que el cas de Catalunya no pot estar a l'ordre del dia. A parer meu, s'equivoquen.

En llegir els principis bàsics en què es fonamenta l'adhesió a la Unió Europea, i tal i com s'expressa en l'article 2 del Tractat de la Unió, em sento completament satisfeta de formar part d'aquesta Unió: *La Unió ha de basar-se en els valors del respecte a la dignitat humana, la llibertat, la democràcia, la igualtat, l'estat de dret i el respecte als drets humans, inclosos els drets de les persones que pertanyen a minories. Aquests valors haurien de ser comuns als Estats membres en una societat caracteritzada per la diversitat, la no discriminació, la tolerància, la justícia, la solidaritat i el principi d'igualtat entre dones i homes.* Però, quan veig el poc que es respecta aquest article, i no només a Espanya, sento vergonya.

Els catalans amb qui vaig parlar abans de la votació del referèndum del primer d'octubre de 2017 estaven convençuts que la Unió Europea els defensaria si Espanya utilitzava la violència. Comptaven que s'aplicaria l'article 7 del Tractat, cosa que significa que un país pot ser privat de determinats drets –com el dret a vot en el Consell- si viola els valors bàsics establerts en l'article 2. Però perquè això fos possible, el Consell hauria de manifestar per unanimitat que l'Estat en qüestió ha incomplert les seves obligacions en virtut del Tractat. Com es podria arribar a la unanimitat en una qüestió d'aquest calat quan Espanya no és pas l'únic país que no respecta l'article 2?

I, per què la Unió Europea no va amenaçar Espanya, com havia fet amb Polònia i Hongria, amb el procediment de l'article 7 quan es va aprovar la "Llei Mordassa" o quan es va fer efectiu l'ús de la força en el referèndum? O quan es va veure que els tribunals espanyols tampoc són independents i que tot això no s'ajustava a la

Constitució? Pots ser membre de la Unió Europea sense complir les seves condicions? A Polònia, l'ús de l'article 7 es va fer perquè hi havia lleis que posaven en risc la independència dels tribunals, i a Hongria perquè es tractava de violacions greus, entre altres, contra la llibertat de premsa. Cal recordar que, en el moment del referèndum, tots els màxims representants de la Unió Europea (Comissió, Parlament i Consell) provenien del Grup PPE (Partit Popular Europeu), que inclou també el partit del govern espanyol. Tant el president de la Comissió, Juncker, com el president del Parlament, Tajani –que, en un discurs fet a Itàlia va elogiar Mussolini-, van rebre durant aquest període distincions honorífiques de l'Estat espanyol. Aquí hi havia també, probablement, la por a permetre que el cas de Catalunya es convertís en la caixa de Pandora. Hi ha molts altres conflictes latents o soterrats a diversos països d'Europa que apareixerien, o no, segons com fos tractat el tema de Catalunya.

El fet de ser una democràcia de ple dret no significa només que els ciutadans poden votar cada quatre anys. Els fonaments de la democràcia són eleccions lliures, el respecte dels drets humans i els principis de l'estat de dret. L'estat de dret no pot prevaldre per damunt dels drets humans. Tot va junt. En un estat de dret les lleis prescriuen el que es pot fer i el que no es pot fer, i tenim tribunals independents. Però no podem promulgar lleis que no respectin els drets humans com, per exemple, la "Llei Mordassa". En un estat de dret els tribunals han de ser independents, però durant el procés contra els presos polítics s'ha fet cada dia més obvi que aquest no és el cas d'Espanya.

Jo sóc demòcrata i espero que, en una democràcia, els conflictes polítics es resolguin a través del diàleg, no pas amb violència. I espero que els conflictes polítics es resolguin a través de la política, no amb els tribunals. En una democràcia no és acceptable empresonar i condemnar els opositors polítics a llargues penes de presó amb l'ajuda de jutges designats políticament i sense un suport legal clar. En una democràcia no és acceptable utilitzar la pròpia policia de seguretat per perseguir i espiar els opositors polítics que es troben a l'exili, sense l'aprovació de l'altre Estat. En una democràcia no és acceptable portar als tribunals els artistes per les lletres de les seves cançons. En una democràcia no és acceptable que... La llista podria ser molt llarga.

Desgraciadament, la meva imatge de l'Estat espanyol ha empitjorat molt després d'haver seguit de prop els seus avenços durant aquests més de 40 anys. Des de l'esperança que el país caminés realment, pas a pas, cap a una democràcia plena, fins a qüestionar-me si tot ha estat una mentida des del principi fins al final. Com

pot ser una democràcia quan l'esperit franquista –amb l'ajuda dels sectors més conservadors de l'Església catòlica- governa encara a través d'una Constitució que sembla impossible de modernitzar? Vull emfasitzar que són l'Estat i les seves estructures, incloent-hi la judicatura i l'exèrcit, els que em provoquen aquest sentiment. I també que augmenta dia a dia la meva impressió que el feixisme no se'n va anar mai del tot, i que això és un repte per a tots els demòcrates d'Espanya –que, per sort, també són molts-, en totes les Comunitats Autònomes.

La meva imatge de la Unió Europea també ha canviat. El 1986 jo estava entusiasmada amb l'entrada d'Espanya a la Unió. Estava convençuda que la Unió Europea era la garantia per als drets de les minories i que Espanya, com a membre de la Unió Europea, no podria utilitzar mai més la violència contra els catalans i contra els bascos. Veient com la Unió Europea tanca els ulls i que, en essència, repeteix el que vol transmetre el govern espanyol, he perdut aquella fe. En el Parlament europeu ni tan solament ens van permetre organitzar un debat sobre els esdeveniments relatius al referèndum.

Què ens espera en el futur? No ho sé. L'única cosa que sé és que resulta incomparable la manera com funcionem nosaltres en el nord i com funciona el sud. Potser aquest és l'error que cometem quan analitzem els esdeveniments dels altres països. La nostra història és completament diferent i, per tant, les nostres formes de relacionar-nos amb els veïns, també. El que sí que demano és que, si voluntàriament formem part del mateix club, en aquest cas la Unió Europea, tots hàgim de complir les regles d'aquest club. Hem d'acceptar les regles del joc. I aquí hem fallat completament en veure el que està passant avui tant a Espanya com en d'altres països de la Unió. És hora que la Unió Europea assumeixi la seva responsabilitat de vigilant dels Tractats i adopti un paper actiu en la resolució dels conflictes interns dels països membres, per ajudar-los a reprendre el camí cap a la democràcia i el compliment de l'article 2 del Tractat.

[Excusatio preliminar]

[**David Fernández**. Periodista i activista social]

Aquest maig que ara clou, mig distòpia mig confinament, el temps ha posat a prova el mateix temps i el món digital ha sotmès a prova d'estrès el món real. La perdurabilitat i qualitat dels vincles. Paradoxalment, les hores s'esfumaven i els dies marxaven a corre-cuita mentre el temps era ben lent. Tot plegat, massa fronts oberts sense temps per poder dedicar prou temps a les reflexions imprescindibles que Rizoma aborda i proposa. Al capdavall, allò essencialment freireà que volia compartir-vos era que sovint, atrapats en l'immediat, no veiem el què ja hem fet, les 'hores de vol' acumulades entre totes i tots i la feina feta -i la que queda per fer-. Tot allò que hem anat deconstruint i reconstruint.

En perspectiva, sempre ho dic amb tres dades al retrovisor. Que malgrat tot, Barcelona – *notícia de Catalunya*– va surar en boca dels Bush i el seu déu criminal l'any 2003 –«les manifestacions de Barcelona no canviaran la nostra política»; que, malgrat tot, els carrers fets refugi, de nou a Barcelona com a prolongació de la part més activa de la societat catalana, van protagonitzar la major mobilització solidària en la crisi de refugiats del 2017 –és a dir, la crisi de la inhumanitat del moment i, en especial, de la UE–; i que, malgrat tot i enmig d'un pou sense fons, Barcelona –projecte de país en comú– va respondre als atemptats de les Rambles de l'agost de 2017 com poques vegades s'havia vist abans en condicions de xoc: des de l'antiracisme, l'antibelicisme i la solidaritat. N'hi ha centenars d'exemples més: grans i petits, sòlids i fràgils, puntuals o estables.

Pot ser sublimats un primer dia d'octubre –comunitat contra dominació, societat contra estat, el millor de la gent contra el pitjor de la repressió–, que no hauria succeït, crec, sense dècades de feina anònima i persistent des de marges i tangents de tanta gent pencant quotidianament. I això, pedagogia per a la llibertat, és el que hauria volgut compartir. Venim de lluny i anem molt més lluny encara. No podrà momentàniament, a la propera més i millor, perquè aquesta crisi, continuïtat de les anteriors, que tot ho esbotza –acceleració, precipitació, velocitat– s'ha cruspit el temps deixant-lo sense temps. Però aquest mes, endarreriments acumulats, enviava amb nou mesos de retard un text, gairebé una llarga carta, als companys i companyes de l'associació de mestres Hik Hasi del País Basc. Paradoxa temporal, l'enviava el divendres 15 de maig, nou anys després que les places s'omplissin d'indignació. Nou anys després també, aquestes eren les reflexions, tocades

rizomàticament de les mateixes preguntes que ens fem aquí i que ens devem fer a tot arreu contra aquest enlloc global. Disculpeu les molèsties i perdoneu les disculpes.

«Dicebamus hesterna die»

> «Donada l'acumulació de proves,
> no queda hipòtesi més versemblant que la realitat»
>
> **Jean Baudrillard**

S'atribueix a Fra Luis de León la frase *«Com dèiem ahir...»*, pronunciada quan va poder tornar a l'aula i va tornar a impartir classes després d'anys de presidi inquisitorial. Com si el temps no hagués passat en va; o com si el lapse interromput dels dies no hagués canviat gairebé res; o com si la privació de llibertat només hagués comportat la plena ratificació del que sostenia abans de ser empresonat. O com si sempre s'hagués de tornar a punt de partida i, si encara estem sense saber on anem, si més no saber d'on venim. O, finalment, com si allò dit ahir s'encadenés sempre amb l'avui i amb el demà. *Com dèiem ahir.* I han passat més de deu mesos des que compartíssim amb els companys i companyes de Hik Hasi, en els prolegòmens de l'estiu de 2019, unes quantes reflexions en comú sobre el futur de l'educació i el món del nostre dies, aparentment capgirat –voltejat, garratibat, atònit– aquesta primavera amb cantonada trencada arran de la Covid-19. Només això –que penséssim que abans d'aquest coronavirus hi havia normalitat– també donaria per a repensar-ho tot de nou. De nou el vell torna nou. Sense obviar cap de les tràgiques i doloroses conseqüències –tot el contrari, afirmant-les i recomptant totes les anteriors–, ¿quants dolors recorrent el món hi havia abans, és a dir, a penes abans d'ahir? ¿O no havia zika, malària i xarampió i desenes de morts per malalties curables? ¿O grip aviària i vaques boges? ¿O no havia cinc milions d'exiliats, sis milions de desplaçats interns i 384.000 morts en el vesper de la guerra de Síria? ¿O el Mediterrani no era ja, des de mitjans dels noranta, una fossa comuna vergonyant, foneria feta aigua, on havien naufragat 35.000 cadàvers ja sense funeral, sense ciutat, sense cos?

Preguntes similars –més que bàsiques, essencials– eren les que ens plantejàveu des

Hik Hasi fa menys d'un any. Recupero el correu: «¿Com creieu que serà la societat d'aquí 10-20 anys? ¿Quines seran les principals necessitats? ¿Quin tipus de problemàtiques s'hauran d'abordar?. I «Per això, ¿quin tipus d'educació es necessita? ¿De quina manera hauríem d'educar les i els nens i joves?». Si ahir eren preguntes imprescindibles, avui ja són indefugibles. Tot s'ha precipitat i està per veure en quina direcció. Mal presagi amb les millors esperances, això rai. Fa poc un poeta filòsof recordava els anys de joventut a Madrid sota el franquisme: dos xavals, dos amics a la intempèrie, que anaven al cinema i allà jugaven a descobrir quina frase prototípica acabava sortint a totes les pel·lícules, bé comèdia, bé tragèdia, bé suspens. I van topar amb ella a les acaballes dels anys 60: en algun moment, sempre irrompia algú i deixava anar aquell categòric «has d'assumir la realitat». El poeta responia a aquesta requisitòria amb un altre poeta, T.S. Eliot, que ja havia deixat escrit que l'ésser humà suporta poca realitat. És altament probable que encara estiguem aquí. El pitjor va en portaavions; el sentit comú, a peu.

Rebobinant en la memòria, crec que alguna cosa que compartíem àmpliament aquell dia va ser que una de les majors violències socials existents és la de la indiferència. El radical règim de radical indiferència que ha esdevingut la major victòria cultural –i per tant, derrota col·lectiva– del que anomenem capitalisme. I la pregunteta en qüestió, és clar: ¿Per què? Si fa no fa, furetegen contra vent i marea els que saben, els sistemes de poder injusts, indecents i desiguals se sostenen, gairebé sempre, per una combinació d'ignorància, por i interessos. Silenci, control i propaganda mereixerien consideracions a part. Ignorància, por, interessos. Desconeixement està clar que avui ja no podem adduir –tot és aquí i tot ho veiem i l'escàndol ja és doble: que el veiem i el fet que no fem gaire res. Radical indiferència. Repensar després de l'última crisi –la de la bombolla financera de 2008– i les pornogràfiques sortides neoliberals que Encara avui paguem –de Grècia, al rescat bancari i fins les cofoies retallades en sanitat i educació que avui repliquen– ratifiquen aquesta hipòtesi negligent d'assentiment o resignació generals. ¿Aprendrem alguna cosa alguna vegada? Perquè la pitjor conclusió sempre és haver de constatar que no hem après res. Que no n'hem volgut. O que no hem pogut.

A la fi i al cap i contra tot miratge, us escric aquesta gairebé carta amb idees creuades i compartides des d'una societat catalana on, el juliol de 2019, només el 45% de país vivia sota patrons de plena integració social; on un 35% resistia des de la precarietat ininterrompuda a perpetuïtat que ens han programat i on un 20% sobreviu en els marges, cada vegada més estrets i cronificats, de l'exclusió social,

que té les seves més severes conseqüències en la desigualtat educativa. Acabéssim: entrem en aquesta nova crisi desiguals i tots els riscos, i totes les borses, apunten que en sortirem encara més. Més desiguals. I això és el que cal revertir. I anem tard. I fins i tot mal equipats. I amb escàs marge d'error disponible.

Per tant, cap novetat sota un cel de plom. No, no ens volem creure el que ja sabem. Però si ja no és ignorància, queden llavors els interessos –què ens mou, què ens paralitza, que ens fa hipòcrites, que ens torna cínics. Anem lents en una altra tardança acumulada que fa massa que vam trigar a reconèixer: nords al sud i suds al nord, que nosaltres formem part d'aquest 16% privilegiat del món que té aigua potable, una mica de temps lliure, prestació d'atur i un grapat de llibertats. I *twitter* caníbal per insultar-ho tot. Donem per fet i per irreversible –això sí que seria desconeixement– que aquests drets precaris i amenaçats avui sempre hi van ser, innats i intocables, com si èxits socials i conquestes democràtiques no haguessin costat llarguíssimes –i heroiques i dolorosos i tràgiques– lluites civils i populars. La memòria sempre és antídot: avui més que mai. Esborrar-la sempre entra a les polítiques de terra arrasada de qualsevol poder. Interessos recomptats, queda també, finalment, la por: aquesta vella temptació autoritària, gairebé feudal, que és la més vella de les formes de govern. I la més perversa. *La por és una presó molt avorrida*, escrivia Galeano.

De tot això parlàvem també, tan a prop i tan lluny, en aquell primer de juliol de 2019. I fins i tot vist així, el passat queda molt distant –i parlem tot just de d'abans d'ahir–; el present-liquadora ha quedat suspès indefinidament i estranyament confinat; i el futur que encara ha de venir ni es veu ni s'albira. Que la llum a la fi del túnel, dèiem el 2012, no sigui un tren que ve de cara. I no. No volem tornar a la normalitat perquè aquella normalitat era el problema, diem el 2020.

Cruïlles, el fet d'arribar tard i malament, amb un històric retard acumulat com mai abans, a la cita de lliurar aquest text té poques excuses –només una i de caràcter general i transferible: que el capitalisme ens roba tot el temps i a canvi ens regala un telèfon intel·ligent. Però també incorpora alguna virtut insondable i inesperada. Una, al menys: constatar que caminàvem avisats fa massa temps. Constatar fins i tot el més obvi: que abans de l'últim després ja havia trobades, debats i persones que ja perdien el temps –és a dir, el guanyaven– escodrinyant quin present teníem i com transformar-lo en un futur si més no suportable, tant de bo habitable, potser vivible, desitjablement sostenible, racionalment solidari, emancipadament just. *¿On és la sortida?* deia una vella cançó espantada feta barricada. ¿Serem capaços de treva? ¿Tenim temps d'estar encara a temps?

Estàvem avisats. Fa massa que ressona Camus: l'estupidesa sempre insisteix. I que estem en un bucle accelerat de la globalització, com hàmsters en la roda compulsiva, és evident. Que capitalisme salvatge és pleonasme, també. I toca repassar les dues preguntes que ens llançaven llavors –ja se sap, una bona pregunta sempre és ja mitja resposta. Lluny de qualsevol immediatisme –les ulleres del prop, les ulleres del lluny–, ¿on érem abans d'ahir, on avui i on hauríem d'estar d'aquí a 10 anys?. Els avisos ressonen fa temps. Fins i tot els avisos de col·lapse i d'ensorrament.

La NASA. I direu que pinta la NASA en aquest text. El 2014, l'agència espacial nord-americana –estrany company de denúncia– advertia del «col·lapse de la civilització industrial» en menys de dues dècades i en format declivi de l'imperi romà, com a conseqüència de tres factors simultanis: la plena usura i nul·la voluntat de les elits de posar-hi remei emparats covardament en la cultura de la cobdícia ininterrompuda; les tensions ecològiques insostenibles derivades de l'explotació dels recursos; i unes insuportables desigualtats entre rics i pobres que portaven a marcs d'ingovernabilitat, no-llocs caòtics i un capitalisme de l'exclusió. Més. En l'estiu de 2014, es va fer públic el manifest 'Última crida', sobre el col·lapse ambiental, l'extralimitació ecològica i el desafiament humà –nihilista i fantasiós– als límits de la biosfera i les lleis de l'entropia: *«Una civilització s'acaba i hem de construir una de nova. Les conseqüències de no fer res –o fer massa poc– ens porten directament al col·lapse social, econòmic i ecològic. Però si comencem avui, encara podem ser les i els protagonistes d'una societat solidària, democràtica i en pau amb el planeta»*. Com retronen aquestes paraules de fa sis anys. Sí. Estàvem avisats. No fa cinc sinó fa 50 anys: 'Els límits del creixement' del matrimoni Meadows, tot un punt d'inflexió, data de 1972. No és que no féssim el que recomanaven: és que es va fer exactament tot el contrari. Per estar, estàvem avisats tan recentment per la generació més jove que, al setembre de 2019, sortia a la vaga climàtica amb una obvietat com un temple: no hi ha planeta B, encara que Silicon Valley proposi llogar Saturn. Més encara. Pocs dies abans del confinament, vivíem la tercera vaga feminista consecutiva, després de cinc dècades de feminisme reclamant posar la vida al centre. I res, ni cas tampoc, i només prémer l'accelerador. ¿Aprendrem? ¿Desaprendrem?

Dèiem ahir

En un altre juliol –de 2008!– algú molt estimat ens escrivia: *«Hem lliurat la infància a Walt Disney, la salut a la casa Bayer, l'alimentació a Monsanto, la universitat a*

Banc de Santander, la felicitat a Ford, l'amor a Sony i després volem que els nostres fills siguin raonables, solidaris, tolerants, «ciutadans» responsables i no «súbdits» purament biològics. El mercat capitalista ens tracta com pedres, ratolins i carabasses i després demanem als mestres i professors que ens converteixin en humans «civilitzats». No té res d'estrany que cada vegada menys gent cregui en els discursos i cada vegada més gent cregui en Déu. Si acceptem el capitalisme, si no emprenem una veritable transformació que asseguri que a l'escola arriben ciutadans i no súbdits, el futur –fins i tot electoralment– és dels fanàtics, els fonamentalistes i els feixistes. Com ja estem veient». La frase sí, és d'un juliol de fa dotze anys, de l'estimat Santiago Alba Rico en una succinta i infausta descripció de la mercantilització de l'educació i de tot plegat, portada fins a les últimes, nefastes i funestes conseqüències antropològiques.

Onze juliols després d'aquest text, guardo encara els apunts –i els records– de la jornada en comú compartida l'any passat. Fins i tot fins sembla estranyament normal rememorar-hi avui: un dia *normal* d'estiu a Guipúscoa defensant col·lectivament, amb estoica reiteració, el que múltiples moviments socials, fa anys, vénen sostenint. ¿Tot era normal llavors? No, ni molt menys. El més estrany i normal alhora era, precisament, que ja convivíem amb una crisi civilitzatòria de cavall enmig d'una estesa i radical indiferència –meitat inèrcia, meitat inòpia– amb la qual miràvem i consumíem el món. Però va venir la realitat i ens va enxampar adormits. I sí, he de reconèixer que sóc bastant menys optimista –no ho sóc a la vista de la més estricta realitat– que les previsions esperançades de Juan José Ibarretxe, que va obrir aquella jornada. Tant de bo sigui jo el que s'equivoca.

D'aquelles notes d'un any enrere he retrobat una mica de tot. Des d'un poema de Sarrionandia –«fins que no aprenguem veure en la foscor no sabrem escriure amb claredat»– fins a la llengua de les papallones de la meva directora d'institut públic. Allà on (em) va començar tot, quan el 1990 va aturar l'escola per explicar-nos quin desastre era qualsevol guerra. En una assemblea al pati. Acaba d'esclatar la primera guerra del Golf. L'agraïment a la Lola, directora i professora de literatura espanyola, perviu avui i sempre. Dèiem ahir també que calia escoltar d'una vegada i atentament les veus de l'ecofeminisme –¿falta molt encara perquè entenguem ja que sempre hem estat fràgils i vulnerables, que la nostra condició és la ecodependència i la interdependència?– i que calia perseguir ales per arrelar i arrels per volar. Ressonava el vell lema «ni en el nostre nom ni amb els nostres diners». I fins i tot va acabar sortint Sòcrates i les seves preguntes punyents i pelegrines, com quan enmig d'una bèl·lica assemblea a la guerra del Peloponès va suggerir que la

qüestió no era mai que seria el que més convenient per als atenesos sinó el més just per als homes. La mateixa pregunta avui.

Fins i tot, vàrem recórrer a una faula que no és cap conte: és a dir, que en tota comunitat humana sempre sorgeixen dos tipus de llestos, a cavall entre la *hybris* de poder i la bilis de posseir: dominació i acumulació primitives. Hi ha els que ho volen manar tot i els que s'ho volen quedar amb tot –i tant sovint són els mateixos. Als primers els anomenarem provisionalment tirans; als segons, estructuralment lladres. Contra uns i altres, contra bords i lladres, des d'Antígona i Espàrtac fins avui mateix, només hi ha dos útils fràgils i precaris per fer-los front: la democràcia política –que tots som iguals– i l'ètica de la decència. I una escola d'aprenents de tot pel mig. Per revertir un futur distòpic que ja tragina entre el *Ministeri de la Soledat* anunciat pel govern britànic i la *Fundació Felicitat* de Coca-Cola.

Mentre intento acabar aquestes línies, dos llibres pedagògics de l'associació de mestres Rosa Sensat treuen el cap a sobre de la taula: «L'obediència ja no és una virtut» de Lorenzo Milani i «Pedagogia: el deure de resistir» de Philippe Meirieu. Retorna l'enyorat Jaume Botey. No, no hem vingut per rendir-nos. Dialèctica antagònica, utopia o distopia : o ens en sortim més lliures d'aquesta o serem indubtablement més esclaus. Aprendre a viure junts i junts aprendre a viure, ha sintetitzat Marina Garcés. Tot un programa educatiu comunitari. I alhora, un programa social de reconstrucció i emancipació.

En tot cas, avui podem dir, furetejant el mirall, que tornar al passat ja no és cap present i no té cap futur. I aleshores. ¿Aleshores què? La Covid19 deixa un parell de paradoxes sobre simultaneïtat i desigualtat i sobre evidència o sorpresa. M'explico doblement. Per primera vegada, alhora i ensems, al mateix temps però en condicions tan desiguals, ens passa a tots el mateix. I acaba passant també el de sempre en cada desigualtat concreta: només cal pensar en un confinament al nord de Girona o al sud de Soweto, de Villa Misèria o de la penúltima favela. La paradoxa és que sembla que és ara que ens n'adonem d'on carai vivíem realment fa tres mesos. I és el mateix lloc que avui: realitat de sempre o sorpresa sobrevinguda? Contra l'afany de dominació i la cobdícia pel lucre, cal seguir creient en aquest món –i no en Mart– i seguir creient en les persones –i no en la darrera aplicació per a mòbil– contra la llosa d'aquest capitalisme quàntic que ens obliga a viure un simulacre permanent dins d'una irrealitat insostenible.

Marges insondables d'aquell viatge en tren a Donosti, va ser també l'última vegada que vaig veure a l'enyorat Mariano Ferrer, escrit amb *herrimiña* intacta del seu

programa *El Kiosko de la Rosi*, quan sota dictadura llegia entre línies les possibilitats de democràcia: ell, que sempre ens ajudava, convidava i incitava a pensar una mica més del que solem fer-ho, a veure més enllà, a fer-nos les preguntes més incòmodes, a llegir el que no s'escrivia i a escoltar el que no es deia. Va ser en a l'hospital, a l'habitació on estava ingressat. I vam parlar gairebé tot i vam donar la volta al món una altra vegada. Ja ho deia Blaise Pascal: *«Totes les desgràcies de l'home es deriven del fet de no ser capaç de estar tranquil·lament assegut i sol en una habitació»*. El vell dilema de Pascal en l'habitació d'en Mariano –si som capaços de romandre una estona llarga a l'habitació, pensant i repensant-nos, aguantant i aguantant-nos– retrunyi. Més vigent que mai. Des de llavors, han passat moltes coses, masses. Ja passaven abans. De fet dos treballadors segueixen sotaterrats a Zaldíbar fa mesos i encara no els han pogut rescatar rere els despreniments en un abocador mal fet. Allà segueixen encara.

El que dèiem (i diem) avui

De la penúltima crisi, retinc encara el millor resum de com es va sortir. Em va quedar gravada la metàfora proferida per Joaquin Estefanía: el 2007 el capitalisme va patir un infart de miocardi i va entrar xiulant a l'UCI de la sanitat pública; reanimat amb els diners de tots, va rebre una alta prematura; i, de nou al carrer i amb vergonyosa injecció pública, va córrer insaciable a cruspir-se un Big Mac doble, a inflar-se a gintònics i a fumar-se un cartró sencer de tabac.

¿Farem el mateix una altra vegada? Fins i tot un diria que l'agenda del que és necessari està escrita per endavant. El jutge de la Cort Suprema dels EUA Louis Brandeis ho va aclarir fa més d'un segle amb un dicotòmic dilema en disjuntiva: *«Podem tenir democràcia o riquesa concentrada, però no totes dues coses alhora».* El que queda per fer, està dit fa temps. Repetit més de mil vegades. Sinòpticament, posar el fre. El que pretenen fer ells –una vegada més i de nou–, també és massa previsible. El que pronunciem avui amb sentit comú és precisament el que deien els moviments socials ahir i que va ser rebut, com a constant històrica, amb desdeny superb i menyspreu altiu des del poder. També deien que els ecologistes estaven bojos quan demanaven renunciar a l'energia nuclear. Acabo aquestes línies mentre veig a la tele, via Angela Merkel, com s'esfondra la central nuclear tancada de Philippsburg, prop de Karlsruhe. És impossible, sí, fins que deixa de ser-ho.

¿Però llavors, com avançar? Ètica del retrocés i del retrovisor, mirant sempre enrere per poder seguir endavant. Refent, reteixint, reconstruint allò que al capdavall més ha devaluat, degradat i polvoritzat el neoliberalisme: els vincles socials comunitaris.

Per alguna cosa serà que a la Grècia antiga ja apel·laven al sentit de pudor –aido– i al de justícia – diké – per recompondre qualsevol projecte humanista. Un projecte-programa que fos útil, fèrtil i emancipador, conreat des de la Raó i amb una arada que és aquesta «nyap» anomenada Dret, que hauria de contenir tot Poder i procurar-lo (una mica ni que sigui) als que mai l'han tingut. Encara que avui passi el contrari: de l'Estat de Dret a l'Estat de Dretes. Del cop d'Estat al cop de Mercat. Quan la sobirania dels estats i els mercats ja no tenen res a veure amb la sobirania dels pobles i la dignitat de les persones. *Camus reloaded*: cada generació, sens dubte, es creu destinada a refer el món, però la nostra ha d'impedir que el món no es desfaci.

Paradoxes, la primera setmana de confinament va valoritzar com mai la vida en comú i va desvalorizar, per fi, unes quantes coses. *«El coronavirus ha derrotat els diners, potser la divinitat més cruel de l'actualitat»* ha escrit el portuguès Gabriel Magalhaes. En temps de col·lapses múltiples, es dóna un contrafàctic democràtic, postcapitalista, ecologista, pacifista, antiracista i feminista: aquell que resa que en realitat, serà molt difícil sortir d'aquesta, però incomparablement molt més difícil i impossible serà no fer-ho. Només podrem dir demà si assumim aquesta agenda transformadora construïda des de fa molt i que, a la fi i al cap, pivota fonamentalment en l'educació, la cultura i l'ètica. A les aules i al pati. Al carrer i al barri. Al bar i a l'escala de veïns i veïnes.

I aquesta crec que és l'aportació més fèrtil que podem fer. Mirar enrere, no com endevins, sinó amb agraïment als moviments socials i a tots els que s'han entestat a conèixer anticipadament els camins que porten a l'infern per provar d'evitar-los. Deu mesos de tardança en enviar un text, autocrítica i crítica, té el contrapunt que dóna una mica de perspectiva del hàmster que som i del tard que anem, sense massa temps per a la frustració densa –caldrà resistir-la– o la impotència buida –caldrà resiliar –la. *Tempus fugit*, cronòmetre del temps perdut, 'Pedagogia de l'oprimit' o 'L'educació com a pràctica de la llibertat' de Paulo Freire daten de 1969 i 1965 respectivament. El temps, com a únic detector de les mentides que no volem assumir.

En algun fòrum altermundista es podia llegir no fa gaire: «res no canvia mai si res no canvia mai». I el pitjor que ens podria passar és, precisament, això: que acabés no passant res. No dubtin en què alguns s'hi obstinaran en això. Howard Zinn, un altre desobedient que va veure les seves obres publicades gràcies a una petita i digníssima editorial basca –la Hiru d'Alfonso Sastre i Eva Forest– sempre deia que l'únic espai alliberat de què disposem és finalment la nostra vida quotidiana, on

reproduïm de manera acrítica el món actual o a on ens comprometem a transformar-lo en la mesura de les nostres possibilitats. No hi ha moltes més alternatives. Sempre ha estat així. O indolència còmplice o exigència solidària. El moviment afroamericà pels drets civils ho va tenir clar des del principi i la lliçó ens la van llegar, de nou el pas del temps, ja fa seixanta anys: el problema no és mai el que fa una minoria particularment cruel o poderosa, sinó el que fem o deixem de fer la majoria, acatant-la o resistint-la, sotmetent-nos o desobeint-los.

¿En quin món vius? O, millor dit, ¿en quin món vivim? Això ens preguntàvem fa un any i ens ho seguim preguntant avui: quan ens indignem tan sovint, quan no entenem la brutalitat de l'última notícia o quan ja no ens preguntem si un altre món és possible, sinó senzillament com és possible aquest. I, no obstant això, un cop passada la interrogació, la esquivem massa sovint per – *ai mare*– no haver d'escoltar les respostes. L'escala de la realitat no té barana. En quin món vivim –i en quina bombolla–, per què passa el que passa –i es mira insistentment cap a una altra banda– i què podem fer –perquè podem fer molt més del que creiem. Precisament per això, ens venen el contrari: *«No t'hi fiquis, sempre ha estat així i no hi ha res a fer»*. El lacònic vocabulari de la indiferència, tan tosc i criminal, que ens programen. I d'això va tota aquesta història.

¿En quin món vivim? ¿En el millor dels mons possibles, com afirma el poder amb tant desvergonyiment impúdic? O en l'ordre caníbal global, com sostenen les seves múltiples víctimes quotidianes i invisibilitzades ? Sí: un sol món i dos relats tan oposats com dos mons diferents. Màtrix global: pastilla vermella o pastilla blava. Realitat o ficció. Bombolla o sòl. Infern o paradís.

Direm demà

Però si això ja no és ficció –i ja no ho és, fa massa– llavors és que és l'estricta realitat nua amb tots els seus nusos. I a més, més val dir-ho i combatre-ho, contra tota cultura de la negació i la denegació que ens assola enmig del règim general d'indiferència que ens assota. Això és només una bestreta d'altres col·lapses per venir, consecutius o simultanis: democràtic, social, ecològic, energètic, econòmic i antropològic. La pulsió del turbocapitalisme – *show must go on*–és nihilista i necròfila. Perquè un té la sensació que tot el que estem vivint no és res més que un mal espòiler, un pèssim tràiler anticipat, de la pel·li del món que vindrà i que ja està venint. Davant el mirall de nosaltres mateixos, el més lamentable, el més ambigu i ambivalent –potser com la pròpia condició humana– és que podríem dir moltes coses excepte una: que ja estàvem més que avisats i que ja teníem retalls a dojo, al

detall i a l'engròs, dels efectes devastadors, depredadors i degradadors de l'orgia neoliberal, sociòpata i francament distòpic -criminal. ¿Aprendrem? ¿Aprendrem a aprendre? No està gens clar. El subsegüent per venir serà una ressaca polaritzada, un cràter social, el recurs a la gestió autoritària i el risc dolorós del que s'ha anomenat ecofeixisme –una cursa boja a l'estil mad-max, en replecs xovinistes per recursos escassos, en comptes de activar tots els mecanismes disponibles de cooperació, col·laboració i solidaritat.

Cal frenar –diu l'ecologisme–, cal tenir cura(s) –diuen els feminismes. Cal parar. Va ser Walter Benjamin, camí llarg i mirada infinita, qui va definir una revolució com un fre d'emergència davant un evidència contemporània òbvia: que res indica –i res és res– que hi hagi una sortida democràtica, ecologista, feminista i social sota els rigors del capitalisme. Ens podem amagar en el miratge del capitalisme nòrdic, però és pur efecte placebo i ni així. En l'abismal, abissal, esquerda Nord-Sud, perquè 'Europa funcioni' calen factories draconianes a Shenzen, fronteres de ferro a la Mediterrània i exportar la nostra pròpia merda a tercers països, on deslocalitzem ja, literalment, les nostres deixalles, runes i residus. Aleshores plou una altra requisitòria imprescindible i disculpin la nuesa ecologista: fer-nos càrrec de la nostra pròpia merda d'una vegada. Això també està per aprendre.

Avisos remots acumulats, Karl Polanyi ja avisava –el 1944!– de la radical incompatibilitat entre societat democràtica i mercat capitalista. Sense espòilers, ja ens va posar en guàrdia i ens va explicar el final de la pel·lícula, advertint anticipadament que la mercantilització de tot, la mera reducció a mercaderia de cada cosa, amenaçaria amb trencar tot vincle social, esquerdaria la dignitat humana i estimbaria les possibilitats de comunitat. Perquè si tot és diners, guany i benefici, llavors res no té valor i tot té només preu i som pura mercaderia. Pura xavalla. I ja no hi hauria societat, només càlcul. I així ens va. La borsa o la vida. Cap altre vincle a part dels diners en un món convertit en mercat. Contra això, hauríem d'acabar amb una crida, oberta invitació al ferrocarril subterrani, a participar en la xarxa solidària i invisible, clandestina i resistent, estesa i resilient, que cada dia resisteix cada horror per soscavar la inhumanitat de moment. Això fèiem també al juliol de 2019 a Donosti en les jornades de Hik Hasi. *Dicebamus hesterne die*, com dèiem ahir, la possibilitat d'aprendre està oberta. Que la aprofitem o que la tornem a desaprofitar torna a portar-nos a aquella ambivalent i ambigua condició humana, capaç del terrible i del sublim. Veurem. Perquè encara està per veure.

Aquests dies pantàllics –on la distància s'ha fet cos i l'assemblea, ordinador– ens ha donat per Gerónimo, Angela Davis i Pasolini. Trio coral, com a antídot, per acabar i

poder tornar a començar. Gerónimo quan diu que hi ha batalles tan impossibles que només per això val la pena lliurar-les, fins i tot sense esperança. Angela Davis perquè defensa –i porta tota una vida defensant-ho– que no accepta el que no es pot canviar sinó que canvia el que no pot acceptar. O Pasolini quan a 'El Caos' (1968) va matisar: «És evident que estem aquí només per lluitar, no per vèncer. Quan vencerem és una cosa que no se sap».

O – *hasiera da amaia, amaia da hasiera*, com dieu en euskera; el final és el principi, el principi és el final– com va dir Jesús Ibáñez amb una reflexió perenne i que mai caduca en temps rizomàtics de capitalisme i esquizofrènia: quan alguna cosa és necessària i impossible alhora és aleshores quan de canviar les regles de joc. En aquesta perspectiva, l'únic –o el mínim– exigible són dues coses. Educadament, que per nosaltres que no sigui. Pedagògicament, que arribem a temps encara. Les dues exigències educadores estan per veure. Gràcies per la paciència, per les atencions i pels aprenentatges. Seguim, seguirem.

[Excusatio preliminar]

David Fernández. Periodista y activista social

Este mayo que ahora finaliza, mitad distopía mitad confinamiento, el tiempo ha puesto a prueba al tiempo mismo y el mundo digital ha sometido a prueba de estrés el mundo real. La perdurabilidad y cualidad de los vínculos. Paradójicamente, las horas se esfumaban y los días se nos iban rápidamente mientras el tiempo era muy lento. En conjunto, demasiados frentes abiertos sin tiempo para poder dedicar suficiente tiempo a las reflexiones imprescindibles que Rizoma aborda y propone. Al fin y al cabo aquello esencialmente freireano que quería compartir con vosotros era que a menudo, atrapados en la inmediatez, no vemos lo que ya hemos hecho, las "horas de vuelo" acumuladas entre todas y todos y el trabajo realizado y el que queda por hacer. Todo aquello que hemos ido deconstruyendo y reconstruyendo.

En perspectiva, siempre lo digo con tres fechas en el retrovisor. Que a pesar de todo, Barcelona – *noticia de Catalunya*- salió en boca de los Busch y su dios criminal el año 2003 – "las manifestaciones de Barcelona no cambiaran nuestra política"-; que a pesar de todo, las calles hechas refugio, de nuevo a Barcelona como prolongación de la parte más activa de la sociedad catalana, protagonizaron la mayor movilización solidaria en la crisis de refugiados del 2017 -es decir, la crisis de la inhumanidad del momento y, en especial, de la UE-; y que, a pesar de todo y en un clima de un pozo sin fondo, Barcelona -proyecto de país en común- respondió a los atentados de las Ramblas de agosto de 2017 como pocas veces se había visto antes en condiciones de choque: desde el antirracismo , el antibelicismo y la solidaridad. Hay centenares más de ejemplos: grandes y pequeños; sólidos y frágiles, puntuales o estables.

Puede ser sublimados un primer día de octubre -comunidad contra dominación, sociedad contra estado, lo mejor de la gente contra lo peor de la represión-, que no habría sucedido, creo, sin décadas de trabajo anónimo y persistente desde márgenes y tangentes de tanta gente trabajando cotidianamente. Y esto, pedagogía para la libertad, es lo que me habría gustado compartir. Venimos de lejos y vamos todavía mucho más lejos. No podrá momentáneamente, a la próxima más y mejor, porque esta crisis, continuidad de las anteriores, que todo lo revienta -aceleración, precipitación, velocidad- se ha zampado el tiempo dejándolo sin tiempo. Pero este mes, retrasos acumulados, enviaba con nueve meses de retraso un texto, como una larga carta, a los compañeros y compañeras de la asociación de

maestros Hik Hasi del País Vasco. Paradoja temporal, la enviaba el viernes 15 de mayo, nueve años después de que las plazas se llenasen de indignación. Nueve años después también, estas eran las reflexiones, tocadas rizomaticamente de las mismas preguntas que nos hacíamos aquí y que debemos plantear en todas partes contra este vacío global. Disculpad las molestias y perdonad las disculpas.

Dicebamus hesterna die

> Debido a la acumulación de pruebas,
> no queda hipótesis más verosímil que la realidad
>
> **Jean Baudrillard**

Se atribuye a Fray Luis de Leon la frase *Como decíamos ayer...* pronunciada cuando de nuevo pudo volver a la cátedra y a impartir clases después de años de presidio inquisitorial. Como si el tiempo no hubiese pasado en vano; o como si el lapso ininterrumpido de los días no hubiese cambiado casi nada; o como si la privación de libertad solo hubiese comportado la plena ratificación de lo que sostenía antes de ser encarcelado. O como si siempre se hubiese de volver al punto de partida i, si aún estamos sin saber dónde vamos, como mínimo saber de dónde venimos. O, finalmente, como si lo dicho ayer se encadenase siempre con el hoy y el mañana. *Como decíamos ayer.* Y han pasado más de diez meses desde que compartimos con los compañeros y compañeras de Hik Hasi, en los prolegómenos del verano del 2019, unas cuantas reflexiones en común sobre el futuro de la educación y el mundo de nuestros días. aparentemente trastornado -voltejeado, patitieso, atónito- esta primavera con esquina rota a causa del Covid-19. Solo eso -que pensáramos que antes de este coronavirus había normalidad- también sería una ocasión para repensarlo todo de nuevo. De nuevo lo viejo vuelve nuevo. Sin obviar ninguna de las trágicas y dolorosas consecuencias -todo lo contrario, afirmándolas y recontando todas las anteriores-, ¿cuantos dolores recorriendo el mundo había antes, es decir, a penas anteayer? ¿O no había zika, malaria y sarampión y decenas de muertos por enfermedades curables? ¿O gripe aviaria y vacas locas? ¿O no había cinco millones de exiliados, seis millones de desplazados internos y 384.000 muertos en el avispero de la guerra de Siria? ¿O el Mediterráneo no era ya, desde mediados de los noventa, una fosa común vergonzosa, fundición hecha agua, donde habían

naufragado 35.000 cadáveres ya sin funeral, sin ciudad, sin cuerpo?

Preguntas similares -más que básicas, esenciales- eran las que nos planteabais desde Hik Hasi hace menos de un año. Recuerdo el correo: “¿Cómo crees que será la ciudad de aquí a 10-20 años? ¿Cuáles serán las principales necesidades? ¿Qué tipo de problemáticas tendrán que abordarse? Y”Para eso ¿qué tipo de educación se necesita? ¿De qué manera deberíamos educar a las y los niños y jóvenes?“. Si ayer eran preguntas imprescindibles, hoy ya son ineludibles. Todo se ha precipitado y queda por ver en que dirección. Mal presagio con las mejores esperanzas, sin problema. Hace poco un poeta filósofo recordaba los años de juventud en Madrid bajo el franquismo: dos chavales, dos amigos a la intemperie, que iban al cine y allí jugaban a descubrir que frase prototípica acababa por salir en todas las películas, ya fuese comedia, tragedia o suspense. Y dieron con ella a finales de los años 60: en algún momento, siempre irrumpía alguien que pronunciaba aquel categórico”tienes que asumir la realidad. El poeta respondía a esta requisitoria con otro poeta, T.S. Eliot, que ya había dejado escrito que el ser humano soporta poca realidad. Es altamente probable que aún estemos aquí. Lo peor va en portaviones; el sentido común, a pie.

Rebobinando en la memoria, creo que alguna cosa que compartimos ampliamente aquel día fue que una de las mayores violencias sociales existentes es la de la indiferencia. El radical régimen de radical indiferencia que ha llegado a ser la mayor victoria cultural – y por tanto, derrota colectiva- de lo que llamamos capitalismo. Y la pregunta en cuestión, claro, es: ¿Por qué? Más o menos, hurgan contra viento y marea los que saben, los sistemas de poder injustos, indecentes y desiguales se sostienen, casi siempre, por una combinación de ignorancia, miedo e intereses. Silencio, control y propaganda merecerían consideraciones aparte. Ignorancia, miedo, intereses. Está claro que hoy en día ya no podemos aducir desconocimiento -todo es aquí y todo lo vemos y el escándalo ya es doble: que lo vemos y que no hacemos gran cosa. Radical indiferencia. Repensar después de la última crisis -la de la burbuja financiera de 2008- y las pornográficas salidas neoliberales que aún hoy en día pagamos -de Grecia, al rescate bancario y hasta los satisfechos recortes en sanidad y educación que hoy replican-ratifican esta hipótesis negligente de asentimiento o resignación generales. ¿Aprenderemos alguna cosa alguna vez? Porque la peor conclusión siempre es tener que constatar que no hemos aprendido nada. Que no hemos querido. O que no hemos podido.

Al fin y al cabo y contra todo espejismo, os escribo esta casi carta con ideas cruzadas y compartidas desde una sociedad catalana donde, en julio de 2019, solo

el 45% del país vivía bajo patrones de plena integración social; donde un 35% resistía desde la precariedad ininterrumpida a perpetuidad que nos han programado y donde un 20% sobrevivía en los márgenes, cada vez más estrechos y cronificados, de la exclusión social, que tiene sus más severas consecuencias en la desigualdad educativa. Acabáramos: entramos en esta nueva crisis de manera desigual y todos los riesgos, y todas las bolsas, apuntan que saldremos de ella aún más. Más desiguales. Y esto es lo que es necesario revertir. Y vamos tarde. E incluso mal equipados. Y con escaso margen de error disponible.

Por tanto nada nuevo bajo un cielo de plomo. No, no queremos creernos lo que ya sabemos. Pero si ya no es ignorancia, entonces quedan los intereses -qué nos mueve, qué nos paraliza, qué nos hace hipócritas, qué nos vuelve cínicos-. Vamos lentos en otra tardanza acumulada que hace demasiado tiempo que tardamos en reconocer: nortes al sur y sures al norte, que nosotros formamos parte de este 16% privilegiado del mundo que tiene agua potable, un poco de tiempo libre, prestación de paro y un montón de libertades. Y twitter caníbal para insultarlo todo. Damos por hecho y por irreversible -eso sí que sería desconocimiento- que estos derechos precarios y amenazados hoy han existido siempre, innatos, intocables, como si éxitos sociales y conquistas democráticas no hubiesen costado larguísimas -y heroicas y dolorosas y trágicas- luchas civiles y populares. La memoria siempre es antídoto: hoy más que nunca. Borrarla siempre forma parte de las políticas de tierra arrasada de cualquier poder. Intereses recontados, queda también, finalmente, el miedo: esta vieja tentación autoritaria, casi feudal, que es la más vieja de las formas de gobierno. Y la más perversa. *El miedo es una prisión muy aburrida* escribía Galeano **.**

De todo esto hablábamos también, tan cercanos y tan lejanos, en aquel primero de julio de 2019. E incluso visto así, el pasado queda muy distante -y hablamos solo de anteayer-; el presente-licuadora ha quedado suspendido indefinidamente y extrañamente confinado; y el futuro que aun ha de venir ni se ve ni se vislumbra. Que la luz al final del túnel, decíamos el 2012, no sea un tren que viene de frente. Y no. No queremos volver a la normalidad porque aquella normalidad era el problema, decimos el 2020.

Encrucijadas, el hecho de llegar tarde y mal, con un histórico atraso acumulado como nunca antes, a la cita de entregar este texto tiene pocas excusas -solo una y de carácter general y transferible: que el capitalismo nos roba todo el tiempo y a cambio nos regala un teléfono inteligente. Pero también incorpora alguna virtud insondable e inesperada. Una, como mínimo: constatar que caminábamos avisados

hacía demasiado tiempo. Constatar incluso lo más obvio: que antes del último después ya había encuentros, debates y personas que ya perdían el tiempo -es decir, lo ganaban- buscando qué presente teníamos y como transformarlo en un futuro como mínimo soportable, ojalá habitable, a lo mejor vivible, anheladamente sostenible, racionalmente solidario, emancipadamente justo. *¿Dónde está la salida?* decía una antigua canción espantada hecha barricada. ¿Seremos capaces de tregua? ¿Tenemos tiempo para estar aún a tiempo?

Estábamos avisados. Demasiado tiempo que resuena Camus: la estupidez siempre insiste. Y que estamos en un bucle acelerado de la globalización, como hámsters en la rueda compulsiva, es evidente. Que capitalismo salvaje es pleonasmo, también. Y toca repasar las dos preguntas que planteábamos entonces -ya se sabe, una buena pregunta siempre es ya media respuesta. Lejos de cualquier inmediatismo- las gafas de cerca, las gafas de lejos-, ¿dónde estábamos anteayer, donde hoy y donde tendríamos que estar de aquí a 10 años? Los avisos resuenan hace tiempo. Incluso avisos de colapso y de hundimiento.

La NASA. Y preguntareis que pinta la NASA en este texto. El 2014, la agencia espacial norteamericana -extraño compañero de denuncia- advertía del "colapso de la civilización industrial" en menos de dos décadas y en formato declive del imperio romano, como consecuencia de tres factores simultáneos: la máxima usura y la nula voluntad de las élites de ponerle remedio amparados de manera cobarde en la cultura de la codicia ininterrumpida; las tensiones ecológicas insostenibles derivadas de la explotación de los recursos; y unas insoportables desigualdades entre ricos y pobres que conducían a climas de ingobernabilidad, no-espacios caóticos y a un capitalismo de exclusión. Más. En el verano de 2014 se publicó el manifiesto "Ultima llamada", sobre el colapso ambiental, la extralimitación ecológica y el desafío humano -nihilista y fantasioso- a los límites de la biosfera y las leyes de la entropía: *Una civilización se acaba y tenemos que construir una nueva. Las consecuencias de no hacer nada -o hacer demasiado poco- nos llevan directamente al colapso social, económico y ecológico. Pero si empezamos hoy, aún podemos ser las y los protagonistas de una sociedad solidaria, democrática y en paz con el planeta Como* resuenan estas palabras de hace seis años. Sí. Estábamos avisados. No hace cinco sino 50 años: "Los límites del crecimiento" del matrimonio Meadows, todo un punto de inflexión, es del 1972. No se trata de que no hiciésemos lo que recomendaban: es que se hizo exactamente todo lo contrario. Por estar, estábamos avisados tan recientemente por la generación más joven que, en setiembre de 2019, salía a la huelga climática con una obviedad como un templo:

no hay planeta B, aunque Silicon Valley proponga alquilar Saturno. Más aún. Pocos días antes del confinamiento, vivíamos la tercera huelga feminista consecutiva, después de cinco décadas de feminismo reclamando colocar la vida en el centro. Y nada, ni caso tampoco, y sólo apretar el acelerador. ¿Aprenderemos? ¿Desaprenderemos?

Decíamos ayer

En otro julio -¡de 2008!- alguien muy querido nos escribía: *"Hemos entregado la infancia a Walt Disney, la salud a la casa Bayer, la alimentación a Monsanto, la universidad al Banco de Santander, la felicidad a Ford, el amor a Sony y después queremos que nuestros hijos sean razonables, solidarios, tolerantes,"ciudadanos"responsables y no"súbditos"puramente biológicos. El mercado capitalista nos trata como piedras, ratoncitos y calabazas y después pedimos a los maestros y profesores que nos conviertan en humanos"civilizados". No es de extrañar que cada vez menos gente crea en los discursos y cada vez más gente crea en Dios. Si aceptamos el capitalismo, si no emprendemos una verdadera transformación que asegure que en la escuela llegan ciudadanos y no súbditos, el futuro -incluso electoralmente- es de los fanáticos, los fundamentalistas y los fascistas. Como ya estamos viendo"* La frase sí, es de un julio de hace doce años, del querido amigo Santiago Alba Rico en una sucinta e infausta descripción de la mercantilización de la educación y de todo lo existente, llevada hasta las últimas, nefastas y funestas consecuencias antropológicas.

Once julios después de este texto, guardo aún los apuntes -y los recuerdos- de la jornada en común compartida el pasado año. Incluso parece extrañamente normal rememorar hoy: un día *normal* de verano en Guipúzcoa defendiendo colectivamente, con estoica reiteración, lo que múltiples movimientos sociales, hace años, vienen sosteniendo. ¿Todo era normal entonces? No, ni mucho menos. Lo más extraño y a la vez normal era, precisamente, que convivíamos con una crisis civilizatoria de caballo en medio de una extendida y radical indiferencia -mitad inercia, mitad inopia- con la cual mirábamos y consumíamos el mundo. Pero llegó la realidad y nos encontró dormidos. Y sí, he de reconocer que soy bastante menos optimista -no lo soy a la vista de la más estricta realidad- que las previsiones esperanzadas de Juan José Ibarretxe, que abrió aquella jornada. Ojalá sea yo el que se equivoca.

De aquellas notas de un año atrás he reencontrado un poco de todo. Desde un poema de Sarrionandia -"hasta que no aprendamos a ver en la oscuridad no

sabremos escribir con claridad”- hasta la lengua de las mariposas de mi directora del instituto público. Allí donde (me) empezó todo cuando el 1990 paró la escuela para explicarnos el desastre que era cualquier guerra. En una asamblea en el patio. Acababa de estallar la primera guerra del Golfo. El agradecimiento a la Lola, directora y profesora de literatura española aún pervive hoy y siempre. Decíamos ayer también que era necesario escuchar de una vez por todas y atentamente las voces del ecofeminismo -¿ cuanto falta para que entendamos ya que siempre hemos estado frágiles y vulnerables, que nuestra condición es la ecodependencia y la interdependencia?- y que es necesario perseguir alas para arraigar y raíces para volar. Resonaba el viejo lema “ni en nuestro nombre ni con nuestro dinero”. E incluso acabó saliendo Sócrates y sus preguntas punzantes y peregrinas, como cuando en medio de una bélica asamblea en la guerra del Peloponeso sugirió que la cuestión no era nunca que sería lo más conveniente para los atenienses sino lo más justo para los hombres. La misma pregunta hoy.

Incluso recurrimos a una fábula que no es ningún cuento: es decir, que en toda comunidad humana siempre aparecen dos tipos de listos, a caballo entre la hybris de poder y la bilis de poseer: dominación y acumulación primitivas. Están los que quieren gobernarlo todo y los que se quieren quedar con todo -y a menudo son los mismos. A los primeros los llamaremos provisionalmente tiranos; a los segundos, estructuralmente ladrones. Contra unos y otros; contra bastardos y ladrones, desde Antígona y Espartaco hasta hoy en día, solo hay dos instrumentos frágiles y precarios para enfrentarse a ellos: la democracia política -que todos somos iguales- y la ética de la decencia. Y una escuela de aprendices de todo por medio. Para revertir un futuro distópico que ya acarrea entre el *Ministerio de la Soledad* anunciado por el gobierno británico y la *Fundación Felicidad* de Coca-Cola.

Mientras intento finalizar estas líneas, dos libros pedagógicos de la asociación de maestros Rosa Sensat aparecen sobre la mesa: “La obediencia ya no es una virtud” de Lorenzo Milani y Pedagogia : el deber de resistir de Philippe Meirieu. Retorna el querido Jaume Botey. No, no hemos venido para rendirnos. Dialéctica antagónica, utopía o distopía : o salimos más libres de esta o seremos indudablemente más esclavos. Aprender a vivir juntos y juntos aprender a vivir, ha sintetizado Marina Garcés. Todo un programa educativo comunitario. Y, al mismo tiempo, un programa social de reconstrucción y emancipación.

En todo caso, hoy podemos afirmar, rastreando el espejo, que volver al pasado ya no es ningún presente y no tiene ningún futuro. Y entonces. ¿Entonces qué? La Covid 19 deja un par de paradojas sobre simultaneidad y desigualdad y sobre

evidencia o sorpresa. Me explico por partida doble. Por primera vez, al mismo tiempo y en compañía, al mismo tiempo pero en condiciones tan desiguales, nos pasa a todos lo mismo. Y acaba pasando también lo de siempre en cada desigualdad concreta: solo cabe pensar en un confinamiento al norte de Girona o al sur de Soweto, de Villa Miseria o de la penúltima *favela*. La paradoja es que parece que es ahora que nos damos cuenta de donde caray vivíamos realmente hace tres meses. Y es el mismo lugar que hoy: ¿realidad de siempre o sorpresa sobrevenida? Contra el afán de dominación y la codicia por el lucro, debemos continuar creyendo que este mundo -y no en Marte- y seguir creyendo en las personas -y no en la última aplicación para el móvil- contra la losa de este capitalismo cuántico que nos obliga a vivir un simulacro permanente dentro de una irrealidad insostenible.

Márgenes insondable de aquel viaje en tren a Donosti, fue también la última vez que vi al recordado Mariano Ferrer, escrito con *herrimiña* intacta de su programa *El Kiosko de la Rosi,* cuando bajo la dictadura leía entre líneas las posibilidades de democracia: él, que siempre nos ayudaba, invitaba e incitaba a pensar un poco más de lo que acostumbramos a hacer, a ver más allá, a hacernos las preguntas más incómodas, a leer lo que no se escribía y a escuchar lo que no se decía. Fue en el hospital, en la habitación donde estaba ingresado. Y hablamos de casi todo y dimos la vuelta al mundo otra vez. Ya lo decía Blaise Pascal: *"Todas las desgracias del hombre derivan del hecho de no ser capaz de estar tranquilamente sentado y solo en una habitación"*. El viejo dilema de Pascal en la habitación de Mariano -si somos capaces de permanecer un rato largo en la habitación, pensando y repensándonos, aguantando y aguantándonos- retronando. Más vigente que nunca. Desde entonces han pasado muchas cosas -demasiadas. Ya pasaban antes. De hecho dos trabajadores siguen enterrados en Zaldibas hace meses y aún no han podido rescatarlos debido al desprendimiento de un vertedero mal construido. Allí siguen todavía.

Lo que decíamos (y decimos) hoy

De la penúltima crisis, aún retengo el mejor resumen de cómo se salió. Me quedó grabada la metáfora proferida por Joaquín Estefanía: el 2007 el capitalismo sufrió un infarto de miocardio y entró pitando a la UCI de la sanidad pública; reanimado con dinero de todos, recibió una alta prematura; y, de nuevo en la calle y con vergonzosa inyección pública, corrió insaciable a comerse un Big Mac doble, a inflarse de gintónics y a fumarse un cartón completo de tabaco.

¿Haremos lo mismo otra vez? Incluso uno diría que la agenda de lo que es necesario

está escrita por adelantado. El juez de la Corte Suprema de los EEUU Louis Brandeis lo dejó muy claro hace más de un siglo con un dicotómico dilema en disyuntiva: *"Podemos tener democracia o riqueza concentrada, pero no las dos coses al mismo tiempo".* Lo que queda por hacer está dicho hace tiempo. Repetido más de mil veces. Sinópticamente, activar el freno. Lo que pretenden hacer ellos -una vez más y de nuevo-, también es demasiado previsible. Lo que pronunciamos hoy con sentido común es precisamente lo que decían los movimientos sociales ayer y que fue recibido, como constante histórica, con desdeño soberbio y desprecio altivo desde el poder. También decían que los ecologistas estaban locos cuando pedían renunciar a la energía nuclear. Finalizo estas líneas mientras veo en la tele, vía Ángela Merkel, como se desploma la central nuclear cerrada de Philippsburg, cerca de Karlsruhe. Es imposible, sí, hasta que deja de serlo.

¿Pero entonces, cómo avanzar? Ética del retroceso y del retrovisor, mirando siempre atrás para poder seguir avanzando. Rehaciendo, retejiendo, reconstruyendo aquello que al fin y al cabo más ha devaluado, degradado y pulverizado el neoliberalismo: los vínculos sociales comunitarios. Por algo será que en la Gracia antigua ya apelaban al sentido del pudor – aido – y al de la justicia – diké – para recomponer cualquier proyecto humanista. Un proyecto-programa que fuese útil, fértil y emancipador, trabajado desde la Razón y con un arado que es esta chapuza" llamada Derecho, que tendría que contener todo Poder y procurarlo (aunque fuese solo un poco) a los que nunca lo han tenido. Aunque hoy pasa lo contrario: del Estado de Derecho al Estado de Derechas. Del golpe de Estado al golpe del Mercado. Cuando la soberanía de los estados y los mercados ya no tienen nada que ver con la soberanía de los pueblos y la dignidad de las personas. *Camus reloaded :* cada generación, sin duda, se considera destinada a rehacer el mundo, pero la nuestra ha de impedir que el mundo no se deshaga.

Paradojas, la primera semana de confinamiento valorizó como nunca la vida en común y desvalorizó, por fin, unas cuantas cosas. *"El coronavirus ha derrotado el dinero, posiblemente la divinidad más cruel de la actualidad"* ha escrito el portugués Gabriel Magalhanes. En tiempos de colapsos múltiples, se da un contrafáctico democrático, postcapitalista, ecologista, pacifista, antiracista y feminista: el que dice que en realidad, será muy difícil salir de esta, pero incomparablemente mucho más difícil e imposible será no hacerlo. Solamente podremos decir mañana si asumimos esta agenda transformadora construida desde hace mucho tiempo y que, al fin y al cabo, pivota fundamentalmente en la educación, la cultura y la ética. En las aulas y en el patio. En la calle y en el barrio.

En el bar y en la escalera de vecinos y vecinas.

Y esta creo que es la aportación más fértil que podemos hacer. Mirar atrás, no como adivinos, sino con agradecimiento a los movimientos sociales y a todos aquellos que se han empeñado en conocer anticipadamente los caminos que conducen al infierno para intentar evitarlos. Diez meses de retraso en enviar un texto, autocrítica y crítica, tiene el contrapunto que da una poco de perspectiva del hámster que somos y de lo retrasados que vamos, sin mucho tiempo para la frustración densa -será necesario resistirla- o la impotencia vacía -será necesario resiliarla -. *Tempus fugit*, cronómetro del tiempo perdido, "Pedagogía del oprimido" o "La educación como práctica de la libertad" de Paulo Freire son del 1969 y 1965 respectivamente. El tiempo, como único detector de las mentiras que no queremos asumir.

En algún fórum altermundista se podía leer no hace mucho: "nada no cambia nunca si nada no cambia nunca". Y lo peor que nos podría pasar es, precisamente, esto: que finalizase no pasando nada. No duden que algunos se obstinaran en esto. Howard Zinn, otro desobediente que vio sus obras publicadas gracias a una pequeña y dignísima editorial vasca -la Hiru de Alfonso Sastre y Eva Forest – siempre decía que el único espacio liberado del que disponemos es finalmente nuestra vida cotidiana, donde reproducimos de manera acrítica el mundo actual o donde nos comprometemos a transformarlo en la medida de nuestras posibilidades. No hay muchas más alternativas. Siempre ha sido así. O indolencia cómplice o exigencia solidaria. El movimiento afroamericano pro derechos civiles lo tuvo claro desde el primer momento y la lección nos la legó, de nuevo el paso del tiempo, hace ya sesenta años: el problema no es nunca lo que hace una minoría particularmente cruel o poderosa, sino lo que hacemos o dejamos de hacer la mayoría, acatándola o resistiéndola, sometiéndonos o desobedeciéndolos.

¿En qué mundo vives? O, mejor dicho, ¿en qué mundo vivimos? Esto nos preguntábamos hace un año y nos lo seguimos preguntando hoy: cuando nos indignamos tan a menudo, cuando no entendemos la brutalidad de la última noticia o cuando ya no nos preguntamos si otro mundo es posible, sino sencillamente cómo es posible este. Y, no obstante, una vez pasada la interrogación, la dejamos de lado demasiado a menudo por – *ay mi madre*- no haber escuchado las respuestas. La escalera de la realidad no tiene baranda. En qué mundo vivimos -y en qué burbuja-, por qué pasa lo que pasa -y se mira insistentemente hacia otro lado- y qué podemos hacer -porque podemos hacer mucho más de la que creemos. Precisamente por esto, nos venden lo contrario: *"No te comprometas, siempre ha*

sido así y no hay nada que hacer”. El lacónico vocabulario de la indiferencia, tan tosco y criminal que nos programan. Y de esto va toda esta historia.

¿En qué mundo vivimos? ¿En el mejor de los mundos posibles? ¿como afirma el poder con tanta desvergüenza impúdica? ¿O en el orden caníbal global, como sostienen sus múltiples víctimas cotidianas e invisibilizadas ? Sí: un solo mundo y dos relatos tan opuestos como dos mundos diferentes. Matrix global: pastilla roja o pastilla azul. Realidad o ficción. Burbuja o suelo. Infierno o paraíso

Diremos mañana

Pero si esto ya no es ficción -y ya no lo es, hace demasiado tiempo- entonces es que es la estricta realidad desnuda con todos sus nudos. Y además, más vale decirlo y combatirlo, contra toda cultura de la negación y la denegación que nos asola en medio del régimen general de la indiferencia que nos azota. Esto es solo un anticipo de otros colapsos por venir, consecutivos o simultáneos: democrático, social ecológico, energético, económico y antropológico. La pulsión del turbocapitalismo – *show must go on – es* nihilista y necrófila. Porque uno tiene la sensación que todo lo que estamos viviendo no es nada más que un spoiler, un pésimo tráiler anticipado, de la película que vendrá y que está viniendo. Enfrente del espejo de nosotros mismos, el más lamentable, el más ambiguo y ambivalente -posiblemente como la propia condición humana- es que podríamos decir muchas cosas excepto una: que ya estábamos advertidos y que ya teníamos retales a manta, al detalle y al mayor, de los efectos devastadores, depredadores y degradadores de la orgía neoliberal, sociópata y francamente distópico -criminal. ¿Aprenderemos? ¿Aprenderemos a aprender? No está nada claro. Lo subsiguiente por venir será una resaca polarizada, un cráter social, el recurso a la gestión autoritaria y el peligro doloroso de lo que se ha llamado ecofacismo -una carrera loca al estilo mad-max, en repliegues chovinistas por recursos escasos, en vez de activar todos los mecanismos disponibles de cooperación, colaboración y solidaridad.

Debemos frenar -dice el ecologismo-, debemos cuidar(nos) -dicen los feminismos. Debemos parar. Fue Walter Benjamin, camino largo y mirada infinita, quién definió una revolución como un freno de emergencia frente una evidencia contemporánea obvia: que nada indica -y nada es nada- que haya una salida democrática, ecologista, feminista y social bajo los rigores del capitalismo. Podemos refugiarnos en el espejismo del capitalismo nórdico, pero es puro efecto placebo y ni aun así. En la abismal -abisal- brecha Norte-Sur, porque ‘Europa funcione’ se necesitan

factorías draconianas a Shenzen, fronteras de hierro a la Mediterránea y exportar nuestra propia mierda a terceros países, donde deslocalizamos ya, literalmente, nuestras basuras, escombros y residuos. Entonces llueve otra requisitoria imprescindible y disculpen la desnudez ecologista: asumir nuestra propia mierda de una vez por todas. Esto también está por aprender

Avisos remotos acumulados, Karl Polanyi ya avisaba -¡el 1944!- de la radical incompatibilidad entre sociedad democrática y mercado capitalista. Sin spoilers, ya nos puso en guardia y nos explicó el final de la película, advirtiendo anticipadamente que la mercantilización de todo, la mera reducción a mercadería de cada cosa, amenazaría con romper todo vínculo social, resquebrajar la dignidad humana y hundir las posibilidades de comunidad. Porque si todo es dinero, ganancia y beneficio, entonces nada tiene valor y todo tiene solamente precio y somos pura mercancía. Pura calderilla. Y ya no habría sociedad, solo cálculo. Y así nos va. La bolsa o la vida. Ningún otro vínculo a parte del dinero en un mundo convertido en mercado. Contra esto, tendríamos que finalizar con un llamamiento, abierta invitación al ferrocarril subterráneo, a participar en la red solidaria e invisible, clandestina y resistente, extendida y resiliente, que cada día resiste cada horror para socavar la inhumanidad de momento. Esto hacíamos también en julio de 2019 en Donostia en las jornadas de Hik Hasi. *Dicebamus hesterna die,* como decíamos ayer, la posibilidad de aprender está abierta. Que la aprovechemos o que volvamos a desaprovecharla nos lleva de nuevo a aquella ambivalente y ambigua condición humana, capaz de lo terrible y de lo sublime. Veremos. Porque aún está por ver.

Estos días de pantalla -donde la distancia se hace cuerpo y la asamblea, ordenador – nos ha dado por Gerónimo, Ángela Davis y Passolini. Trio coral, como antídoto, para finalizar y poder volver a empezar. Gerónimo cuando dice que hay batallas tan imposibles que sólo per esto merece la pena librarlas, incluso sin esperanza. Ángela Davis porque defiende -y lleva toda una vida defendiéndolo- que no acepta lo que no se puede cambiar sino que cambia lo que no puede aceptar. O Passolini cuando en ‘El Caos’ (1968) matizó: “Es evidente que estamos aquí solo para luchar, no para vencer. Cuando venceremos es una cosa que no se sabe”.

O – *hasiera da amaia, amaia da hasiera,* como decís en euskera; el final es el principio, el principio es el final -como dijo Jesús Ibáñez con una reflexión perenne y que nunca caduca en tiempos rizomáticos de capitalismo y esquizofrenia: cuando alguna cosa es necesaria e imposible al mismo tiempo es cuando deben cambiar las reglas del juego. En esta perspectiva, lo único -o lo mínimo- exigible son dos cosas.

Educadamente, que por parte nuestra no quede. Pedagógicamente, que lleguemos a tiempo. Las dos exigencias educadoras están por ver. Gracias por la paciencia, por las atenciones y por los aprendizajes. Seguimos, seguiremos.

Selecció de fotos per revista Rizoma 29

N'ESTEM FINS ALS NASSOS
assemblea
centre litúrgic
ROSA NEGRA

BENVINGUDES
A L'ACAMPADA
de Pl. Universitat
Quechua

NI OBLI
T D'O
ubre
NI PERDO

Vas néixer amb la capacitat de decidir. Hi renunciaràs?
1-Oct REFERÈNDUM
D'AUTODETERMINACIÓ DE CATALUNYA
Generalitat de Catalunya
Vas néixer amb la capacitat de decidir. Hi renunciaràs?
1-Oct REFERÈNDUM
D'AUTODETERMINACIÓ DE CATALUNYA
Generalitat de Catalunya

SÍ

SÍ

VULL SER LLIURE!
QUIERO SER LIBRE!